

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเพื่อนำเสนอ นโยบายและแนวปฏิบัติการจัดการศึกษาพิเศษในสถาบันอุดมศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารความรู้ แนวคิด และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับนโยบาย และการวางแผนนโยบาย
2. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการบริหารสถาบันอุดมศึกษา
3. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนานิสิตนักศึกษา
4. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการจัดการศึกษาพิเศษ
5. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับวิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สาระสำคัญของแนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวข้างต้นมีดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับนโยบายและการวางแผนนโยบาย

1.1 ความหมายของนโยบาย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน อธิบายความหมายของคำว่า นโยบายว่า มาจากคำว่า น + อุปนัย หมายถึง อุปนาย หรือกลเม็ด ที่จะชี้ทางไปสู่วัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง

Lasswell (1971) ให้ความหมายคำว่า นโยบาย ว่า หมายถึง แผน หรือโครงการที่กำหนดขึ้น อันประกอบด้วยเป้าหมาย คุณค่า และการปฏิบัติต่างๆ

Haiman & Scott (1974) กล่าวว่า นโยบาย คือขอบเขตของเหตุและผลที่ผู้บริหารใช้ในการตัดสินใจ

Terry (1977) กล่าวว่า นโยบาย คือการพูดหรือการเขียนถึงขอบเขตและแนวทางทั้งหมด เพื่อการปฏิบัติงาน

อมร รักษาสัตย์ (2522) ให้คำจำกัดความของนโยบาย ว่า หมายถึงอุปนายหรือกลเม็ดที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ได้พิจารณาเห็นว่าเป็นทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายของส่วนรวมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเหมาะสมที่สุด

กุลธนา ธนาพงศธร (2540) กล่าวว่า นโยบาย หมายถึง อุบายหรือกลเม็ดที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ได้พิจารณาเห็นว่าเป็นทางที่นำไปสู่เป้าหมายของส่วนรวมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเหมาะสมที่สุดแล้ว

ประชุม รอดประเสริฐ (2543) อธิบายสรุปความหมายของนโยบายว่า นโยบายเป็นกรอบสำหรับการตัดสินใจของผู้บริหารในลักษณะแสดงให้เห็นถึงวิถีทางและผลแห่งการดำเนินงาน

นอกจากนี้ ประชุม รอดประเสริฐ ยังได้อธิบายถึงลักษณะของนโยบายว่า นโยบายมีลักษณะเป็นไปได้หลายฐานะ คือมีลักษณะเป็นทั้งปรัชญา เป็นอุดมคติหรืออุดมการณ์ เป็นสังคมศาสตร์ เป็นการวางแผน และเป็นสิ่งมหัศจรรย์หรือสิ่งน่าฉงน ขึ้นอยู่กับมุมมอง หากเชื่อว่าการบริหารกิจการใดๆ ย่อมต้องอาศัยซึ่งความถูกต้องและมีเหตุมีผล เป็นหลักอย่างหนึ่งในการดำเนินงาน อาจสรุปวิเคราะห์ได้ว่า นโยบายมีฐานะเป็นปรัชญาหรือเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญา หากนโยบายเป็นสิ่งที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้จัดทำขึ้นเพื่อให้บรรลุถึงความหวังหรือความต้องการของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลดังกล่าว ถือว่านโยบายมีฐานะเป็นอุดมการณ์ ส่วนนโยบายที่มนุษย์กำหนดขึ้นเพื่อความอยู่ดีมีสุขหรือกำหนดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของสังคมโดยส่วนรวม แสดงว่านโยบายนั้นมีฐานะเป็นสังคมศาสตร์ และถ้านโยบายที่เขียนแนวปฏิบัติซึ่งระบุวิธีการ (Means) ระเบียบวิธี (Methods) และหลักการ (Principles) ที่ได้เลือกกำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ (Desired Ends) และการวางแผนคือกระบวนการในการตัดสินใจเลือกสรรแนวทางในการปฏิบัติให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ก็สรุปได้ว่านโยบายมีฐานะเป็นการวางแผนด้วย หรือนโยบายบางชนิดถูกกำหนดขึ้นในช่วงแห่งเวลาวิกฤติก่อให้เกิดความตื่นตระหนก ฉงนสนเท่ห์ หรือความประหลาดใจแก่คนทั่วไป เช่นนโยบายปรับค่าเงิน นโยบายปันส่วนน้ำมัน นโยบายประกาศสงคราม นโยบายนั้นก็ยังมีฐานะเป็นสิ่งประหลาดมหัศจรรย์

สรุปได้ว่า นโยบาย คือ แผนหรือกรอบการตัดสินใจในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หัวหน้าหรือผู้มีอำนาจได้พิจารณาแล้วว่าเหมาะสม เป็นหนทางแห่งการบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ จึงได้พูดและหรือเขียนไว้ให้เป็นที่เข้าใจ เพื่อการปฏิบัติงานที่ถูกต้องตรงกัน

จากสถานะของนโยบายที่มีหลายสถานะ นโยบายการจัดการศึกษาพิเศษในสถาบันอุดมศึกษาย่อมเป็นทั้งปรัชญา เป็นอุดมคติหรืออุดมการณ์ เป็นสังคมศาสตร์ และเป็นการวางแผน

1.2 ความสำคัญของนโยบาย

ในหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน ต่างให้ความสำคัญกับเรื่องของนโยบาย โดยเฉพาะผู้บริหาร ที่จะต้องมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนโยบาย เพราะจะต้องนำพาองค์กรไปสู่

ความสำเร็จตามเป้าหมาย ประชุม รอดประเสริฐ (2543) กล่าวว่า นโยบายที่ดีย่อมทำให้การตัดสินใจถูกต้องและดีตามไปด้วย และยอมทำให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดย

- 1.2.1 ช่วยสนับสนุนให้มีการตัดสินใจที่ถูกต้อง
- 1.2.2 เป็นการควบคุมขั้นพื้นฐานของการบริหารงาน
- 1.2.3 ทำให้เกิดความแน่นอนและการประสานงานในการปฏิบัติงาน
- 1.2.4 ช่วยลดเวลาที่ต้องใช้ในการตัดสินใจ

Massie and Douglas (1981 อ้างถึงในประชุม รอดประเสริฐ, 2543) ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ ของนโยบายไว้หลายประการดังนี้

1. นโยบายช่วยให้ประหยัดเวลา กล่าวคือ นโยบายเป็นสิ่งที่คิดหรือคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าก่อนแล้ว ดังนั้นผู้นำนโยบายไปปฏิบัติจึงไม่จำเป็นต้องเสียเวลาคิดใหม่ ลองผิดลองถูกใหม่
2. นโยบายก่อให้เกิดการประสานงาน เพราะในองค์การหนึ่งย่อมมีหลายหน่วยงานย่อย เมื่อปฏิบัติตามนโยบายเดียวกันย่อมต้องมีการประสานงานเพื่อความถูกต้อง
3. นโยบายช่วยให้องค์การเกิดความมั่นคง และสามารถลดความเครียดของสมาชิกภายในองค์การได้ เพราะทุกคนเข้าใจถึงทิศทางและเป้าหมายในการปฏิบัติงาน
4. นโยบายที่ชัดเจนจะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้บริหารแต่ละระดับ และแต่ละบุคคลกล้าที่จะตัดสินใจ เพราะทุกคนทราบถึงพิสัยและขอบเขตของความรับผิดชอบที่ตนเอง สามารถตัดสินใจได้
5. นโยบายจะทำหน้าที่เป็นโครงร่างที่จะนำไปสู่การตัดสินใจของผู้บริหารระดับต้น และจะเป็นตัวที่ช่วยให้ผู้บริหารระดับสูงสามารถมอบหมายหน้าที่ให้กับผู้บริหารระดับต้นเหล่านั้นได้ตรงตามความรู้ความสามารถ
6. นโยบายที่ชัดเจนจะช่วยให้การตัดสินใจเป็นไปโดยถูกต้อง ยุติธรรม และเที่ยงตรงมากยิ่งขึ้น

จากข้อความข้างต้น แสดงว่านโยบายมีความสำคัญต่อการบริหารงาน ช่วยให้งานดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ

1.3 การกำหนดนโยบาย

สุรางคนางค์ มั่นขานนท์ (2537) กล่าวว่า ในทางปฏิบัติ การกำหนดนโยบายอาจทำได้ในทุกระดับขององค์การ เช่นนโยบายระดับประเทศ (National) ซึ่งเป็นนโยบายส่วนรวม นโยบายระดับสาขางาน (Sector) นโยบายระดับภาค (Regional) ระดับหน่วยงาน (Institutional)

และระดับสายงานหรือหน่วยงาน นโยบายยังอยู่ใกล้ระดับปฏิบัติการ (Operation Unit) มากเพียงใด นโยบายจะมีแนวโน้มไปทางด้านนโยบายแบบจำเพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้น ข้อความจะชัดเจน สอดคล้อง กับปัญหาและความต้องการ มักจะแสดงถึงลักษณะเฉพาะจนหน่วยปฏิบัติสามารถเข้าใจ ได้อย่างชัดเจนว่าให้เลือกดำเนินการในแนวใด ไม่ให้ดำเนินการในลักษณะใด ทั้งนี้เพื่อสามารถ นำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง

กระบวนการในการกำหนดนโยบาย

Linblom (1968) ได้จำแนกกระบวนการในการกำหนดนโยบายไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นการประเมินผลเบื้องต้นหรือการค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้น ว่าปัญหานั้นเกิดขึ้นจากอะไร และมีวิธีการหรือมาตรการแก้ปัญหานั้นๆ ได้อย่างไรบ้าง แล้วจึงกำหนดวัตถุประสงค์ในการ แก้ปัญหานั้นๆ

2. การบ่งชี้เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของนโยบายเป็นการตั้งเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ของการแก้ปัญหานั้นๆ ไว้อย่างชัดเจนแน่นอน

3. การรวบรวมทางเลือกนโยบาย ที่คาดว่าจะบรรลุเป้าหมายได้ในการวางหรือกำหนด นโยบาย ทางเลือกต่างๆของนโยบายทุกทางเลือกจะต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์

1. การกำหนดนโยบาย ผู้กำหนดนโยบายจะเลือกนโยบายที่ดีที่สุดจากบรรดาทางเลือก นโยบายต่างๆ ที่มีอยู่

Anderson (1975) กล่าวถึงการกำหนดนโยบายไว้ว่าจะประกอบไปด้วยสาระสำคัญ 4 ประการ คือ

1. การรวบรวมปัญหา
2. การเสนอร่างนโยบาย
3. การเลือกทางเลือกเพื่อตัดสินใจนโยบาย
4. การประกาศใช้นโยบาย

Dunn (1981) กล่าวว่าขั้นตอนในการกำหนดนโยบาย มี 5 ขั้นตอน คือ การกำหนด โครงสร้างของปัญหา โดยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขเพื่อให้การจำแนก และระบุปัญหาได้ชัดเจน

1. การตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุและผลของนโยบายที่ผ่านมา
2. การทำนายสภาพแวดล้อมและผลลัพธ์ของชุดการปฏิบัติที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

สำหรับทางเลือกจะก่อให้เกิดผลดีผลเสียอย่างไรต้องใช้ความรู้จากสาขาวิชาต่างๆ มากมายเพื่อ ประกอบการตัดสินใจ

3. การกำหนดทางเลือกนโยบาย เพื่อนำไปปฏิบัติ นั้น ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของทางเลือก และสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมที่ปรากฏอยู่ โดยพิจารณาถึงทางเลือกที่จะนำไปใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมือง สภาพแวดล้อม และค่านิยมของผู้ตัดสินใจ

4. การจัดทำเป็นนโยบาย

สรุปได้ว่า นโยบาย เกิดจากองค์การ หน่วยงาน หรือสถาบันต่างๆ มีปัญหา หรือต้องการพัฒนา การดำเนินงานให้ดีขึ้น แต่ก่อนจะกำหนดนโยบายต้องมีการรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบสภาพปัจจุบันขององค์การให้รอบคอบ กำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน รวบรวมทางเลือกการดำเนินการที่หลากหลาย และพิจารณาตัดสินใจกำหนดนโยบาย

1.4 ลักษณะที่ดีของนโยบาย

Terry (1977 อ้างถึงใน ประชุม รอดประเสริฐ, 2543) มีความเห็นว่านโยบายที่ดี มีลักษณะพึงประสงค์ควรมีลักษณะดังนี้

1. สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์การ และสามารถที่จะช่วยให้การดำเนินงานบรรลุถึงเป้าประสงค์ได้
2. กำหนดขึ้นจากข้อมูลที่เป็นจริง ไม่ใช่เป็นข้อมูลที่เกิดจากความคิดเห็นส่วนตัว หรือข้อมูลที่เกิดขึ้นตามโอกาสที่ไม่แน่นอน แต่ในการกำหนดนโยบาย บางครั้งก็ควรคำนึงถึงความคิดเห็นข้อเสนอแนะ และปฏิกิริยาต่างๆจากภายนอกบ้าง
3. ได้รับการกำหนดขึ้นก่อนที่จะมีการดำเนินการ โดยการกำหนดวิธี และจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสมแก่การดำเนินงาน แต่ทั้งนี้จะต้องไม่แจ้งรายละเอียดของกลวิธีในการปฏิบัติ ควรเปิดกว้างไว้เพื่อให้ผู้ปฏิบัติพิจารณาตีความแล้วนำไปปฏิบัติตามความสามารถ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในขณะนั้น และทรัพยากรที่มีอยู่
4. กำหนดขึ้นเพื่อสนองหรือส่งผลประโยชน์ให้กับบุคคลโดยส่วนรวม และจะต้องมีการพิจารณาว่า นโยบายใดควรทำก่อน ควรทำหลัง โดยการจัดลำดับตามความสำคัญและความจำเป็น
5. เป็นถ้อยคำหรือข้อความที่กะทัดรัด ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และแถลงไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ที่สมาชิกทุกคนและทุกระดับชั้นในหน่วยงานสามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจน
6. มีขอบเขตและระยะเวลาในการใช้ หมายถึงขอบเขตของวัตถุประสงค์ และมีความยืดหยุ่น สามารถที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันต่อเหตุการณ์ใหม่ๆ

7. เป็นจุดร่วมหรือศูนย์ประสานสัมพันธ์ของหน่วยงานต่างๆ ภายในองค์กรกล่าวคือ หน่วยงาน ต่างๆ สามารถใช้นโยบายเป็นหลักในการปฏิบัติภารกิจของตน และสามารถประสานสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่นซึ่งมีภารกิจที่แตกต่างกันออกไปได้เสมอ

8. กำหนดขึ้นโดยให้คลุมไปถึงสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย แต่ทั้งนี้จะต้องได้ข้อมูลที่มีการวิเคราะห์โดยละเอียดรอบคอบแล้ว การกำหนดนโยบายไว้เพื่อเหตุการณ์ในอนาคต จะช่วยให้การดำเนินงานที่เป็นอยู่ปัจจุบัน และงานที่กำลังจะทำในระยะเวลาอันใกล้ กับงานที่จะต้องทำในอนาคต มีความสอดคล้องและต่อเนื่องกัน

9. สอดคล้องกับปัจจัยภายนอกองค์กร กล่าวคือจะต้องสอดคล้องกับระเบียบกฎหมาย และข้อบังคับต่างๆ ของสังคมโดยส่วนรวม นอกจากนี้จะต้องสอดคล้องกับความสนใจหรือความคิดเห็นของสาธารณชน

Mondy and Associates (1988) กล่าวถึงลักษณะที่ดีของนโยบายไว้ดังนี้

1. นโยบายควรกำหนดมาจากพื้นฐานของสารสนเทศที่เป็นจริง (Policies should be based on factual information)

2. นโยบายของผู้บังคับบัญชากับผู้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาควรเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ควรขัดแย้งกัน (Subordinate and Superior policies should be complementary, not contradictory)

3. นโยบายขององค์กรเดียวกัน ถึงแม้จะคนละฝ่าย ควรต้องประสานกัน (Policies of different divisions or departments should be coordinate)

4. นโยบายควรกำหนดเป็นข้อความและเขียนไว้ให้เป็นที่เข้าใจ (Policies should be definite, understandable, and preferable in writing)

5. นโยบายควรมีความยืดหยุ่น แต่มั่นคงบนหลักการ (Policies should be flexible and stable)

6. นโยบายควรมีเหตุผลที่เข้าใจได้ภายในขอบเขตที่กำหนด (Policies should be reasonably comprehensive in scope)

ลักษณะที่ดีของนโยบายตามความเห็นข้างต้นสรุปได้คือ ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์กร และสามารถที่จะช่วยให้การดำเนินงานบรรลุถึงเป้าประสงค์ได้ กำหนดขึ้นจากข้อมูลที่เป็นจริง ไม่ใช่เป็นข้อมูลที่เกิดจากความคิดเห็นส่วนตัวที่มีการวิเคราะห์โดยละเอียดรอบคอบแล้ว ได้รับการกำหนดขึ้นก่อนที่จะมีการดำเนินการ ควรเปิดกว้างเพื่อให้ผู้ปฏิบัติพิจารณาตีความแล้วนำไปปฏิบัติตามความสามารถ สอดคล้องกับสภาพการณ์และทรัพยากรที่มีอยู่ กำหนดขึ้นเพื่อสนองหรือส่งผลประโยชน์ให้กับบุคคลโดยส่วนรวม โดยให้คลุมไปถึงสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ด้วย มีการเรียงลำดับตามความสำคัญและความจำเป็น เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยข้อความที่กะทัดรัด ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ให้ทุกคนในหน่วยงานสามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจน นโยบายของผู้บังคับบัญชากับผู้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาควรเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ควรขัดแย้งกัน มีขอบเขตและระยะเวลาในการใช้ เป็นจุดร่วมหรือศูนย์ประสานสัมพันธ์ของหน่วยงานต่างๆ ภายในองค์การ มีความสอดคล้องกับปัจจัยภายนอกองค์การ คือระเบียบ กฎหมาย และข้อบังคับต่างๆ ของสังคมโดยส่วนรวม นอกจากนี้ จะต้องสอดคล้องกับความสนใจหรือความคิดเห็นของสาธารณชน

1.5 โครงสร้างของนโยบาย

Friedrich (1963 อ้างถึงใน ประชุม รอดประเสริฐ, 2543) อธิบายให้ทราบถึงองค์ประกอบของนโยบายว่าประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ เป้าหมาย (Target) ของสิ่งที่ต้องการกระทำ วิธีทาง (Means) ในการดำเนินงาน และปัจจัย (Resources) สนับสนุนการกระทำตามนโยบายที่ได้กำหนดไว้

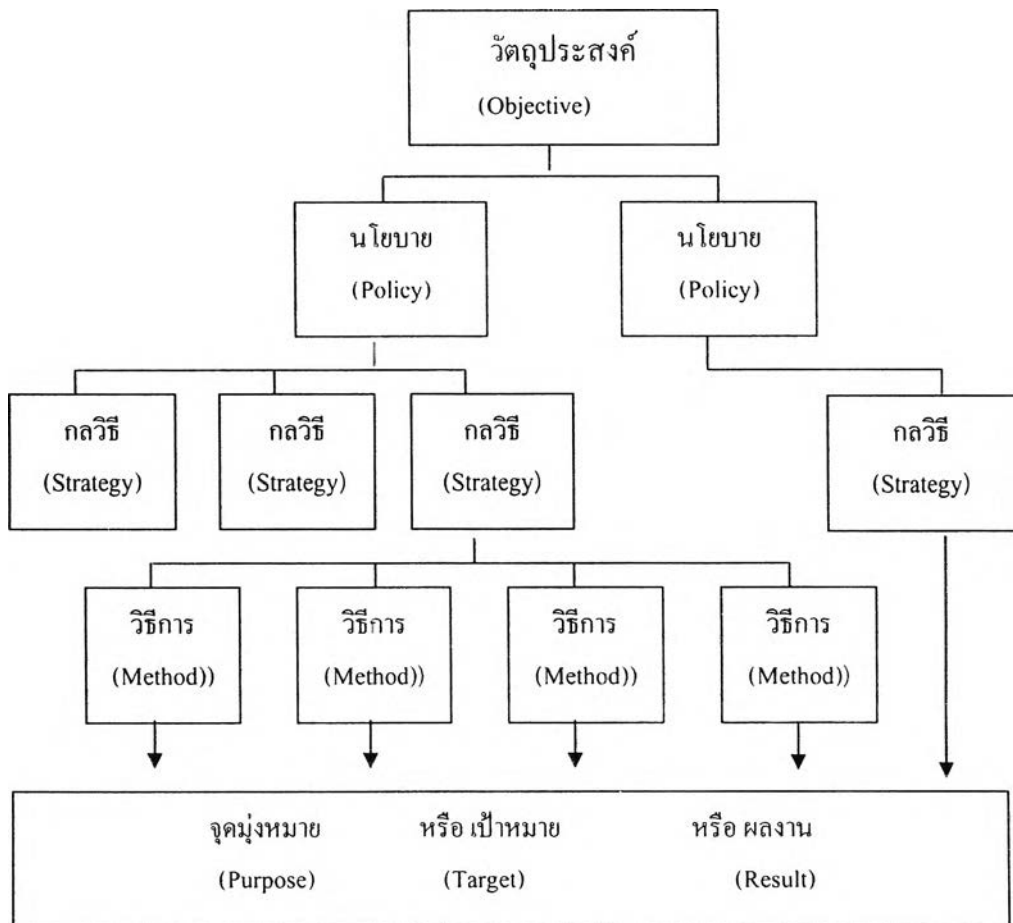
1. เป้าหมาย (Target) เป็นองค์ประกอบสำคัญสิ่งแรกในการกำหนดนโยบายเพื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป้าหมายอาจเป็นทั้งจุดประสงค์ (Purpose) และผลงานที่เกิดขึ้นในที่สุด (Ended Result) ในลักษณะที่เป็นการทำอะไร ได้อะไร และเพื่ออะไร

2. วิธีทางในการดำเนินงาน (Means) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของนโยบาย เพราะหากไม่กำหนดวิธีทางในการดำเนินงานไว้ นโยบายที่กำหนดขึ้นอาจไม่บรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการได้ วิธีทางที่จะสามารถทำให้นโยบายดำเนินการได้ยังรวมไปถึง กลยุทธ์ (Tactics) และ กลวิธี (Strategies) ต่างๆ อีกด้วย

3. ปัจจัยสนับสนุนในการกำหนดนโยบาย ประกอบด้วยปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกได้แก่ สภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม หรือแม้แต่สภาพดินฟ้าอากาศ ซึ่งมีผลกระทบต่อ การกำหนดนโยบาย ส่วนปัจจัยภายในได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการในการกำหนดนโยบาย ซึ่งหากขาดปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งแม้เพียงอย่างเดียวนโยบายก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้

สำหรับโครงสร้างของนโยบายนั้น เนื่องจากนโยบายใดๆ เกิดขึ้นจากความต้องการของสังคมหรือวัตถุประสงค์ของสังคม การที่จะทำให้นโยบายบรรลุถึงความสำเร็จย่อมต้องมีมาตรการหรือกลวิธี หรือวิธีการ ที่แน่ชัด

แผนภูมิที่ 2 โครงสร้างเชิงองค์ประกอบของนโยบาย

ที่มา : ประชุม รอดประเสริฐ (2543)

จากแผนภูมิ อธิบายได้ว่า ในการกำหนดนโยบายเพื่อสิ่งใดก็ตาม สิ่งแรกที่ต้องมี คือ วัตถุประสงค์ (Objective) ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง และเป็นข้อความที่แสดงออกถึงอุดมการณ์หรือปรัชญาในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เป็นไปตามความมุ่งหวัง วัตถุประสงค์หนึ่งๆ ประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย (Purpose) หรือจุดหมาย (Aim) หรือเป้าหมาย (Target หรือ Goal) เป็นจำนวนมาก ซึ่งจุดมุ่งหมาย จุดหมาย หรือเป้าหมาย ก็คือผลงานสุดท้าย (Ultimate result) ของวัตถุประสงค์นั่นเอง

วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายอาจมีความหมายอย่างเดียวกันหรือแตกต่างกันก็ได้ กรณีที่เหมือนกันคือ เป็นสิ่งที่ต้องการไปถึงหรือต้องการกระทำให้สำเร็จ แต่ในส่วนที่แตกต่างคือ วัตถุประสงค์เป็นความมุ่งหมายกว้างๆ บ่งชี้ถึงประโยชน์หรือความสำคัญของผลที่ได้รับ ส่วนจุดมุ่งหมายจะมีลักษณะเฉพาะ เจาะจงว่าสิ่งใดที่ต้องจัดทำ

เมื่อกำหนดวัตถุประสงค์แล้วต้องมีนโยบาย เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายวัตถุประสงค์หนึ่งอาจมีหลายนโยบาย หรือหลายช่องทาง ซึ่งผู้ปฏิบัติงานจะต้องเลือกและตัดสินใจใช้นโยบายที่มีความเป็นไปได้ ถูกต้อง มีเหตุมีผล และประหยัดทั้งเวลา ทุนทรัพย์ และกำลังงาน

การที่จะทำให้นโยบายดำเนินงานได้ต้องมียุทธศาสตร์หรือกลวิธี (Strategy) หรือบางครั้งก็ใช้คำว่า มาตรการ (Procedures) และหนึ่งยุทธศาสตร์อาจมีหลายกลวิธี และกลวิธีจะได้รับการปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วงได้ก็ต้องอาศัยวิธีการ (Method) ซึ่งเป็นวิถีทางหรือแนวทางเฉพาะที่กำหนดขึ้นเพื่อการดำเนินงาน กลวิธีหนึ่งๆ อาจประกอบด้วยวิธีการที่มีมากกว่าหนึ่งวิธีการขึ้นไป

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและการวางแผนสรุปได้ว่า นโยบายมีความสำคัญต่อการบริหารงาน ช่วยให้งานดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ นโยบายคือแผนหรือกรอบการตัดสินใจในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่หัวหน้าหรือผู้มีอำนาจได้พิจารณาแล้วว่าเหมาะสม เป็นหนทางแห่งการบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ จึงได้พูดและหรือเขียนไว้ให้เป็นที่เข้าใจเพื่อการปฏิบัติงานที่ถูกต้องตรงกัน นโยบายมีหลายสถานะ ขึ้นอยู่กับงาน โครงการ หรือสิ่งที่เป็นเป้าหมายในการดำเนินงานนั้นๆ ลักษณะที่ดีของนโยบายคือต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์กร และสามารถที่จะช่วยให้การดำเนินงานบรรลุถึงเป้าประสงค์ได้ กำหนดขึ้นจากข้อมูลที่เป็นจริง ไม่ใช่เป็นข้อมูลที่เกิดจากความคิดเห็นส่วนตัว นโยบายต้องกำหนดขึ้นก่อนที่จะมีการดำเนินการ นโยบายควรเปิดกว้างเพื่อให้ผู้ปฏิบัติพิจารณาตีความแล้วนำไปปฏิบัติตามความสามารถ สอดคล้องกับสภาวะการณ์และทรัพยากรที่มีอยู่ กำหนดขึ้นเพื่อสนองหรือส่งผลประโยชน์ให้กับบุคคลโดยส่วนรวม โดยให้คลุมไปถึงสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย มีการเรียงลำดับตามความสำคัญและความจำเป็น เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยข้อความที่กะทัดรัด ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ให้ทุกคนในหน่วยงานสามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจน นโยบายในหน่วยงานเดียวกันควรเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ควรขัดแย้งกัน มีขอบเขตและระยะเวลาในการใช้ เป็นจุดร่วมหรือศูนย์ประสานสัมพันธ์ของหน่วยงานต่างๆ ภายในองค์กร มีความสอดคล้องกับปัจจัยภายนอกองค์กร คือระเบียบ กฎหมาย และข้อบังคับต่างๆ ของสังคมโดยส่วนรวม นอกจากนี้ จะต้องสอดคล้องกับความสนใจหรือความคิดเห็นของสาธารณชน

ในการกำหนดนโยบายต้องมี วัตถุประสงค์ (Objective) ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง และเป็นข้อความที่แสดงออกถึงอุดมการณ์หรือปรัชญา ในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เป็นไปตามความมุ่งหวัง วัตถุประสงค์หนึ่งของนโยบายอาจประกอบด้วยจุดมุ่งหมาย (Purpose) หรือจุดหมาย (Aim) หรือเป้าหมาย (Target หรือ Goal) เป็นจำนวนมาก ซึ่งจุดมุ่งหมาย จุดหมาย หรือเป้าหมาย ก็คือผลงานสุดท้าย (Ultimate result) ของวัตถุประสงค์นั่นเอง

2. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการบริหารสถาบันอุดมศึกษา

2.1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการอุดมศึกษา

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการอุดมศึกษาเป็นเรื่องเกี่ยวกับภารกิจและจุดมุ่งหมายของอุดมศึกษา

การอุดมศึกษา เป็นการศึกษาระดับหนึ่งในระบบการศึกษาที่รัฐจัดให้เพื่อให้ทุกคนในประเทศสามารถเข้าสู่การเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย โดยระบบการศึกษามีวัตถุประสงค์เฉพาะของแต่ละระบบ เช่น การศึกษาปฐมวัยเพื่อพัฒนาเด็กเล็ก การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาพลเมืองของชาติ การอาชีวศึกษาเพื่อพัฒนาช่างระดับต่างๆ การอุดมศึกษาเพื่อพัฒนานักวิชาการ และนักวิชาชีพ การศาสนศึกษาเพื่อสืบทอดศาสนทายาท เป็นต้น

การศึกษาระดับอุดมศึกษาได้เริ่มขยายตัวมานาน โดยมีการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาไม่จำกัดแห่งแรกขึ้น ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 เพื่อเปิดโอกาสการศึกษาระดับสูงให้กับประชากรไทยอย่างกว้างขวาง การพัฒนาอุดมศึกษาในช่วงแผน 4 เริ่มเน้นการกระจายโอกาสและสร้างความเสมอภาคแก่ประชากร รวมทั้งการส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาทำหน้าที่ทั้ง 4 ประการให้ครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541) สังคมไทยที่พึงปรารถนาในอนาคตเป็นสังคมที่มีความสุขสงบ มีสมรรถภาพ มีความเมตตากรุณามีความรักให้แก่กัน ฯลฯ

เกษม วัฒนชัย (2547) ได้ให้แนวคิดเรื่องการศึกษาในระบอบประชาธิปไตยไว้ว่า หลักสามประการในระบอบประชาธิปไตยอาจให้ความหมาย ดังนี้

เป้าหมาย คือการสร้างความรักสามัคคี ความเป็นพ้องกันน้อมกันในสังคม หรือภราดรภาพนั่นเอง หากระบอบประชาธิปไตยได้นำไปสู่ความขัดแย้ง นำไปสู่การเอารัดเอาเปรียบแล้ว พึงสังวรว่าวิธีการอาจไม่ถูกต้อง

วิธีการคือ เสรีภาพ และเสมอภาค เสรีภาพ หมายถึง โอกาสที่เปิดให้แต่ละคนจะสามารถพัฒนาศักยภาพของตนจนถึงจุดสูงสุด ไม่ว่าจะเป็นคนไทยในเมืองหรือชนบทชายขอบชายแดน ยากดีมีเงิน ปกติหรือพิการ เด็ก หรือผู้สูงอายุ ชรราวาสหรือบรรพชิต เสมอภาค หมายถึง การที่ทุกคนในสังคมต้องเท่าเทียมกัน ในความรับผิดชอบต่อกฎหมาย ต่อกฎเกณฑ์ของสังคม และต่อศีลธรรมอันดีของศาสนา

แนวคิดดังกล่าว เป็นการสนับสนุนให้ทุกคนเข้าถึงการศึกษา ทุกระดับ และเน้นให้เห็นถึงการศึกษาคือเป็นไปเพื่อการพัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคล

ภารกิจของอุดมศึกษาไทย

พรชูลี อาชวอำรุง (2546) กล่าวถึงการอุดมศึกษาและภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาว่า การอุดมศึกษาเป็นการศึกษาระดับสูงที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของคนไทยให้เป็นผู้ใหญ่ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบต่อการดำเนินชีวิตในสังคมสมัยใหม่อย่างมีคุณภาพ และก่อให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชนมีบทบาทในการแก้ปัญหาของสังคม ประเทศ ภูมิภาค และโลก ตลอดจนช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ปัญญา และจริยธรรมของบุคคลและสังคมเพื่อนำไปสู่สันติสุข เสรีภาพ การยอมรับนับถือสิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตย

ภารกิจและเป้าหมายอุดมศึกษาของไทย มีดังนี้

1. มองอุดมศึกษาที่เชื่อมโยงไปสู่ความเป็นหนึ่งเดียวทั้งหมดและเป็นหนึ่งในการแก้ปัญหาประเทศไปพร้อม ๆ กัน
2. มีองค์กรกลางของประเทศเพียงองค์กรเดียว ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย แผนและมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากร รวมทั้งติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล
3. ด้านการจัดการมีความหลากหลายและยืดหยุ่น มีจุดเน้นที่แตกต่างกันตามความพร้อมและความชำนาญของแต่ละสถาบัน
4. การบริหารการเงินสำหรับสถาบันอุดมศึกษา ให้มีคณะกรรมการการเงินอุดมศึกษา ภายใต้ คณะกรรมการอุดมศึกษา
5. ปรับบทบาทของสภามหาวิทยาลัย ให้สามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางแผน ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล การบริหารจัดการภายในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงาน

สำหรับการปฏิบัติภารกิจของสถาบันให้บรรลุตามเป้าหมาย สิ่งหนึ่งที่เป็นตัวกำหนดการดำเนินการคือค่านิยม ซึ่งค่านิยมของสถาบันอุดมศึกษา (Institutional values) ควรมีลักษณะต่อไปนี้

1. อนุรักษ์ สร้างเสริมและเผยแพร่ความรู้โดยการสอน การเรียน และการวิจัย ในระดับมาตรฐานสูงสุด สนับสนุนโดยการบริหารจัดการที่มีคุณภาพสูง
2. สร้างชุมชนวิชาการที่หลากหลาย เห็นคุณค่าและให้เกิดริเอกต์บุคคล ปฏิบัติงานในกรอบเสรีภาพทางวิชาการ อย่างทรงพลังทางปัญญาและจรรยาบรรณสูง และกระตุ้นให้มีการสืบค้นอย่างมีจิตวิญญาณ
3. ทำงานเพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในท้องถิ่นและในชาติทางด้านปัญญา วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม
4. ให้ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา แก่ผู้ที่มีศักยภาพพอที่จะประสบความสำเร็จ ในสถาบันอุดมศึกษาระดับนานาชาติที่มีมาตรฐานสูง

5. ทำงานร่วมกับการศึกษาระดับชาติ และระดับนานาชาติ สถาบันอุดมศึกษา และวิจัย เพื่อเพิ่มพูนการพัฒนาทางวิชาการ ความเสมอภาคทางการศึกษา และผลิตผลการวิจัย

6. มีการบริหารจัดการที่มีคุณภาพสูง ที่เปิดเผย โปร่งใส สนองตอบ มีนโยบายและการปฏิบัติทั้งทางด้านวิชาการและธุรการ ในลักษณะที่รับผิดชอบต่อสาธารณะ

กิจกรรมของอุดมศึกษา สถาบันอุดมศึกษามีกิจกรรมต้องปฏิบัติ คือ

1. ให้การศึกษาและฝึกอบรม เพื่อพัฒนากำลังแรงงาน สร้างความเข้มแข็งและศักยภาพในการพัฒนาประเทศ มีการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมทั้งสนองความต้องการของผู้เรียนวัยอุดมศึกษา และวัยแรงงาน เป็นระบบเปิด ที่กระจายโอกาสอย่างทั่วถึง เป็นธรรม สามารถเข้าเรียนได้ โดยไม่จำกัดสถานที่ ระยะเวลา อายุ และสถานภาพ

2. การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนมีความหลากหลาย ตามความต้องการของผู้เรียน โดยไม่จำกัด ระยะเวลา และสถานที่ เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นความรู้คู่คุณธรรม โดยผู้สอนทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ

3. การกำหนดมาตรฐานหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร รับรองหลักสูตร เป็นมาตรฐาน เดียวกันการลงทุนเพื่อการวิจัย สร้างองค์ความรู้และเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและ พัฒนาประเทศ

4. การปรับปรุงงาน อาศัยกระบวนการประชาพิจารณ์ การปรึกษาหารือ การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ ในลักษณะการสื่อสารสองทาง เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และได้รับผลกระทบโดยตรง

5. ผู้บริหารระดับสูงของประเทศมีนโยบายที่ชัดเจนและต่อเนื่อง ติดตามผลักดันการดำเนินงานแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อปรับปรุงอย่างทันท่วงที ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ ตามเป้าหมายที่กำหนด

หน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษา

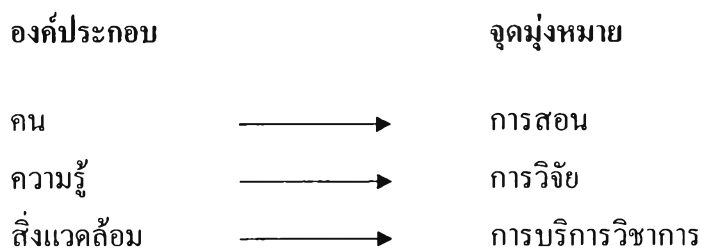
สถาบันอุดมศึกษามีอิสระ มีความคล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการ มีฐานะเป็นนิติบุคคล สามารถพัฒนาระบบบริหารจัดการที่เป็นของตนเอง หน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษา คือ

1. สร้างระบบการจัดการที่ดี และจิตสำนึกของผู้ประกอบการในการบริหารอุดมศึกษา
2. จัดระบบถ่ายโอนระหว่างสถาบันอุดมศึกษา แต่ละรูปแบบ แต่ละประเภทจาก ประสบการณ์ทำงาน การฝึกอาชีพ ให้ความต่อเนื่องเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการศึกษาระดับอื่น ๆ
3. ผลิต และพัฒนากำลังแรงงาน ทำการวิจัย และการบริการวิชาการ ให้มีความ สอดคล้องหรือตรงกับปัญหาความต้องการ และทันการณ์ในการพัฒนาประเทศ

4. ดำเนินภารกิจตามเป้าหมายของสถาบันที่มีต่อสังคม โดยไม่ให้มีความซ้ำซ้อนระหว่างสถาบัน

5. บริหารจัดการอุดมศึกษาอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงเดียวกันเพื่อความมีเอกภาพในนโยบาย และมาตรฐานการศึกษา ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

ในขณะที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2542) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการอุดมศึกษาว่า เป็นการจัดการศึกษาให้กับคนที่กำลังจะเป็น ผู้ใหญ่ หรือผู้ใหญ่แล้ว คนในวัยนี้ย่อมมีความสนใจหลาย ๆ อย่างแตกต่างกันออกไป มีการเตรียมตัวหลายๆ อย่างในสังคม โดยเหตุนี้สถาบันที่จะต้องสร้างและอบรมคนเช่นนี้จึงต้องเกี่ยวพันกับองค์ประกอบหลายประการด้วยกัน สรุปแล้วมีอย่างน้อย 3 ประการ คือ คน ความรู้ และสิ่งแวดล้อม เพราะคนนั้นเป็นเรื่องการให้การศึกษาอบรม เป็นหน้าที่ทางสังคมของสถาบันอุดมศึกษา ความรู้เป็นเรื่องการสะสม รวบรวมและค้นคว้าความก้าวหน้าทางสติปัญญาของมนุษย์ ส่วนสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นเรื่องของการนำความรู้มาใช้เพื่อประโยชน์สุขของตนเอง และจากองค์ประกอบหลัก 3 ประการ จึงสามารถพิจารณาจุดมุ่งหมายของสถาบันอุดมศึกษา โดยแยกออกเป็น 3 ประการใหญ่เช่นกัน คือ การสอน การวิจัย และการบริการวิชาการแก่สังคม ดังภาพความสัมพันธ์ต่อไปนี้

พรชูลี อาชวอรุง (2525) กล่าวถึงแนวโน้มของการอุดมศึกษาหลายประการที่ปรากฏเด่นชัดในข้อเสนอ และรายงานที่เขียนขึ้นเกี่ยวกับการอุดมศึกษา (Carnegie Commission; Hazen Report; Newman Report; ACE Reports) ว่าแนวโน้มเหล่านี้เป็นตัวกำหนดอนาคตของการอุดมศึกษาว่าจะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษาหรือไม่ เพียงใด ฉะนั้น การตอบสนองในรูปของการวางแผน การจัดโปรแกรม ฯลฯ เพื่อปรับให้เข้ากับแนวโน้มเหล่านี้จึงนับได้ว่าเป็นสิ่งที่ทำนายนักการอุดมศึกษา ประเด็นหลักที่สำคัญพอสรุปเป็นหัวข้อได้ดังนี้

1. ค่านิยมและจริยธรรมในสังคมจะยังคงเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดหลาย ๆ แนวทางที่ขัดกัน ในสภาพสังคมเช่นนี้นิสิตนักศึกษาต้องเข้าใจตนเองอย่างดีที่สุดและรู้จักปรับตัวอย่างฉลาดรอบรู้

2. การอุดมศึกษาเพื่อมวลชน มีแนวโน้มที่จะขยายโอกาสทางการอุดมศึกษาแก่ผู้จบมัธยมศึกษา และมีความประสงค์ที่จะพัฒนาตนเองในระดับอุดมศึกษา

3. การปฏิวัติของผู้บริโภค นิสิตนักศึกษามองดูว่าการเรียนในระดับอุดมศึกษาเป็นการซื้อขายทางธุรกิจมากขึ้น ฉะนั้น เขาต้องมีสิทธิได้รับสิ่งที่เขาจ่ายเงินไปแล้ว แม้ว่าในประเทศไทยรัฐบาลยังคงเป็นผู้ให้ค่าใช้จ่ายสูงสุด เพื่อการนี้ นิสิตนักศึกษาขังมองว่าเขาเสียค่าเรียน และต้องกอบโกยให้คุ้มค่า เขามีเกณฑ์เกี่ยวกับความสำคัญ ความเกี่ยวเนื่องของสิ่งที่สถาบันจัดให้ จะมีแนวโน้มที่จะเรียกร้อง ตลอดจนแสดงความคิดเห็นอย่างโจ่งแจ้งมากยิ่งขึ้น

4. การเปลี่ยนสถานที่ตั้งและธรรมชาติของประสบการณ์ในระดับอุดมศึกษา ด้วยวิวัฒนาการใหม่ ในอนาคตจะเกิดมหาวิทยาลัยเปิด มหาวิทยาลัยทดลองมากขึ้น และยังมีโปรแกรมใหม่ ๆ ที่ดีค่าประสบการณ์เป็นหน่วยกิต ทำให้วงการอุดมศึกษามีได้จำกัดอยู่แต่ใน “ รัฐมหาวิทยาลัย ” แบบดั้งเดิม

5. การศึกษาตลอดชั่วชีวิต เพื่อพัฒนาบุคคลให้ถึงระดับสูงสุดของศักยภาพของตนเปิดโอกาสให้แม่บ้าน และผู้สูงอายุมาเรียนต่อเพื่อพัฒนาตนเอง เพื่อวิถีชีวิตที่ดีขึ้น มากกว่าเพื่อเป็นการฝึกฝนอาชีพ

จากการที่โลกปัจจุบันมีการควบคุมจำนวนประชากร จำนวนนิสิตนักศึกษาย่อมลดลงด้วยตามส่วน แต่โดยที่ปรัชญาการอุดมศึกษากำลังเปลี่ยนแปลงจาก การคัดเลือกผู้มีโอกาสเฉพาะกลุ่ม (Elitism) ไปเป็นการให้สิทธิสากลแก่ปวงชน (Universal Access) ย่อมจะทำให้มีคนจำนวนมากเข้าสู่ระบบอุดมศึกษา ในลักษณะเช่นนี้ทำให้นิสิตนักศึกษาจะมีลักษณะแตกต่างไปกว่าเดิม กล่าวคืออาจมีผู้ใหญ่ที่ทำงานมีประสบการณ์แล้ว กลับมาเรียนต่อ เพื่อพัฒนาตนเองสำหรับอาชีพใหม่ มีคนจากชนบทมากขึ้น ในลักษณะของการให้โอกาสพิเศษอันเป็นนโยบายของทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ ซึ่งมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ให้สนับสนุนอยู่ นอกจากนั้นยังมีแนวโน้ม จะให้ความสำคัญต่อปริญญาโท และปริญญาเอกมากกว่าปริญญาตรี ซึ่งลดความสำคัญลงไป ให้ผู้เรียนคงอยู่ในระบบอุดมศึกษานานขึ้น

นักวิชาการหลายคนทำนายว่าจะมีผู้เลิกเรียนกลางคันลดน้อยลง แต่มีแนวโน้มที่จะตั้งมาตรฐานร่วมกันระหว่างสถาบัน อันจะเอื้อให้ผู้เรียนมีสิทธิโยกย้ายสถาบันและโอนหน่วยกิตได้

สรุปว่าอุดมศึกษามีภารกิจที่ต้องพัฒนาคน เพื่อการพัฒนาสังคม มีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ การสอน การวิจัย และการบริการวิชาการแก่สังคม และมีแนวโน้มในการบริหารจัดการเปลี่ยนไปตามสภาวะ โดยพัฒนาทางวิชาการที่เป็นอิสระ สนองตอบต่อสังคมได้ มีการบริหารบุคคล จัดการด้านการเงินที่มีแผนระยะยาว และยึดหยุ่นได้สอดคล้องกับงานวิชาการอย่างมีคุณภาพให้ผลตอบแทนได้เพียงพอเป็นการอุดมศึกษาเพื่อมวลชน มีแนวโน้มที่จะขยายโอกาส

ทางการอุดมศึกษาแก่ผู้จบมัธยมศึกษา และมีความประสงค์ที่จะพัฒนาตนเองในระดับอุดมศึกษา ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งที่นักศึกษาพิการ ได้เข้าเรียนในสถาบัน อุดมศึกษามากขึ้น

2.2 การบริหารสถาบันอุดมศึกษา

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2546) ได้อธิบายเกี่ยวกับการบริหารสถาบันอุดมศึกษา ในด้านต่าง ๆ คือ ด้านระบบการบริหารสถาบัน ด้านการบริหารวิชาการ และด้านการบริหารการเงิน ไว้ดังนี้

ระบบการบริหารสถาบัน

ระบบการบริหารจะเป็นไปตามสภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงของแต่ละประเทศ มีทั้งการบริหารแบบสั่งการหรือรวมศูนย์ (Centralized Planning) เช่น ในประเทศไทยก็มีลักษณะการบริหารประเทศเป็นการรวมศูนย์ไว้ที่ส่วนกลาง และดูแลบังคับบัญชาโดยส่วนราชการเป็นสำคัญ รูปแบบการบริหารจึงยังคงเป็นแบบราชการจนกระทั่งปัจจุบันมีการปฏิรูปการศึกษาขึ้น การบริหารจึงได้พัฒนาเป็นระบบอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยขึ้น

ความต่างของระบบราชการกับระบบอุดมศึกษา คือในระบบราชการ (Bureaucratic System) ถือว่าสถาบันอุดมศึกษาเป็นหน่วยราชการหน่วยหนึ่งเช่นเดียวกับโรงเรียน โรงพยาบาล ทหาร ตำรวจ แนวทางการบริหารก็เป็นไปในแนวทางของทางราชการทั้งหมด ทุกอย่างจะต้องดำเนินไปตามมาตรฐานที่กำหนด โดยราชการส่วนกลางทั้งสิ้นและจะต้องยึดถือระบบเดียวกันทั้งประเทศ ถึงแม้ว่าจะมีการมอบอำนาจหรือกระจายอำนาจไปให้แต่ละสถาบันดำเนินการเองได้บ้าง แต่ก็ยังเป็นแต่เพียง “ การมอบอำนาจ ” เท่านั้นซึ่งหน่วยราชการส่วนกลางจะเรียกอำนาจการจัดการคืนเมื่อใดก็ได้ ในด้านของการบริหารงานบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการรับเข้า การกำหนดอัตราเงินเดือน การเลื่อนขั้น การให้ออกหรือการให้พ้นจากการสอนล้วนแต่ดำเนินไปบนพื้นฐานของระบบราชการทั้งสิ้น ทางด้านการเงินงบประมาณยิ่งขาดความคล่องตัวอย่างมาก แต่บุคลากรมีความมั่นคงในการดำเนินงาน ระบบการเงินป้องกันการรั่วไหลของเงินแผ่นดินได้ดีพอสมควร

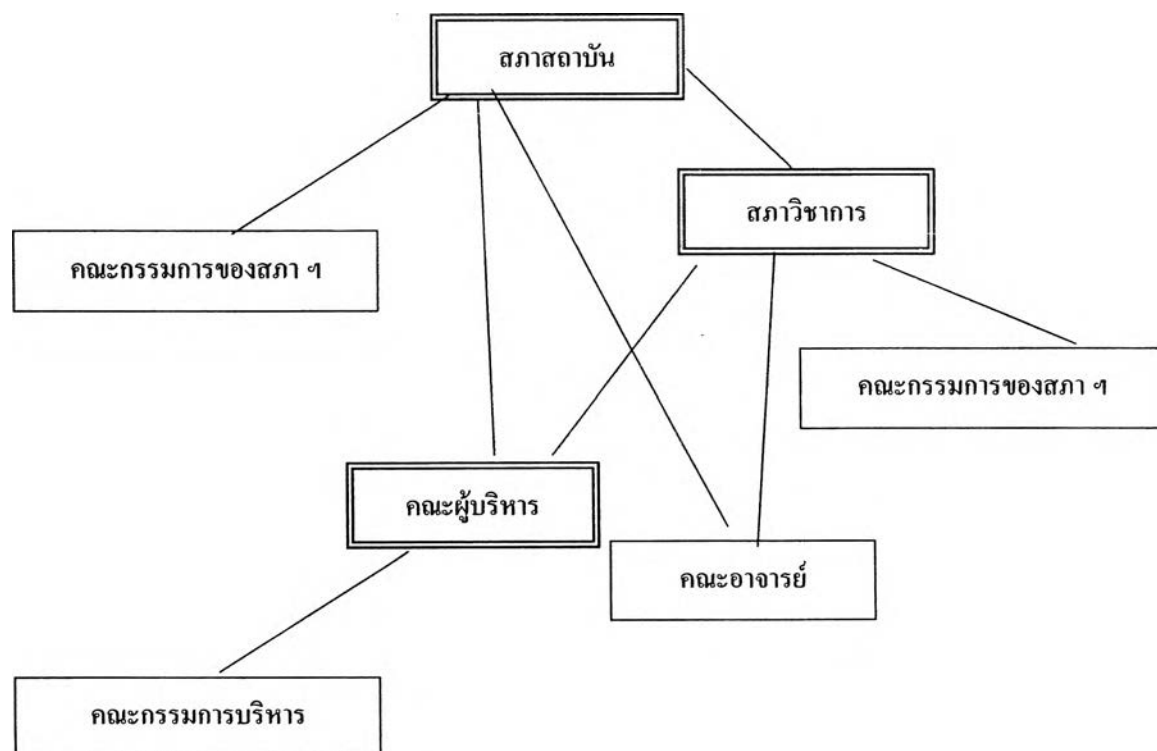
ส่วนรูปแบบการบริหารระบบอุดมศึกษา เป็นการบริหารที่เป็นระบบของมหาวิทยาลัยเอง (University System) ให้มหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษามีอิสระดำเนินการตัดสินใจได้เองตามเป้าหมายและกระบวนการทางวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาโดยไม่ต้องยึดมั่นกับระเบียบและแนวปฏิบัติของราชการ แต่กำหนดรูปแบบและแนวทางของมหาวิทยาลัยขึ้นมาเองให้มีลักษณะเฉพาะของตนเอง สอดคล้องกับธรรมชาติของสถาบันอุดมศึกษา โดยมีคณะกรรมการสภามหาวิทยาลัยเป็นฝ่ายกำหนดขึ้นแล้วบริหารงานตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวแนวทางนี้จะทำให้มหาวิทยาลัยมีความคล่องตัว ยืดหยุ่นและสามารถพัฒนางานวิชาการให้เป็นเลิศได้กว่ารูปแบบแรก แต่ต้องได้รับการตรวจสอบจากสังคมและจากรัฐด้วย

ในปัจจุบันพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดให้สถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญาเป็นนิติบุคคล และอาจจัดเป็นส่วนราชการหรือเป็นหน่วยราชการในกำกับของรัฐบาลเว้นสถานศึกษาเฉพาะทางตามมาตรา 21 โดยให้สถานศึกษาดังกล่าวดำเนินกิจการได้โดยอิสระสามารถพัฒนาระบบบริหารและการจัดการที่เป็นของตนเอง ความคล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการและอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้น ๆ

สถาบันอุดมศึกษามีความเป็นอิสระสามารถบริหารได้เอง โดยมี 2 ลักษณะให้เลือกคือ เป็นนิติบุคคลที่เป็นส่วนราชการหรือเป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ แต่ทั้งสองลักษณะ กฎหมายก็ได้ให้อำนาจไว้ว่า ดำเนินงานได้โดยอิสระ สามารถพัฒนาระบบบริหารของตนเองและมีสภาของสถาบันเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบโดยตรง

โครงสร้างของสถาบันอุดมศึกษาหลังการปฏิรูปการศึกษานี้ การบริหารจะจบสิ้นภายในสถาบันเองเป็นหลักสำคัญ โดยมีการบริหารและการตัดสินใจที่แบ่งลักษณะงานตามความสามารถของแต่ละกลุ่มโดยชัดเจน โดยมีโครงสร้างหลัก 3 ส่วนคือสภาสถาบัน สภาวิชาการ และคณะกรรมการบริหาร ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 โครงสร้างสถาบันอุดมศึกษา

โครงสร้างที่เป็นสามเส้านี้ สะท้อนภาพหลักการบริหารอุดมศึกษาที่สภาสถาบันกำหนดนโยบาย และทิศทางให้กับฝ่ายบริหารและคณาจารย์ดำเนินงาน สภาวิชาการดูแลในรายละเอียด หรือเสนอนโยบายทางวิชาการต่อสภาสถาบัน เมื่อสภาสถาบันกำหนดนโยบายและแนวทางชัดเจนแล้วจึงมอบให้ฝ่ายบริหารปฏิบัติแล้วมีการประเมินการทำงานของผู้บริหารเป็นระยะ ๆ ไป ผู้บริหารจึงต้องเป็นฝ่ายปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพสูง เพราะไม่เช่นนั้นนโยบายและทิศทางของสถาบันที่กำหนดไว้โดยสภาทั้งสองก็ไม่อาจบรรลุผลสำเร็จได้

สภาสถาบัน เป็นองค์กรสูงสุดของสถาบันอุดมศึกษา แต่เดิมที่สถาบันอุดมศึกษาเป็นหน่วยราชการนั้น สภาไม่มีอำนาจตัดสินใจเต็มที่ ส่วนใหญ่จะทำหน้าที่ในลักษณะกลั่นกรองพัฒนาเพื่อนำเสนอหรือพิจารณาให้สอดคล้องกับของส่วนกลางและเพื่อพิจารณาและรับทราบอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งต่างจากการบริหารในรูปแบบเป็นระบบอุดมศึกษาหรือระบบมหาวิทยาลัยนั้น สภาของสถาบันถือได้ว่าเป็นองค์กรสูงสุดที่มีหน้าที่ดูแลกิจการทั้งหมดของสถาบัน มีอำนาจตัดสินใจในทุกเรื่องและการตัดสินใจของสภา ถือได้ว่าเป็นการตัดสินใจที่เสร็จสิ้นในสถาบันไม่ต้องส่งให้หน่วยงานภายนอกอีกต่อไป ยกเว้นที่เกี่ยวข้องกันโดยตรงกับนโยบาย แผน มาตรฐานและทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกันโดยตรงกับนโยบายของรัฐบาล การกำหนดทิศทางที่สร้างสรรค์ การบริหารบุคคล การดูแล รั้งและสนับสนุนด้านการเงินจึงเป็นหน้าที่ของสภา

หน้าที่ของกรรมการสถาบันในแนวปฏิรูปจะต้องตัดสินใจเป็นสำคัญในระดับสภาและดูแลรับผิดชอบกิจการความก้าวหน้าของสถาบัน โดยตรงจึงต้องมีการถือหลักคือ

1. กำหนดเป้าหมายและนโยบายของสถาบัน
2. วางแผนระยะยาวและวางแผนงานยุทธศาสตร์ของสถาบัน
3. กำหนดและดูแลงานวิชาการของสถาบันให้ก้าวหน้าสูงสุด
4. กำหนดและดูแลงานบริหารบุคคลของสถาบัน
5. กำหนดและดูแลทรัพย์สินและรายได้ของสถาบัน
6. ดูแลงบประมาณและการใช้จ่ายเงินให้ได้ประสิทธิภาพสูงสุด
7. คัดเลือกผู้บริหารสถาบันในตำแหน่งหลัก
8. ดูแลและประกันเสรีภาพทางวิชาการและความมั่นคงของคณาจารย์และเจ้าหน้าที่
9. เป็นที่รับเรื่องอุทธรณ์ของบุคลากร
10. สะท้อนภาพความต้องการของสังคมสู่สถาบัน
11. ประเมินผู้บริหารและสถาบัน
12. ดำเนินการในเรื่องงานปกติของสถาบัน

สภาวิชาการ เป็นหน่วยงานหลักของสถาบันที่จะดูแลงานวิชาการของสถาบันโดยตรง ลักษณะ ของสภาวิชาการ (Academic Board) หรือในบางแห่งอาจจะเรียกว่าสภาอาจารย์นั้น โดยพื้นฐานจะประกอบไปด้วยคณาจารย์มากกว่าผู้บริหาร ในบางแห่งอาจจะมีนักวิชาการของชุมชนเข้าไปร่วมด้วยเพื่อให้มีส่วนสัมพันธ์กับสังคมมากขึ้น สถาบันจะดูแลงานวิชาการทั้งหมดของสถาบัน นอกจากนั้นยังทำหน้าที่ในทางวิชาการให้กับสภาสถาบันเช่น การเสนอนโยบายทางวิชาการ การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาการรวมถึงการพิจารณาการเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการของคณาจารย์ด้วยพร้อมกันไป

องค์ประกอบของสภาวิชาการนั้น ในบางแห่งแต่งตั้งจากอาจารย์ล้วนๆ ในบางแห่งผสมผสานกัน แนวโน้มในอนาคตน่าจะเป็นการผสมผสานกลุ่มบุคคลต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม (Shared Authority) อย่างจริงจังและกว้างขวางในสถาบัน

การบริหารสถาบัน

ในการบริหารตามระบบราชการแบบเดิมนั้นมีกรอบและขอบเขตการบริหารตามแนวทางของราชการไว้อย่างชัดเจนว่า เวลาใดจะต้องทำอะไร อย่างไร งบประมาณที่ได้มาก็มีกรอบให้ใช้ไว้แน่นอนตายตัว แต่ละปีก็จะได้มาในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน การบริหารอุดมศึกษาในรูปแบบเดิมจึงเป็นการบริหารในเชิงราชการประจักษ์ (Routine) ไม่ต้องวางแผนพัฒนาและช่วยมากนักเพราะทุกอย่างกำหนดไว้ในแนวทางของราชการแล้ว แต่ในการบริหารแบบใหม่ที่สถาบันอุดมศึกษามีอิสระรับผิดชอบงาน ทั้งงานวิชาการ งานบุคคลและทรัพยากรทั้งหมดต้องดูแลการใช้จ่ายเอง การแข่งขันกับสถาบันและองค์กรอื่น ๆ ก็สูงขึ้นด้วย ทั้งสถาบันที่เป็นสถาบันการศึกษาด้วยกันและสถาบันวิจัยภายนอก ผู้บริหารของสถาบันจะต้องมีความรับผิดชอบเข้มแข็งและมีความเป็นผู้นำสูง (Strong Executive)

เมื่อผู้บริหารรับนโยบายจากสภามาแล้วจะต้องมาแปรทิศทางออกมาเป็นแนวปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมชัดเจนในทุกกิจกรรม หลังจากนั้นจึงดำเนินกิจกรรมไปอย่างมีขั้นตอนพร้อมที่จะให้ตรวจสอบประเมินได้ตลอดเวลา ในทางวิชาการก็ต้องคิดและพัฒนาให้บุคลากรของสถาบันเป็นเลิศอยู่ตลอดเวลา ในทางด้านทรัพยากรการเงินก็ต้องหาแหล่งเงินสนับสนุนให้กว้างขวางครอบคลุมทุกกิจกรรม อีกทั้งยังต้องส่งเสริมกิจกรรมที่สัมพันธ์กับภายนอก เพื่อให้เกิดภาพพจน์ที่ดีกับสถาบันของตนเอง ทั้งนี้ยังไม่เน้นการดูแลการบริหารภายในให้ครบ คือ รวดเร็วประหยัดและมีคุณธรรม แข่งขันกับสถาบันในประเทศและต่างประเทศได้อย่างจริงจัง

โดยเหตุนี้การคัดเลือกผู้บริหารทั้งในระดับอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสำนักตลอดจนหัวหน้าภาควิชาหรือหัวหน้าโครงการต่าง ๆ จึงต้องดำเนินไปอย่างพิถีพิถันทุกขั้นตอนเพื่อให้ได้คนที่มีความเหมาะสมกับงานอย่างแท้จริง ลักษณะของงาน (Job Description) ก็ต้องชัดเจน เป้าหมาย

ของงานต้องชัดเจน ขั้นตอนการประเมิน การให้รางวัลก็ต้องชัดเจนเช่นเดียวกัน ตลอดจนการติดตามตรวจสอบ (Monitor) ก็ต้องมีเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นเครื่องกระตุ้นให้สถาบันดำเนินไปอย่างต่อเนื่องไม่สะดุดหยุดลง

การบริหารงานวิชาการ

งานวิชาการถือได้ว่าเป็นหัวใจของสถาบันอุดมศึกษา เพราะสถาบันอุดมศึกษาเป็นสถาบันทางวิชาการ ทำหน้าที่ในการผลิตผลงานวิชาการ การสร้างนักวิชาการและการใช้ผลงานวิชาการให้เกิดประโยชน์กับสังคมเป็นหลักสำคัญ การเน้นความสำคัญในงานหน้าที่ใดมากขึ้นอยู่กับพื้นฐานที่มา ความพร้อมและความตั้งใจของแต่ละสถาบัน เท่าที่เป็นมาอุดมศึกษาของไทยเรานั้น เน้นงานวิชาการ ในลักษณะของการสร้างคนให้กับระบบราชการที่เน้นการผลิตนักวิชาการให้ไปทำงานตามกรม กองต่างๆ ถึงแม้ในช่วงหลังจะผลิตบัณฑิตไปรับใช้วงการธุรกิจก็ยังมีลักษณะเดียวกันคือผลิตบัณฑิตตามความต้องการของหน่วยงานต่างๆ เป็นสำคัญ ลักษณะอย่างนี้ทำให้สถาบันอุดมศึกษามีลักษณะของการบริโภคนิยม คือ เรียนความรู้ตามที่หน่วยงานราชการหรือเอกชนกำหนดมารวมทั้งทำตามกำหนดกฎเกณฑ์ที่มีอยู่มากกว่าการคิดการสร้างสรรค์ใหม่ ดังนั้นกระบวนการทางวิชาการนับแต่การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนก็จะสอดคล้องกัน คือมุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้รู้เนื้อหา วิชา การ มีค่านิยมตามที่หน่วยงานนั้นๆ ต้องการ รูปแบบและกิจกรรมทางวิชาการจึงเน้นหนักให้ผู้เรียน เรียนรู้และรับรู้ไปตามที่ครูผู้สอนบอกและบอกตามที่มีแนวทางปฏิบัติไว้แล้ว สารที่ผู้สอนนำมาสอนก็นำมาจากประสบการณ์ในวงงานบวกกับวิชาการในต่างประเทศแล้วนำมาถ่ายทอดให้กับผู้เรียนอีกต่อหนึ่ง กระบวนการทางวิชาการในบ้านเราจึงมีลักษณะเป็นการ “บริโภคนิยมต่อเนื่อง” ผู้เรียนก็บริโภคนิยมสิ่งที่ผู้สอนจัดให้อีกต่อหนึ่ง เมื่อจบการศึกษาไปทำหน้าที่ในสังคมก็ดูซ้ำเอาค่านิยมของผู้บริโภคนิยมต่อไปในที่ทำงาน โดยการทำตามที่เป็นอยู่ ทำตามที่ครูสอนมาและทำตามคนอื่น ๆ เขาทำกันมากกว่าการคิดค้น สร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ด้วยตนเอง ในส่วนของผู้สอนเองก็เคยชินกับการรับความรู้มาจากต่างประเทศจึงไม่มีความจำเป็นและไม่นิยมที่จะทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยความรู้และวิธีการใหม่ขึ้นภายใน ประเทศของเราเองมากเท่าที่ควร

ในทางตรงกันข้าม แนวคิดของงานวิชาการอีกลักษณะหนึ่งคือ การผลิตหรือการสร้างผลงานวิชาการขึ้นมาในประเทศของเราเอง เป็นการเรียนรู้ความเป็นจริงในสังคมของเราเอง ทำให้เราเข้าใจสังคมและสร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาในสังคมของเรา เราจะเรียนรู้เรื่องของคนอื่นแต่เพียงเป็นข้อเปรียบเทียบ แต่เรียนรู้เรื่องของเราอย่างลึกซึ้งเพื่อการสร้างสรรค์พัฒนาขึ้นในประเทศของเราเอง นอกจากการผลิตและพัฒนางานวิชาการขึ้นไปในประเทศของเราเองแล้ว การที่เราจะสร้างบัณฑิตขึ้นไปสังคมของเรา เราก็จะต้องสร้างให้เขาเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

และพัฒนาผลงานวิชาการขึ้นมาด้วยตนเอง ให้เขาเป็นผู้รู้จักสังคมอย่างแท้จริง ด้วยการให้เขาไปสัมผัสความเป็นจริงของสังคมในสาขาของเขาเอง แล้ววิเคราะห์เจาะลึกสร้างเป็นแนวคิดเป็นผลิตภัณฑ์หรือผลงานของเขาขึ้นมา เพื่อเป้าหมายปลายทางที่จะให้เขาเป็นนักคิด นักประดิษฐ์ นักสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นในสังคม (Creative & Productive) ไม่เพียงแต่คอยทำตามคนอื่นในบริบทของผู้อื่นอย่างที่เป็นอยู่ โดยเหตุนี้จึงเห็นได้ชัดว่ากระบวนการทางวิชาการของการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีความจำเป็นจะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปในทิศทางของการสร้าง การประยุกต์ การวิจัย และการส่งเสริมให้มีกระบวนการของการสร้างความรู้ขึ้นในสังคมไทยของเรามากยิ่งขึ้น

แนวทางการดำเนินงานทางวิชาการในเชิงของปฏิรูปตามความจำเป็นของสังคม ตามความจำเป็นทางวิชาการ และตามความจำเป็นของ พ.ร.บ. จึงต้องเน้นไปที่การผลิต การสร้างและการพัฒนางานวิชาการขึ้นมาในสังคมวิชาการของไทย เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมไทยอย่างแท้จริง ส่งผลต่อการเรียนรู้ของสังคม โดยที่จะทำให้การพัฒนาสังคมไทยเป็นไปตามพื้นฐานและธรรมชาติของสังคมเราเอง การผลิตและการพัฒนาผลงานวิชาการในที่นี้ จะต้องครอบคลุมในทุกกิจกรรมของสถาบันและเป็นภาระของทุกกลุ่มคนในสถาบัน ไม่ว่าจะเป็นคณาจารย์ นิสิต นักศึกษา และผู้บริหารเองก็ตาม ดังนี้

1. เน้นการสร้างองค์ความรู้เป็นภาระหลัก ต้องกำหนดเป็นนโยบายให้ชัดเจนที่จะส่งเสริมให้มีงานวิจัยขึ้นในสถาบันของตนและมีงานวิจัยใหม่ ๆ ขึ้นในสาขาที่สถาบันเปิดสอนอยู่ คณาจารย์ของสถาบันจะต้องถือเป็นภารกิจหลักที่จะต้องดำเนินการติดตามอย่างต่อเนื่อง การวิจัยควรเป็นเงื่อนไขของการรับคณาจารย์ การเลื่อนขั้นและการพัฒนาอาจารย์ ความภูมิใจ และการประชาสัมพันธ์ผลงานของสถาบันควรเน้นที่การแสดงผลงานวิจัยเป็นเรื่องหลัก งบประมาณเพื่อการวิจัยควรได้รับการสนับสนุนให้กว้างขวางขึ้น

2. ส่งเสริมกระบวนการสอนเชิงสร้างสรรค์ ต้องส่งเสริมการเรียนรู้ในแนวใหม่ที่เป็นแนวสร้างสรรค์ (Innovative Approach) ให้เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างจริงจังเพื่อให้กระบวนการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษานั้นกระบวนการของการผลิตและการสร้างอย่างแท้จริงด้วยการส่งเสริมให้การเรียนการสอนเน้นไปที่การเรียนรู้ด้วยตนเอง เน้นไปที่การทำด้วยตัวเองของผู้เรียนและเน้นให้มีการผลิตและการสร้างผลงานขึ้นมาให้ได้ รวมทั้งให้เป็นการสร้างความคิดและสิ่งของใหม่ ๆ

การดำเนินการสอนอย่างสร้างสรรค์ต้องปรับเปลี่ยนการสอนให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง (Experiential-based Learning) ให้มากขึ้น ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตัวเอง (Self-study Learning) และให้ผู้เรียนรู้จักสร้างและพัฒนาความรู้ขึ้นด้วยคือ (Research-based Learning) ครูจะต้องทำหน้าที่เป็นการให้บริการชี้แนะ ชี้นำในประเด็นต่างๆ รวมทั้งแหล่งความรู้มากกว่าคนจัดการกับ

ความรู้เสียเองและที่สำคัญคือต้องให้ผู้เรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ วิพากษ์ความรู้ต่าง ๆ อย่างเข้มข้นจริงจัง เต็มที่ (Critical – based Learning)

3. ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ความคิดและทัศนคติการศึกษาที่เป็นอยู่เน้นหนักไปที่การศึกษาในสถาบันและเป็นการศึกษาตามหลักสูตร เมื่อเรียนครบหลักสูตรแล้วก็จะถือว่าจบการศึกษาและไม่จำเป็นต้องศึกษาเพิ่มเติมอีกต่อไป ซึ่งในความเป็นจริงของโลกปัจจุบันความคิดและวิธีการดังกล่าวได้ล้าสมัยไปอย่างมากแล้วเพราะวิชาการต่างๆ ของโลกสมัยใหม่ก้าวหน้า พัฒนาและเติบโตอย่างรวดเร็วมากจนอาจจะกล่าวได้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงทุกนาทีก็ว่าได้ โดยเหตุนี้ผู้ที่จบการศึกษาไปแล้วจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของความรู้และวิทยาการใหม่ ๆ ในสังคม

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจำเป็นจะต้องมีการปรับเปลี่ยนทั้งในตัวสถาบัน บุคลากร และผู้รับบริการคือประชาชนทั่วไป ในส่วนแรกคือสถาบันจะต้องปรับเปลี่ยนภาระหน้าที่ใหม่ ให้เข้าใจว่าเป็นหน้าที่ของ สถาบันอุดมศึกษาในฐานะเป็นแหล่งความรู้และวิชาการที่ลึกและกว้างขวางกว่าแหล่งความรู้อื่น จำเป็นจะต้องเผยแพร่ความรู้ให้แก่กลุ่มคนต่าง ๆ อย่างกว้างขวางมากขึ้น จึงต้องมีการปรับจุดมุ่งหมาย ปรับระบบการศึกษาและปรับองค์การบริหารด้วยพร้อมกันไปจึงจะสมบูรณ์พอ ในส่วนของคณาจารย์เองก็ต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติที่เกี่ยวกับผู้เรียนใหม่ไม่จำเป็นว่าผู้เรียนจะประกอบไปด้วยกลุ่มผู้จบมัธยม กลุ่มจบปริญญาตรี กลุ่มกำลังทำงาน และกลุ่มผู้เกษียณอายุราชการแล้ว ในส่วนของผู้เรียนก็ต้องมีวิธีการเรียนที่เป็นลักษณะการเรียนด้วยตัวเองมากขึ้น

4. การเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การจัดการศึกษาโดยเฉพาะการเรียนการสอนต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสามารถและความร่วมมือเฉพาะทางมากยิ่งขึ้น รูปแบบของหลักสูตร จึงควรออกแบบให้มีความหลากหลายรูปแบบตามความพร้อมความถนัดและความสนใจของผู้เรียน นอกจากนี้ยังต้องยืดหยุ่นในเรื่องเวลาและสถานที่ของการจัดการศึกษาอีกด้วยในขณะเดียวกัน กระบวนการเรียนการสอนก็ควรจะต้องยืดหยุ่นไปพร้อมกันไปด้วยโดยเน้นให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองให้มากขึ้นเป็นสำคัญ

5. สนับสนุนกระบวนการทางสังคมมากขึ้น งานวิชาการต้องให้ผู้เรียนได้สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมไทยให้มากขึ้นด้วยการเรียนรู้เรื่องของสังคมไทยอย่างแท้จริง พัฒนาความข้อเสนอแนะ จากสภาพสังคมไทย ฝึกทดสอบและพัฒนาทางออก ทางเลือก และรูปแบบของประเทศไทยให้มากขึ้น เพื่อสร้างความรู้ ความเชื่อ และแนวคิด ในการประยุกต์วิชาความรู้กับสังคมไทย

6. ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีให้จริงจังมากขึ้น สังคมไทยจะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามโลกสมัยใหม่ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมความเข้าใจและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ผู้เรียน

ควรได้รับการพัฒนาทางทักษะและความรู้เหล่านี้ทันทีที่เข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษา และจะต้องส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยีอย่างจริงจัง กว้างขวาง สิ่งที่จะต้องฝึกฝนควบคู่กันไปคือฝึกให้ผู้เรียนมีความคิดในเชิงคัดสรร (Selection Judgement) ที่ดีพอด้วย

7. การสร้างระบบเครือข่ายให้มากขึ้น งานวิชาการที่มีลักษณะต่างคนต่างทำ ทำให้วิชาการไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร การพัฒนางานวิชาการนอกจากจะเกี่ยวพันกับสาขาอื่นๆ แล้วยังจำเป็นต้องใช้แนวคิดและข้อสังเกตที่กว้างขวางหลากหลาย จึงจะประสบความสำเร็จได้อย่างดี การมีความร่วมมือ (Partnership) และการมีเครือข่ายซึ่งกันและกัน (Network) เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

8. การคิดและพัฒนาในระดับนานาชาติ การเข้าสู่นานาชาติ หมายถึง การที่มีมาตรฐานสูงพอที่จะแลกเปลี่ยนทางวิชาการกับเขาได้ โดยยังคงเอกลักษณ์ ธรรมชาติ และสาระของเราไว้ ไม่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนสาระของไทยให้เข้าในรูปแบบของนานาชาติ การสร้างจิตสำนึกนานาชาติ นั้น มีความจำเป็นต้องสร้างควบคู่กันไปกับสำนึกของท้องถิ่น

9. การพัฒนาระบบการตรวจสอบผลงานและประกันคุณภาพวิชาการที่สร้างสรรค์ สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีระบบการตรวจสอบทางวิชาการอย่างสร้างสรรค์ คือเป็นการสนับสนุน ส่งเสริม กระตุ้น และพัฒนา ให้อาจารย์ได้สร้างผลงานมากขึ้น และสร้างอย่างมีคุณภาพขึ้นไปเรื่อยๆ ด้วยการมีระบบ Peer Evaluation มีระบบ External Evaluation ที่สร้างสรรค์ คือ เน้นที่การพัฒนามากกว่าจับผิดซึ่งกันและกัน หลังจากนั้นควรมีการสนับสนุนให้ปรับปรุงโดยมีพี่เลี้ยง (Mentor) คอยช่วยดูแล และควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนาเผยแพร่ในวงวิชาการอย่างเป็นระบบ

การบริหารทรัพยากรการเงิน

งบประมาณ และการเงิน เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการดำเนินของสถาบันอุดมศึกษา วิจิตร ศรีสะอ้าน (2547) กล่าวว่า องค์ประกอบหนึ่งของความสำเร็จในการปฏิรูปการศึกษา คือ ทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา เช่นเดียวกับ สิริกร มณีรินทร์ (2547) ที่มองเห็นว่า การจัดสรรและบริหารการเงินทางการศึกษา มีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินการและพัฒนาศึกษาไทย กล่าวคือ หากมีการจัดสรรและบริหารการเงินทางการศึกษาที่ดี ย่อมจะนำไปสู่การพัฒนากระบวนการศึกษาไทยบรรลุเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติการศึกษา ที่มุ่งให้บริการทางการศึกษาได้อย่างเสมอภาค เป็นธรรม มีคุณธรรม และประสิทธิภาพมากขึ้น

การบริหารทางการเงินอุดมศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นการบริหารในลักษณะของงานราชการที่ได้รับเงินของรัฐเป็นรายปีและเป็นรายละเอียด การใช้ก็ใช้เป็นแบบของราชการซึ่งมีข้อกำหนดไว้ตายตัวเมื่อใช้หมดแล้วก็ขอใหม่ในแต่ละปีไป การปรับเปลี่ยนทำได้ลำบาก การส่งเสริมให้มีการใช้และหาเพิ่มเติมก็ไม่ชัดเจน จึงเป็นสภาพที่มีข้อจำกัดในการใช้ที่ไม่ยืดหยุ่น ไม่คล่องตัวและไม่

ส่งเสริมประสิทธิภาพเท่าที่ควร การบริหารการเงินที่มีประสิทธิภาพควรจะให้สนองตอบต่อเป้าหมายของสถาบัน คือ ความเป็นเลิศด้วยการมีระบบการใช้เงินที่มีความคล่องตัว ยืดหยุ่นได้ แต่ในขณะเดียวกันก็มีการตรวจสอบในเชิงของประสิทธิภาพและคุณภาพได้ นอกจากนี้ ยังเป็นการเปิดโอกาสให้มีการระดมทรัพยากรการเงินจากบุคคลและสังคมจากทุกๆ ส่วนของสังคมได้อีกด้วย

การบริหารการเงินและการงบประมาณ เท่าที่เป็นมาแต่เดิมจะเน้นระบบการใช้เป็นหลัก โดยที่สถาบันอุดมศึกษาได้รับงบประมาณจากรัฐเป็นแหล่งหลักรูปแบบการบริหารจึงเน้นไปที่การดูแลรายละเอียดของค่าใช้จ่ายว่าจะใช้ไปในรูปแบบไหนอย่างไร และใช้ไปตามที่มีกำหนดไว้ ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะมีหลักเกณฑ์และแนวทางของทางราชการอยู่แล้วว่าจะใช้อย่างไรมากน้อยแค่ไหนจะใช้ในที่ได้บ้าง เมื่อเสนองบประมาณต่อรัฐแล้วว่าใช้อย่างไร เป็นรายละเอียดให้รัฐพิจารณา เมื่อรัฐอนุมัติให้ใช้ในระบบของงบประมาณแล้ว สถาบันอุดมศึกษาก็จะใช้ไปตามรายละเอียดที่ได้รับอนุมัติไว้ การจัดการรายได้เพิ่มเติมถือว่าไม่ใช่ภาระหน้าที่หลักของสถาบันอุดมศึกษาเพราะถือว่าเป็นสถาบันของรัฐ รัฐจะหารายได้ให้เรียบร้อยแล้ว สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่ดำเนินการและค่าใช้จ่ายตามที่รัฐได้มอบหมายไว้เป็นสำคัญ เมื่อใช้เงินของรัฐเป็นหลัก รัฐก็จะควบคุมดูแลอย่างเข้มงวดด้วยระเบียบและกฎเกณฑ์ของรัฐเอง

ส่วนอีกลักษณะหนึ่งของการบริหารทรัพยากรการเงิน คือ การที่สถาบันอุดมศึกษาได้รับงบประมาณส่วนหนึ่งจากรัฐแล้ว สถาบันจะมีระบบการจัดการรายได้เพิ่มเติมอีกส่วนหนึ่งด้วย เพื่อนำมาใช้กับกิจกรรมที่ยังขาดอยู่หรือยังไม่พอเพียง เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาได้มีความคล่องตัวที่จะใช้เงินได้อย่างยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพในบางโครงการที่สถาบันอุดมศึกษาที่มีความสนใจและตั้งที่จะพัฒนาขึ้นเป็นพิเศษแต่ยังไม่สามารถจะรอเงินของรัฐได้ สถาบันก็จะสามารถดำเนินการได้เองโดยจัดการรายได้มาเพื่อการนั้นโดยตรง โดยเหตุการณ์ระบอบการทางด้านงบประมาณก็จำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงในเมื่อรายได้ของรัฐเป็นส่วนหนึ่งแล้วมารวมกับรายได้ของสถาบันเอง ความจำเป็นที่จะต้องจัดสรรเงินของรัฐให้กับสถาบันเป็นเงินก้อนเพื่อจะได้นำมาจัดรวมกับของสถาบันได้อย่างมีระบบเปรียบเทียบและตรวจสอบได้

การสนับสนุนเป็นเงินก้อน (Block Grant) จากรัฐบาล เป็นแนวทางใหม่ที่รัฐจะจัดสรรเป็นเงินอุดหนุนมาให้โดยสถาบันอุดมศึกษายังคงเสนอรายละเอียดหลัก ๆ เหมือนเดิม รัฐจะดูแลตามความจำเป็นแล้วจัดสรรมาให้เป็นเงินก้อน (Block Grant System) เมื่อได้มาแล้วสถาบันอุดมศึกษาก็จะมาดูแลรายละเอียดภายในอีกครั้งหนึ่งตามที่เสนอไป โดยจะต้องใช้ตามกรอบหลักที่เสนอไป แต่อาจเปลี่ยนแปลงรายละเอียดได้บ้างตามความเหมาะสมและจำเป็นของสถาบันตามหลักเกณฑ์ที่สถาบันมีอยู่ การให้ความสนับสนุนเป็นเงินก้อนเช่นนี้จะทำให้สถาบันอุดมศึกษาที่มีความยืดหยุ่น

มากขึ้นและปรับเปลี่ยนตามความจำเป็นใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นได้ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องมีระบบการปรับเปลี่ยนที่เหมาะสมตรวจสอบได้และประกันในการใช้เงินอย่างมีคุณภาพ

การแสวงหารายได้ที่หลากหลาย สถาบันอุดมศึกษาของส่วนราชการเท่าที่เป็นมามักจะมอกรายได้เฉพาะที่มาจากงบประมาณของรัฐบาลเท่านั้น แต่ไม่ได้มองแหล่งรายได้อื่น ๆ มากนัก แม้จะมีอยู่บ้างก็เป็นรายได้จากค่าธรรมเนียมเรียนของผู้เรียนเองเป็นหลัก การพิจารณาในเรื่องของรายได้จึงควรจะมีให้กว้างจากแหล่งต่างๆ ให้มากขึ้นทั้งนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ในมาตรา 50(2) ก็ได้เปิดโอกาสให้มีการแสวงหารายได้เพิ่มอยู่แล้ว

รูปแบบการจัดหารายได้ของสถาบันอุดมศึกษามีหลากหลายวิธี ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รูปแบบการจัดหารายได้ของสถาบันอุดมศึกษา

แนวทางหลัก	รายละเอียด
1. ให้บริการทางวิชาการ (Sale of Services)	* หลักสูตรระยะสั้น * การให้คำปรึกษา * การให้บริการทางวิชาชีพ * การทดสอบผลิตภัณฑ์สินค้า และกระบวนการ * การรับรองมาตรฐาน * Bureau Services * การบริการข้อมูล * การบริการคอมพิวเตอร์ * การขายบริการโสตทัศนูปกรณ์ * การขายบริการทางความชำนาญต่าง ๆ
2. การขายผลิตภัณฑ์ทางวิชาการ (Sale of Products)	* สิทธิบัตร * Photo type Building * สิ่งพิมพ์ * โปรแกรมสำเร็จรูป
3. การให้เช่า (Use of Physical Facilities)	* สถานที่ที่มีอยู่เดิม-ห้องเรียน , ห้องบรรยาย , ห้องสตูดิโอ , ห้องปฏิบัติการ , ห้องฝึกงาน , ห้องสังสรรค์ , ที่จอดรถ , ศูนย์กีฬา, ศูนย์วัฒนธรรม * สถานที่ใหม่ – ให้เช่าที่ทำร้านอาหาร-ทำศูนย์ท่องเที่ยวไปรษณีย์-ธนาคาร-ศูนย์ข้อมูล-ร้านทำผม-ร้านขายของชำ * ให้เช่าเป็นรายเดือนหรือเป็นปี
4. บริการหอพัก อาหารและการประชุมสัมมนา (Residence, Catering and Conferences)	* คิดค่าเช่าเป็นสัปดาห์แก่นักเรียน แก่การสัมมนาภายนอกหรือให้เช่าในช่วงฤดูร้อน * คิดค่าสิทธิประโยชน์จากการให้เช่าหอพักเป็นค่าซักผ้า ค่าโทรศัพท์ ค่าอาหาร * ให้เอกชนเช่าหอพักและคิดสิทธิประโยชน์จากเอกชน * บริการจัดเลี้ยงและให้บริการภายนอกแก่องค์กรต่าง ๆ * ให้ใช้หอพักหรือห้องประชุมสำหรับการประชุมสัมมนา

ตารางที่ 1 รูปแบบการจัดการรายได้ของสถาบันอุดมศึกษา (ต่อ)

แนวทางหลัก	รายละเอียด
5. ค่าโฆษณาภายในสถาบัน (Inward Advertising)	* สถาบันจะเป็นแหล่งโฆษณาได้ดีในสิ่งพิมพ์ Databases และบริเวณต่าง ๆ ของสถาบัน
6. การขายบริการต่างๆ ในสถาบัน (Sale of Internal Services)	* การขายผลิตภัณฑ์คอมพิวเตอร์ * ลดราคาสำหรับการให้บริการหลังการขาย * การลดราคาหนังสือ * สินค้าและบริการต่าง ๆ * บริการจัดหางาน * บริการถ่ายเอกสาร * ขายกระดาษเก่า * ขายโปสการ์ด การ์ดต่าง ๆ และสิ่งของที่ระลึกที่เกี่ยวกับสถาบัน*
7. นำวัสดุมาสร้างคุณค่าใหม่ (Recycling)	* กระดาษใช้แล้ว * กระจก ขวดใช้แล้ว * วัสดุห้องปฏิบัติการ * หนังสือเก่า * เฟอร์นิเจอร์เก่า
8. งานพิธีการ (Award Ceremony)	* การให้เข้าสถานที่ห้องพักระหว่างวันหยุด * การโฆษณาจัดงาน * การคิดค่ามาร่วมงาน * การคิดค่าเข้างาน * การคิดค่าบริการจากร้านเช่าเสื้อ * การคิดค่าบริการจากร้านถ่ายรูป * ขายของที่ระลึก
9. เป็นตัวกลาง (Brokerage Function)	* เป็นนายหน้าจัดหาแหล่งทุนวิจัย ฝึกอบรม * รับงานมาจ้างงานต่อ * จัด Franchise หลักสูตรให้กับสถาบันอื่น * จัดบุคลากรให้ช่วยองค์กรอื่น ๆ
10. บริการสื่อใหม่	* จัด Course สอนด้วยสื่อทางไกลโดยคิดค่าบริการเต็มหรือให้บริการเคลื่อนที่
11. การลงทุน (Investment)	* การบริหารการเงินจากการลงทุนทั้ง Cash Reserves และ Cash Flows ให้ได้ผลประโยชน์สูงสุด

ที่มา: Sanyal (1999)

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547) เสนอแนวคิดใหม่เรื่องเงินเพื่อการศึกษาว่า การอุดหนุนเงินรายหัวตามต้นทุนที่แท้จริงของสถานศึกษาแต่ละแห่ง ที่เรียกว่าอุดหนุนแบบเป็นก้อน (Block Grant) นั้น การคำนวณเงินอุดหนุนต่อหัวในเบื้องต้นจะกำหนดให้ผู้เรียนแต่ละคนได้รับเงินอุดหนุนเท่ากัน จะต้องมีข้อมูลต้นทุนการจัดการศึกษา ซึ่งหาได้จาก

- (1) การวิจัยเชิงประจักษ์เกี่ยวกับต้นทุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ
ด้านบริหารการศึกษา
- (2) การปรับปรุงระบบบัญชีของโรงเรียน ให้ได้มาตรฐาน โปร่งใสและตรวจสอบได้
- (3) การพัฒนาฐานข้อมูลที่สามารถจัดเก็บต้นทุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาทั่วประเทศ
ทั้งนี้การคำนวณเงินอุดหนุนรายหัวที่แท้จริงของแต่ละสถาบันการศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึง
ตัวปรับอัตราเงินอุดหนุนรายหัว 4 ส่วน ดังต่อไปนี้
- 1) ตัวปรับตามลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ ความยากจน ความด้อยโอกาส ความพิการ
ระดับสติปัญญา ความสามารถพิเศษ และความจำเป็นพิเศษของผู้เรียน
 - 2) ตัวปรับตามสภาพของสถานศึกษา ได้แก่ ความเป็นเจ้าของ (รัฐหรือเอกชน) ขนาดของ
สถานศึกษา ที่ตั้งของสถานศึกษา (เมืองหรือชนบท) สภาพเศรษฐกิจของท้องถิ่นที่สถานศึกษา
ตั้งอยู่ (เช่น อัตราเงินเฟ้อ ค่าครองชีพ) จำนวนครู/อาจารย์ และเงินเดือนเฉลี่ยของครู/อาจารย์ใน
สถานศึกษา ชื่อเสียงของสถานศึกษา และลักษณะการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
 - 3) ตัวปรับตามการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยปรับอัตราเงินอุดหนุนตามระดับ
คุณภาพและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาซึ่งจะทำให้สถานศึกษาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูง
จะได้รับเงินอุดหนุนมากขึ้น ในการนี้ รัฐบาลควรสนับสนุนให้มีการให้คะแนน (Rating) และการ
จัดลำดับ (Ranking) สถานศึกษา โดยการจัดสร้างชุดดัชนีชี้วัดคุณภาพและประสิทธิภาพของการ
จัดการศึกษาของสถานศึกษา และมอบหมายให้องค์กรมหาชนที่ทำหน้าที่ประเมินคุณภาพของ
สถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบการให้คะแนนและการจัดอันดับ ทั้งนี้ คะแนนและการจัดอันดับจะเป็น
ข้อมูลที่ใช้ในการคำนวณ เพื่อปรับอัตราเงินอุดหนุนที่สถานศึกษาแต่ละแห่งควรได้รับ
 - 4) ตัวปรับในช่วงเปลี่ยนผ่าน (Transition Period) เป็นตัวปรับอัตราเงินอุดหนุนที่คำนวณ
จากต้นทุนการจัดการศึกษาในปัจจุบันไปสู่ต้นทุนการจัดการศึกษาที่ควรจะเป็น (ซึ่งหมายถึง เงิน
อุดหนุนต่อหัวที่ผ่านการปรับในสามส่วนแรกแล้ว) โดยในช่วงแรกรัฐยังคงให้การอุดหนุนตาม
ต้นทุนเดิมก่อน แต่มีการปรับอัตราเงินอุดหนุนทุก ๆ ปีเพื่อให้อัตราเงินอุดหนุนเข้ามาเท่ากับอัตรา
เงินอุดหนุนของสถานศึกษาที่อยู่ในระดับเดียวกันในที่สุด

2.3 แนวโน้มใหม่ของการบริหารอุดมศึกษา

อุดมศึกษายุคปัจจุบันมีความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการอุดมศึกษา
จุดเปลี่ยนของแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปอุดมศึกษาของโลกอย่างเป็นจริงเป็นจัง อยู่ที่การประชุม
ระดับโลกเรื่อง “การอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21 : วิสัยทัศน์และการปฏิบัติ” ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่
5 – 9 ตุลาคม 2542 ณ สำนักงานใหญ่ของยูเนสโก กรุงปารีส ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุมจากประเทศ
ต่าง ๆ ทั่วโลกนับพันคน (ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2546)

สิ่งที่สำคัญและจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอุดมศึกษาโลกอย่างมาก คือ การอภิปราย การพิจารณาและการให้การรับรองปริญญาโลกว่าด้วยการอุดมศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21: วิสัยทัศน์ และการปฏิบัติ รวมทั้งให้การรับรองร่างกรอบลำดับความสำคัญในการปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาอุดมศึกษา

ประเด็นสำคัญทั้งหมดที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการบริหารจัดการ สรุปได้ว่ามีอยู่ 9 เรื่องใหญ่คือ

1. ภารกิจใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปริญญาโลกว่าด้วยการอุดมศึกษานี้ชี้ชัดว่าภารกิจสำคัญของอุดมศึกษาในศตวรรษหน้าไม่ใช่เพียงแต่การศึกษาในวิชาชีพใดวิชาชีพหนึ่ง หรือสร้างนักวิชาการในสาขาใดสาขาหนึ่งอย่างที่เคยปฏิบัติมา แต่อุดมศึกษาจะต้องเปิดโอกาสให้คนได้เรียนสูงขึ้นและสามารถเรียนได้ตลอดชีวิต จะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสเต็มที่ (Optional Range of Choice) และมีระบบที่ยืดหยุ่นทั้งเข้าและออก รวมทั้งมีโอกาที่จะเติบโตและพัฒนาให้เต็มที่ควบคู่ไปกับการเลื่อนฐานะทางสังคมจากการอุดมศึกษาด้วย ภารกิจใหม่นี้ทำให้อุดมศึกษาจะต้องปรับเปลี่ยนเป้าหมาย ปรับเปลี่ยนกิจกรรมวิชาการและปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการใหม่พร้อมกันไป

2. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา โดยรวมและการเปิดโอกาสทางการศึกษา บทบาทใหม่ของอุดมศึกษาในขณะนี้ ปริญญาเรียกร้องให้อุดมศึกษาร่วมทำงานอย่างแข็งขันกับทั้งพ่อแม่ โรงเรียน นักเรียน ชุมชน ในการพัฒนาการศึกษาทุกระดับโดยไม่ให้มีรอยต่อของแต่ละระดับ พร้อมกันนั้นจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าเรียนอุดมศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่ความสามารถของผู้เรียนจะเข้าเรียนได้ เป็นแนวทางเพื่อให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตดำเนินไปได้อย่างดี แนวทางในข้อนี้จะทำให้จะต้องเปลี่ยนเป้าหมายและระบบทางวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาขึ้นใหม่

3. การส่งเสริมให้ดำเนินการวิจัยอย่างเต็มที่และจริงจัง ภารกิจนี้แม้จะเป็นภารกิจหลักของอุดมศึกษาอยู่แล้วแต่ก็ไม่ได้มีการเน้นอย่างจริงจังในปฏิญญานี้ได้กล่าวไว้ชัดเจนว่าจุดมุ่งหมายของอุดมศึกษาจะต้องส่งเสริมงานวิจัยและใช้ความรู้จากการวิจัยนั้น ช่วยพัฒนาสังคมทั้งในด้านวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจทั้งจะต้องส่งเสริมการวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีควบคู่ไปกับการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และการสร้างสรรค์ทางศิลปะ การเปลี่ยนแปลงนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนจุดเน้นของวิชาการครั้งสำคัญและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบการจูงใจและรางวัลในระบบของการบริหารบุคคลด้วยเช่นกัน

5. การเน้นตัวผู้เรียน การคิดสร้างสรรค์และการคิดวิเคราะห์ เป็นเป้าหมายหลักสำหรับอนาคตซึ่งปริญญาโลกบ่งไว้ชัดเจน ในสภาพการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของโลกเรานี้ จำเป็นที่จะต้องเน้นผู้เรียนเป็นหลักใหญ่ (Student – Oriented) เน้นความหลากหลายของผู้เรียน สาระ วิธีการ

การปฏิบัติและวิธีการให้ข้อมูล รวมถึงความร่วมมือกับชุมชนและสังคม นอกจากนั้นควรเรียนจาก ประสบการณ์จริง คิดสร้างสรรค์อะไรใหม่ ๆ และสามารถวิเคราะห์วิจารณ์ปัญหาของสังคมได้ มองเห็นทางแก้และรับผิดชอบต่อสังคมด้วย รูปแบบนี้เป็น การเปลี่ยนวิธีคิดของการอุดมศึกษาที่มี มาแต่เดิมที่ถือเอาตัวผู้สอนเป็นหลักใหญ่และผู้เรียนต้องเรียนตามทีผู้สอนเสนอและบอกให้เป็น สำคัญ

6. ความสัมพันธ์กับโลกของงาน ความสอดคล้องกับชุมชนและสนองต่อความต้องการ ของสังคม ข้อเรียกร้องนี้เห็น ได้ชัดเจนจากบทบาทของอุดมศึกษาที่เป็นมาแต่เดิมที่มีลักษณะเป็น หอคอยงาช้าง (Ivory Tower) วางตัวไว้สูงกว่าสังคมทำให้สิ่งที่บัณฑิตเรียนมาไม่สอดคล้องกับ ความเป็นจริงเท่าที่ควร นอกจากนั้นอุดมศึกษายังต้องรับใช้สังคม ทั้งระยะสั้น ระยะยาวด้วยการ ยอมรับวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นด้วย ซึ่งจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทิศทางของการอุดมศึกษา ใหม่อย่างมาก

7. คุณภาพการประเมินและการวางแผนระยะยาว ปฏิญญานี้ยังมีจุดเน้นที่สำคัญอีก ในเรื่องของคุณภาพและการประเมินคุณภาพ โดยเฉพาะถือว่าการประเมินคุณภาพซึ่งจะต้องมีทั้ง การประเมินคุณภาพภายในและการประเมินจากภายนอกโดยผู้เชี่ยวชาญในระดับสากล ซึ่งจะต้อง อาศัยเครือข่าย (Network) และความร่วมมือ (Cooperation) เข้ามาเพื่อช่วยส่งเสริมคุณภาพให้ได้ การที่จะทำให้อุณหภูมิเป็นไปได้อย่างต่อเนื่องก็จำเป็นจะต้องมีการวางแผนระยะยาว ประกอบด้วย โดยเป็นการวางแผนระยะยาว ที่สอดคล้องสนองต่อความต้องการของสังคมและของแต่ละ สถาบันด้วยพร้อมกันไป การปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการอุดมศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับความ จำเป็นของปฏิญญานี้จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

8. ให้ความสนใจกับบุคคลและเทคโนโลยี ปฏิญญานี้ได้ให้ความสำคัญกับบุคลากร ในอุดมศึกษาอย่างมาก โดยเฉพาะอาจารย์และนักศึกษาเพราะเป็นกำลังสำคัญของอุดมศึกษาโดย อาจารย์จะต้องได้รับการส่งเสริมให้เป็นเลิศทางด้านการศึกษาและการเรียนการสอน ในขณะที่นักศึกษาก็ จะต้องได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาถึงขีดสุดด้วยระบบการศึกษาที่เหมาะสม นอกจากนั้นเทคโนโลยี ยังเป็นสิ่งสำคัญในอุดมศึกษาเพราะจะเป็นทั้งเครื่องมือและงานวิชาการที่สำคัญของการอุดมศึกษา

9. สร้างความแข็งแกร่งทางการบริหารจัดการและการเงิน ข้อสุดท้ายจากปฏิญญากล่าวถึง เรื่องของการสร้างความแข็งแกร่งทางการบริหารจัดการ และการเงิน (Strengthening Higher Education Management of Financing) โดยสถาบันอุดมศึกษาจะต้องมีอิสระในการบริหารงาน แต่ ก็พร้อมที่จะได้รับการตรวจสอบจากสังคมภายนอก จากนั้นยังจะต้องมีการบริหารที่มุ่งอนาคตมี ประสิทธิภาพ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ในเรื่องของการเงินก็ต้องโปร่งใส รัฐจะต้องดูแลเป็นหลัก แต่ก็ได้เปิดโอกาสให้ชุมชน สังคมเข้ามามีส่วนรับผิดชอบด้วยอย่างเต็มที่

แนวโน้มหลักทั้งเก้าประการ ตามที่กล่าวมาตามปฏิญญาโลกว่าด้วยการอุดมศึกษานั้น สะท้อนให้เห็นชัดว่าว่าการที่จะดำเนินไปให้สอดคล้องกับแนวทางของโลกหรือจะประยุกต์กระแสของโลกให้สอดคล้องกับของไทยมากขึ้นนั้นจำเป็นที่เราจะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางการอุดมศึกษาและการบริหารจัดการอุดมศึกษาอย่างมาก

นอกจากนี้ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2542) ยังได้กล่าวถึงการบริหารสถาบันอุดมศึกษาไว้ว่า ต้องมีจุดมุ่งหมายและกระบวนการที่จะทำให้สถาบันบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ การบริหารที่ดีควรมีกระบวนการที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย ผู้บริหารที่ดีก็ควรจะมีคุณลักษณะบางประการที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและกระบวนการในการบริหารสถาบันนั้นๆ ลักษณะสำคัญของการบริหารสถาบันอุดมศึกษา ที่เป็นข้อสังเกตที่ได้จาก จุดมุ่งหมายและหลักการของการอุดมศึกษา ควรมีลักษณะคือ

- (1) มีการประสานงาน
- (2) เป็นองค์คณะบุคคล
- (3) มีการกระจายอำนาจ
- (4) มีอิสระในการบริหารงาน

ดังนั้นอุดมศึกษา และทางเลือกการบริหารมหาวิทยาลัยของไทยในอนาคตควรเป็น ดังนี้

- (1) ควรเป็นไปเพื่อสนองตอบต่ออุดมคติและเป้าหมายของมหาวิทยาลัย
- (2) ควรเป็นไปเพื่อสนองเป้าหมายที่หลากหลายได้
- (3) ต้องรับกับคนหลายกลุ่มทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยได้
- (4) ควรจะให้ความมั่นใจกับผู้เลือกได้ว่าจะมีสภาพที่ดีกว่า
- (5) ควรเป็นขั้นตอนของระบบรวมใหญ่
- (6) ควรเป็นทางเลือกที่เป็นไปได้ในระยะยาว หรือล้มเลิกได้โดยไม่มีปัญหา
- (7) ต้องมีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายให้เลือกเพื่อสนองความแตกต่างของแต่ละ

สถาบัน

จรัส สุวรรณเวลา (2539) เสนอแนะว่า ในการปรับระบบองค์กรสถาบันอุดมศึกษานั้น ต้องพิจารณาดำเนินการในทุก ๆ ส่วนเท่าที่จะทำได้ไปพร้อม ๆ กัน เพราะการเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งจะไปกระทบอีกส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารซึ่งเป็นตัวจักรกลางที่มีผลต่อส่วนต่าง ๆ ของระบบ

สำหรับองค์กรบริหารเหนือมหาวิทยาลัยขึ้นไปในระดับรัฐบาล ทบวงมหาวิทยาลัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานประมาณ สำนักงานกองทุนพัฒนาการวิจัย สภาวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานข้าราชการพลเรือนนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะความสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยกับรัฐ

สำหรับองค์กรภายในสถาบันอุดมศึกษานั้นมีอยู่หลายส่วนหลายระดับ ที่น่าจะพิจารณาว่า จะต้องมี การปรับปรุงโครงสร้างและวิธีการดำเนินงานอย่างไร เพียงใด คือ

1. สภามหาวิทยาลัย เป็นองค์กรสูงสุดตามพระราชบัญญัติของแต่ละมหาวิทยาลัย มีอำนาจหน้าที่และองค์ประกอบกำหนดไว้ชัดเจน
2. ที่ประชุมคณบดี เป็นองค์กรที่มีความสำคัญแต่ไม่ปรากฏในพระราชบัญญัติอย่างเป็นทางการ คงทำหน้าที่เป็นที่รวมของผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัย เป็นที่ให้คำปรึกษาแก่อธิการบดี เป็นที่ประสานงานกิจการต่าง ๆ และพิจารณานโยบายรวมทั้งรับมอบงานบางอย่างจากสภามหาวิทยาลัย เช่น งานด้านการเงินในบางมหาวิทยาลัยมีสภาวิชาการเป็นองค์กรต่างหากเพื่อดูแลกิจการวิชาการ ทำหน้าที่ ปรึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรและการพัฒนาทางวิชาการ
3. คณะกรรมการประจำคณะ เป็นองค์กรตามกฎหมายในบริหารคณะวิชา มีอำนาจหน้าที่และองค์ประกอบกำหนดไว้ชัดเจน โดยมีการถ่วงดุลของที่มาของบุคคลในคณะกรรมการตามสมควร มีเลขานุการคณะกรรมการประจำคณะทำหน้าที่เป็นการเฉพาะ ในการดำเนินงานมีประสิทธิภาพแตกต่างกันอยู่มาก ขึ้นอยู่กับความสามารถและวิธีการของคณบดีและผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นคณะกรรมการ
4. การบริหารสถาบัน ศูนย์และสำนัก ผู้อำนวยการเป็นผู้บริหารที่ดูแลรับผิดชอบ โดยมีคณะกรรมการอำนวยการกำกับเชิงนโยบายและทิศทาง และมีคณะกรรมการบริหารทำหน้าที่ช่วยและเป็นที่ปรึกษาของผู้อำนวยการ ประสิทธิภาพและคุณภาพของงานมีความดีเท่ากับความคิดของผู้อำนวยการ การปรับโครงสร้างและระบบ โดยการกำหนดพันธกิจและเป้าหมายของหน่วยงานให้ชัดเจน แล้วพิจารณาระบบและรูปแบบโครงสร้าง ซึ่งอาจต้องปรับให้เหมาะสมกับพันธกิจและเป้าหมาย ตลอดจนกระบวนการทำงานในส่วนย่อยต่าง ๆ เพื่อสร้างประสิทธิภาพและคุณภาพของงาน
5. สำนักงานอธิการบดี เป็นหน่วยงานบริหารกลางของมหาวิทยาลัย ประกอบด้วยฝ่ายต่าง ๆ และกองต่าง ๆ ทำให้มีขนาดใหญ่ตามขนาดของมหาวิทยาลัย ซึ่งได้พัฒนาระบบบริหารในรูปการรวมศูนย์มากขึ้นเรื่อย ๆ ในหน่วยงานขนาดใหญ่เช่นนี้ การประสานงานระหว่างส่วนต่าง ๆ มีความสำคัญอย่างมาก ลักษณะการประสานงานจะแตกต่างกันได้ตามลักษณะการทำงานของอธิการบดีและคณะผู้บริหารส่วนกลาง รูปแบบการแบ่งงาน หน้าที่ความรับผิดชอบในระดับนโยบายสามารถปรับเปลี่ยนได้ แต่ในระดับปฏิบัติ ซึ่งมีกองต่าง ๆ อยู่
6. บัณฑิตวิทยาลัย เป็นหน่วยงานที่กำกับดูแลการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา รูปแบบโครงสร้างเป็นไปตามพระราชบัญญัติและพระราชกฤษฎีกา

7. หน่วยงานบริหารนอกระบบ ด้วยข้อจำกัดทางการบริหารในระบบราชการ ได้มีการจัดตั้งหน่วยงานนอกระบบสำหรับกิจการต่าง ๆ ด้วยอาศัยอำนาจหน้าที่ของสภามหาวิทยาลัย

จากเอกสารความรู้เกี่ยวกับการบริหารอุดมศึกษาทั้งสามด้านคือ ระบบการบริหารสถาบัน การบริหารวิชาการ และการบริหารการเงิน ซึ่งให้เห็นว่าการบริหารทุกด้านมีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพของสังคม เศรษฐกิจ สถาบันอุดมศึกษามีอิสระในการบริหารสถาบันมากขึ้น มีแนวทางการดำเนินงานทางวิชาการที่ส่งเสริมกระบวนการสอนอย่างสร้างสรรค์ เน้นที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นแนวโน้มที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาพิเศษ คือการคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การให้โอกาสแก่ทุกคน เนื่องจากการปรับเปลี่ยนทำให้สถาบันมีความเป็นอิสระคล่องตัว ในการบริหารจัดการมากขึ้น สถาบันสามารถดำเนินการตามจุดยืนของแต่ละแห่งได้ ดังนั้น จึงเป็นความสะดวกที่สถาบันแต่ละแห่งจะให้ความสำคัญ และเร่งดำเนินการตามนโยบายด้านการจัดการศึกษาพิเศษ ทั้งนี้ผู้บริหารจะต้องมีการวางแผนเป็นอย่างดี เพราะการปรับเปลี่ยนในแต่ละเรื่องมีผลกระทบต่อทุกหน่วยงานในองค์กร เพื่อการปฏิบัติให้สอดคล้องกัน

3. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนานิสิตนักศึกษา

วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างหนึ่งก็คือการช่วยให้นิสิตนักศึกษา มีการเปลี่ยนแปลงหรือมีพัฒนาการที่ดีขึ้น ทั้งในด้านวิชาการ และด้านบุคลิกภาพ มหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษามีอิทธิพลอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงนิสิตนักศึกษา โดยเฉพาะการเรียนรู้ในห้องเรียนเท่านั้น สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นกับนิสิตศึกษานอกชั้นเรียน การมีปฏิสัมพันธ์ ได้ตอบกับอาจารย์ การติดต่อกับหน่วยงานในมหาวิทยาลัย การติดต่อพบปะเพื่อนฝูง สัมพันธภาพในกลุ่ม ค่านิยมที่ได้รับจากเพื่อน บรรยายภาศในสถาบันที่ผ่อนปรนยืดหยุ่นได้หรือตายตัว ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะส่งผลต่อวิวัฒนาการของนิสิตนักศึกษาในการมองภาพพจน์ตัวเองและมองโลกภายนอกชีวิตในมหาวิทยาลัยจะค่อยๆ หล่อหลอมบุคลิกภาพของนักศึกษา (ธิดารัตน์ บุญนุช, 2525)

ในเอกสารที่เกี่ยวกับการพัฒนานิสิตนักศึกษา จะกล่าวถึงลักษณะของนิสิตนักศึกษา เป้าหมายการพัฒนานิสิตนักศึกษา แนวคิดในการพัฒนานิสิตนักศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษา และบุคคลสำคัญในการพัฒนานิสิตนักศึกษาโดยตรง คือ อาจารย์

ลักษณะของนิสิตนักศึกษา

พรชูลี อาชวอรุณ (2525) กล่าวถึงลักษณะของนิสิตนักศึกษาในปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะเป็นผลกระทบจากสภาวะแวดล้อมว่า สังคมมีการเปลี่ยนแปลง นิสิตนักศึกษาเป็นผลของการ

เปลี่ยนแปลงในสังคม ตามสถิติที่ว่า คนอายุหนุ่มสาวลดจำนวนลงอันเป็นผลของการคุมกำเนิด ในบรรดาแนวโน้มต่าง ๆ ของอนาคต แนวโน้มที่สำคัญ ๆ ต่อการอุดมศึกษา คือ

1. การปกครองของบิดามารดาจะลดน้อยลง ขาดกฎเกณฑ์ที่แน่นอนในการควบคุมความประพฤติของนิสิตนักศึกษาจากบิดามารดา นั่นคือ วันเวลาของการเป็นอาจารย์ผู้ปกครองตัวแทนของบิดา มารดา หรือที่ใช้ศัพท์เฉพาะว่า in loco parentis หดไปทุกวัน

2. นิสิตนักศึกษามีสิทธิมีเสียงในการบริหารสถาบันอุดมศึกษามากยิ่งขึ้น เรื่องนี้ในบางส่วนอาจจะเป็นผลจากการให้นิสิตนักศึกษาได้มีส่วนร่วมในคณะกรรมการต่าง ๆ และบทบาทที่เป็นที่ยอมรับมากขึ้นของสถานินิสิตนักศึกษา

3. ความไม่สงบลดน้อยลง แม้ว่าจะยังคงมีความตึงเครียดหลงเหลืออยู่บ้าง ปัญหาใหม่ ๆ น่าจะเป็นปัญหาใกล้ตัวนิสิตนักศึกษา เช่น การปกครองของบิดามารดา และการปฏิรูปการศึกษา ยังจะคงมีความสนใจในการเมืองและปัญหาร่วมสมัยอยู่ และนิสิตนักศึกษาอาจได้รับการสนับสนุนจากอาจารย์ผู้มีอาวุโสต่ำด้วย

4. วัฒนธรรมย่อยที่แตกต่างกันในหมู่นิสิตนักศึกษาจะยังคงปรากฏอยู่ น่าจะยังคงมีความตึงเครียดในหมู่นิสิตนักศึกษาที่ต่างวัฒนธรรมกัน เช่น ระหว่างนิสิตมหาวิทยาลัยกับนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา และพวกที่ผ่าเหล่าผ่ากอ มีความเป็นอยู่ต่างกับนิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ ความแตกต่างจะยังคงปรากฏในกลุ่มผู้ที่มองว่าการอุดมศึกษาเป็นสถานฝึกฝนอาชีพและการเหยิบฐานะทางสังคม การอุดมศึกษาเป็นการค้นหาตนเองและโอกาสในการแสดงออก หวังว่านิสิตนักศึกษาจะงดเว้นการใช้ความรุนแรงและกำลัง

5. ปัญหาผู้เยาว์จะยังคงมีอยู่ต่อไป แม่ว่านิสิตนักศึกษาปีที่หนึ่งในปัจจุบัน จะมีวุฒิภาวะสูงกว่าพวกเดียวกันเมื่อสี่ปีก่อน แต่ปัญหาอันเกิดจากพัฒนาการ และกระบวนการปรับตัวยังคงมีอยู่ ความขัดแย้งเกิดจากการจากบ้านและบิดามารดา การแสวงหาตนเองการพัฒนาทางสังคมและความสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม การเลือกอาชีพและวิถีชีวิตยังคงเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขอยู่

6. นิสิตนักศึกษาน่าจะมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น นิสิตนักศึกษาจำนวนมากน่าจะกังวลต่อการพัฒนาตนเองมากกว่าแสวงหาเกียรติยศ ชื่อเสียง และสภาพภายในสังคมมหาวิทยาลัย หรือการเลือกอาชีพที่ชัดเจน การทำตามลักษณะเฉพาะคนน่าจะมียุทธศาสตร์มากขึ้น วิถีชีวิตหลากหลายชนิดในสังคมน่าจะสะท้อนอยู่ในสังคมอุดมศึกษาด้วย

7. นิสิตนักศึกษาจำนวนมาก จะมีความสนใจในการศึกษาระดับอุดมศึกษา เพื่อการอาชีพ และเฉพาะเจาะจง ผู้เรียนย่อมมีจำนวนมากขึ้นที่ต้องการเรียนในหลักสูตรวิชาชีพ เฉพาะอาชีวศึกษา นิสิตนักศึกษาที่สนใจสาขาวิชามนุษยศาสตร์ และศิลปศาสตร์หรือ “การเรียนรู้เพื่อความรู้อยู่” จะลดน้อยลง

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2525) กล่าวว่านิสิตนักศึกษาเป็นบุคคลที่อยู่ในวัย 18-22 ปี หรือสูงกว่าเล็กน้อย สังคมไทยมักมองวัยนี้เป็น 2 แนว คือ บางครั้งก็ดูเป็นผู้ใหญ่ แต่บางครั้งก็เหมือนเป็นเด็ก อาจารย์หรือสถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่ศึกษา ทำความเข้าใจนิสิตนักศึกษา เพื่อประโยชน์หลัก 3 ประการ คือ

1. เพื่อเป็นผู้รู้เกี่ยวกับนิสิตนักศึกษา
2. เพื่อเป็นผู้จัดบริการให้กับนิสิตนักศึกษา
3. เพื่อเป็นผู้สอนนิสิตนักศึกษาที่ดี

ลักษณะของนิสิตนักศึกษาและการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาว่ามีความสัมพันธ์กัน และลักษณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาโดยทั่วไป จะเป็นดังนี้

1. มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมค่อนข้างสูงกว่าคนทั่วไป จึงควรให้รู้จักสภาพของสังคมที่แตกต่างออกไปบ้าง
2. มีอุดมคติและความสำนึกต่อสังคมและส่วนรวมสูง ควรให้ได้มีบทบาทแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบทั้งในแนวคิดและการกระทำ
3. มีความเป็นอิสระ ไม่นิยมการข่มขู่บังคับ จึงควรให้ได้เลือก ได้ตัดสินใจด้วยตัวเอง หรือให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน
4. ในขณะที่นักศึกษาแสวงหาความเป็นอิสระ แต่นักศึกษาก็ยังผูกพันกับอาจารย์และสถาบัน ผู้สอนจึงควรให้ความสนใจ ให้คำปรึกษาแนะนำ ให้นักศึกษาเลือกโดยไม่มีการบังคับหรือข่มขู่ให้เชื่อตาม
5. นิยมในความร่วมมือผูกพันกับกลุ่มสูง จึงควรให้ได้มีโอกาสทำงานร่วมมือกับเพื่อน และกับผู้สอนด้วย พร้อมกันไป
6. ประสิทธิภาพการเรียนของนักศึกษาขึ้นอยู่กับความสนใจ ความตั้งใจ และการปรับตัวของนักศึกษาอย่างมาก ผู้สอนควรหาทางสร้างแรงจูงใจ และช่วยแก้ปัญหาให้นักศึกษาเท่าที่จะทำได้
7. การเรียนรู้ของนักศึกษามีความแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่ม แต่ละชั้นปี และแต่ละสาขา ผู้สอนจึงควรปรับปรุงการสอนให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนตามสมควร
8. มีแบบการเรียน มีค่านิยม มีความสนใจ แตกต่างกันไป ผู้สอนไม่ควรสอนวิธีเดียวอย่างเดียวกันกับทุกคน และทุกกลุ่ม

9. การเรียนการสอนจะเกิดได้ดั่งนั้นก็ต่อเมื่อแบบการสอนของครูมีความสัมพันธ์กับแบบการเรียนของนักศึกษา ครูจึงต้องศึกษาและพัฒนาแบบการสอน (Teaching Style) ควบคู่ไปกับการเรียนรู้แบบการเรียน (Learning Style) ของนักศึกษา

สรุปได้ว่านิสิตนักศึกษามีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปตามสังคม นิสิตนักศึกษาที่เข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษามีลักษณะที่แตกต่างกันทั้งทางด้านพื้นฐานครอบครัว ความคิดอ่าน ความสนใจ และการเรียนรู้ หากเป็นนักศึกษาพิการ ก็ย่อมมีความแตกต่างในเรื่องของทางกาย และความด้อยความสามารถในบางเรื่องที่เป็นผลกระทบจากความพิการนั้นๆ ที่อาจารย์และสถาบันอุดมศึกษาต้องปรับการเรียนการสอนและกระบวนการกลุ่มกล่าให้เหมาะสมกับลักษณะของนักศึกษา

3.2 เป้าหมายการพัฒนา นิสิตนักศึกษา

ภารกิจสำคัญของสถาบันอุดมศึกษาคือการพัฒนาคน ซึ่งหมายถึงพัฒนานิสิตนักศึกษาที่เข้ามาเรียนในสถาบัน พรชูลี อาชาวำรุง (2546) อธิบายว่า เป้าหมายหลักของการพัฒนานิสิตนักศึกษาคือ การสร้างนิสิตนักศึกษาให้เกิดการเรียนรู้ทางปัญญา มีพัฒนาการทางจริยธรรม และอารมณ์ มีสมรรถนะในการประยุกต์ (Practical Competence) และให้มีความพึงพอใจและความสนุกสนานจากการศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยตรง

การเรียนรู้ทางปัญญา ประกอบด้วยลักษณะ 10 ประการ ได้แก่

(1) ทักษะภาษา (Verbal Skill) ความสามารถที่จะแสดงออกโดยวาจาที่ถูกต้องงามสง่า สามารถจัดระบบระเบียบและนำเสนอความคิดอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในด้านการเขียนและการอภิปรายและในบางกรณีควรจะใช้ภาษาที่สองอย่างน้อยหนึ่งภาษา

(2) ทักษะปริมาณ (Quantitative) ความสามารถที่จะเข้าใจมโนทัศน์ทางคณิตศาสตร์พื้นฐาน และสามารถจัดการกับข้อมูล สถิติพื้นฐาน เหตุผล และการใช้สถิติได้ หากเป็นไปได้ควรเข้าใจรากฐานสำคัญของการบัญชี และคอมพิวเตอร์ด้วย

(3) ความรู้ที่เป็นสาระสำคัญ (Substantive Knowledge) รู้จักมรดกทางวัฒนธรรมของโลกและของชาติไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเองและของชนชาติอื่นๆ มีความตระหนักในปรัชญาของโลกที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ศิลปะ วรรณคดี การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปัญหาทางสังคม มีความรู้ที่ดีในศัพท์หลักๆ ข้อเท็จจริง หลักการในสาขาวิชาที่คัดสรรแล้วอย่างน้อยหนึ่งสาขาวิชาหรือมากกว่า

(4) ความมีเหตุผล (Rationality) ความสามารถและแนวโน้มที่จะคิดอย่างใช้ตรรกวิทยา บนฐานของข้อตกลงเบื้องต้นที่มีประโยชน์ มีสมรรถนะที่จะพิจารณาข้อเท็จจริงและเหตุการณ์อย่างเป็นปรนัย สามารถแยกแยะปกติวิสัย อุดมการณ์ อารมณ์ออกข้อเท็จจริง และหลักฐานซึ่งมี

ข้อยืนยัน และมีแนวโน้มที่จะชั่งน้ำหนักของหลักฐานประเมินข้อเท็จจริง มีความคิดอย่างมี วิจารณ์ญาณ และมีความคิดที่เป็นอิสระ มีความสามารถในการวิเคราะห์และสังเคราะห์

(5) ชั้นดคีคีกยิต (Intellectual Tolerance) อิศระภพของการคคคหรือปัญญา มีโลกทัศน์ที่ เปิดกว้างเพือรองรับความคิดใหม่ ๆ เต็มใจที่จะตั้งคำถามเกี่ยวกับสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติมานาน (Orthodoxy) มีความคิด อยากรู้้อยากเห็น มีปัญหา มีความสามารถที่จะจัดการกับความซับซ้อน สองแง่สองง่าม ยอมรับและเห็นดีเห็นงามกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความหลากหลายของสติปัญญา หรือความรู้ มองโลกจากมุมมอง ทั้งในแง่ของประวัติศาสตร์และลักษณะนานาชาติ เข้าใจขอบเขต จ้ากัคคของความรู้อและความคคค

(6) ความไวต่อสุนทรียภาพ (Aesthetic Sensibility) มีความรู้ มีความสนใจ มีการตอบสนอง ต่อวรรณคดี ศิลปะบริสุทธิ์และความงามตามธรรมชาติ

(7) การสร้างสรรค์ (Creativeness) มีจินตนาการ มีนวัตกรรมในความคิดเพื่อที่จะสามารถ ตั้งสมมุติฐาน หรือความคิดใหม่ ๆ ในการก่อให้เกิดผลงานทางศิลปะใหม่ ๆ

(8) บูรณาการแห่งคีคีกยิต (Intellectual Integrity) เข้าใจความคิดของ “สังขธรรม” และ ธรรมชาติ ซึ่งสังขธรรมนั้นขึ้นอยู่กับบริษัท มีแนวโน้มที่จะแสวงหาและกล่าวถึงแต่เฉพาะสังขธรรม เท่านั้น มีความระมัดระวังในการสืบค้นและนำเสนอผลการสืบค้นต่าง ๆ โดยเน้นความถูกต้อง

(9) ความฉลาดเฉลียว (Wisdom) มีมุมมองการพิจารณาตัดสินใจและความมั่นคงสามารถ ยืนยันในสิ่งที่คิดอย่างถูกต้องและสมดุล

(10) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) รักที่จะเรียนรู้ มีความสนใจเกี่ยวกับสิ่งที่ซึ่ง เสริมสติปัญญาอย่างคงทนถาวร เรียนรู้ว่าควรจะเรียนรู้ต่อไปอย่างไร

พัฒนาการทางจริยธรรมและอารมณ์ ได้แก่พัฒนาการ 6 ประการ ดังนี้

(1) การค้นพบตนเอง (Personal Self-discovery) ความรู้เกี่ยวกับความสามารถส่วนตัว ความสนใจ ค่านิยม ความใฝ่ฝัน จุดอ่อนของตนเอง และค้นพบเอกลักษณ์ส่วนตัวได้

(2) สุขภาพจิตที่ดี (Psychological Well-being) แสดงสมรรถนะสู่ความสามารถที่จะเข้าใจ และเผชิญหน้ากับการบูรณาการ อันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ นั่นคือ มีความว่องไวต่อความรู้สึก และอารมณ์ลึก ที่ผสมผสานความมั่นคงทางอารมณ์ มีความสามารถที่จะแสดงอารมณ์อย่าง สร้างสรรค์ รู้จักสิทธิของตนเอง มีความมั่นคง ความมั่นใจในตนเอง พึ่งพาตนเองได้ กล้าตัดสินใจ มีการตอบสนองอย่างทันท่วงที มีการยอมรับทั้งตนเองและผู้อื่น

(3) ความเข้าใจมนุษย์ (Human Understanding) มีมนุษยธรรม มีความสามารถที่จะเอาใจ เขามาใส่ใจเรา มีน้ำใจ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ให้เกียรติ ทนต่อความแตกต่างและแสดงออกซึ่ง ความร่วมมือกับผู้อื่นรวมทั้งคนที่มิพ้องแตกต่างจากตน มีแนวโน้มประชาธิปไตย และไม่เผด็จการ

มีทักษะในการสื่อสารสัมพันธ์กับผู้อื่น

(4) ค่านิยมและศีลธรรม (Values and Morals) มีค่านิยมและหลักการทางศีลธรรมชุดหนึ่งที่มีความเที่ยงตรงเป็นส่วนหนึ่งของตน แต่มิได้มีลักษณะยึดมั่นถือมั่นหรือเปลี่ยนแปลงมิได้ มีความไวต่อหลักการทางศีลธรรม และมีวีรธรรม (Moral Courage) มีความสำนึกในปัญหาทางสังคมและมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม

(5) ความสนใจศาสนา (Religious Interest) มีการเสาะแสวงหาอย่างเอาจริงเอาจังและพิจารณาถ้อยทีเกี่ยวกับเป้าหมาย ค่านิยม ความหมายของศาสนาของตนเอง

(6) รสนิยมสูง มีความประพุดติและกิริยามารยาทงดงาม สมกาลเทศะ (Refinement of Taste, Conduct, and Manner)

สมรรถนะในการประยุกต์ (Practical Competence) คือความสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนและการดำรงชีวิต ดังนี้

(1) เห็นคุณค่าของภาคประยุกต์ปฏิบัติ (Trail of Value in Practical Affairs Generally) โดยทั่วไป เป้าหมายทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ในหัวข้อของการเรียนรู้ทางปัญญาและการพัฒนาทางศีลธรรมและอารมณ์นั้นสามารถนำไปใช้ประยุกต์ได้ทั้งสิ้น นอกจากนั้นยังมีแนวโน้มอื่นๆ โดยเฉพาะที่สัมพันธ์กับความสามารถในการประยุกต์ใช้พัฒนาการซึ่งนิสิตนักศึกษาได้รับระหว่างศึกษาระดับอุดมศึกษา ดังนี้

1) ต้องการประสบความสำเร็จ (Needs for Achievement) มีแรงจูงใจสู่ความสำเร็จ มีการริเริ่ม การสร้างพลังผลักดันตนเอง และความอดทนไม่เลิกราตลอดจนวินัยในตน

2) เน้นอนาคต (Future Orientation) มีความสามารถที่จะวางแผนล่วงหน้าและกล้าที่จะเสี่ยง มีมุมมองตามสภาพความเป็นจริงกับอนาคต

3) ปรับตัวได้ (Adaptability) มีขันติและยอมรับความประพุดติหรือการปฏิบัติใหม่ๆ พร้อมทั้งจะรับการเปลี่ยนแปลง มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนและมีความรู้เพียงพอที่จะสนองตอบต่อปัญหาและวิกฤตที่เกิดขึ้นและสามารถบริหารจัดการตนเองในสภาวะที่แปรปรวนได้ มีสมรรถนะในการเรียนรู้จากประสบการณ์ พร้อมทั้งจะเจรจาประสานประโยชน์ต่อตรง ประนีประนอมและมองหาข้อเลือกใหม่ๆ

4) มีความเป็นผู้นำ (Leadership) มีสมรรถนะที่จะได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่น เต็มใจที่จะยอมรับความรับผิดชอบ มีความสามารถในการจัดระบบระเบียบขององค์การ มีการตัดสินใจที่เด็ดเดี่ยว มีการตัดสินใจที่จะปรึกษาหารือผู้อื่น

(2) ความเป็นพลเมืองดี (Citizenship) มีความเข้าใจและทุ่มเทให้กับระบอบประชาธิปไตย มีความรู้สึกเกี่ยวกับสถาบันทางรัฐบาล มีความรู้เกี่ยวกับสถาบันของรัฐ มีความรู้เกี่ยวกับสถาบัน

หรือวิถีทางตามกระบวนการของรัฐ มีความตระหนักในปัญหาสังคมหลักๆ มีความสามารถที่จะประเมินการได้แก่เชิงทางการเมืองและการโฆษณาชวนเชื่อ มีความสามารถที่จะพิสูจน์ร่วมอย่างจริงจังในเรื่องของการสาธารณูปโภค การเมือง เศรษฐกิจ วิชาชีพ การศึกษา และองค์กรอิสระเพื่อประโยชน์สาธารณะมีแนวโน้มสู่ความเข้าใจระหว่างประเทศและชุมชนโลก มีความสามารถที่จะจัดการกับหน่วยงานต่างๆ ของรัฐและระเบียบการบริหารราชการ มีแนวโน้มเกี่ยวกับรักษากฎหมาย

(3) ความสามารถผลิตคุณค่าทางเศรษฐกิจ (Economic Productivity) มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการทำงานในตำแหน่งของแรกและมีความสามารถที่จะงอกงามตามผลงาน เมื่อผ่านประสบการณ์การฝึกฝนในงาน มีความสามารถในการปรับตัวและปรับเปลี่ยนเคลื่อนไหวไปสู่ตำแหน่งสูงขึ้น มีการตัดสินใจทางอาชีพที่ดีและเหมาะสม มีการนำเอาค่านิยมในการทำงานกับผู้คนมาใช้ในสถานที่ประกอบการ ได้รับคุณค่าเพิ่มขึ้นในการทำงาน

(4) ชีวิตครอบครัวที่ดี (Sound Family Life) มีคุณลักษณะส่วนตัวที่เหมาะสม ทำให้เกิดครอบครัวที่มั่นคง มีความรู้และทักษะในการพัฒนาเยาวชน

(5) ประสิทธิภาพในการบริโภค (Consumer Efficiency) มีความสามารถในการเลือกค่านิยมได้อย่างดี อันสัมพันธ์กันกับวิถีชีวิตของตน มีทักษะในการใช้เงินเพื่อการบริโภคได้อย่างประหยัด มีความสามารถที่จะจัดการเรื่องของภาษีอากร เครดิต การประกัน การลงทุน และปัญหาทางนิติบัญญัติและมีความสามารถที่จะรู้เท่าทันการค้าที่หลอกลวง และสามารถทนต่อเทคนิคการขายที่มีความกดดันสูง

(6) สันทนาการที่มีประโยชน์ (Fruitful Leisure) มีความฉลาดเฉลียวในการจัดสรรเวลาอย่างเหมาะสมสำหรับการทำงานของชีวิต มีพัฒนาการของรสนิยมและทักษะในทางวรรณคดี ทักษะ ธรรมชาติ กีฬา งานอดิเรก และการมีส่วนร่วมในชุมชน ซึ่งถือว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการนั้นเป็นสันทนาการที่มีประโยชน์ มีความสามารถในการขจัดความเบื่อหน่าย มีการปรับตัวเองใหม่ ค้นพบสิ่งที่จะทำให้ชีวิตมีคุณค่าอยู่เสมอ

(7) สุขภาพดี (Health) มีความเข้าใจพื้นฐานของการเสริมสร้างสุขภาพกายและสุขภาพจิต มีความรู้ว่ามีเมื่อใดและอย่างไรจะต้องการความช่วยเหลือจากนักวิชาชีพทางสุขภาพ

มีความพึงพอใจและความสนุกสนานจากการศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยตรง ได้แก่ความพึงพอใจในช่วงศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย และในชีวิตภายหลังการศึกษา

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2543) สรุปว่า คุณธรรม เป็นหลักของความดีงาม ส่วนจริยธรรมเป็นความประพฤติ ปฏิบัติไปสู่ความดีงาม และเห็นว่านิสิตนักศึกษาควรมีคุณธรรมดังนี้

1) ตรงต่อเวลา คือเข้าเรียนตรงเวลา ส่งงานทันตรงเวลา รู้คุณค่าของเวลา วางแผนการใช้เวลาอย่างถูกต้อง

2) ซื่อสัตย์ ซื่อสัตย์ต่อตนเองและซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น ไม่พูดปด ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง รู้ว่าไม่ถูกต้องหรือรู้ว่าผิดต้องไม่ทำแม้ว่าจะไม่มีผู้ใดเห็นการ ต้องพูดจริง ทำจริง ปฏิบัติตนตรงต่อกฎระเบียบและรักษาความดีงามไว้ให้ได้

3) รับผิดชอบ โดยรับผิดชอบต่อการเรียน ครอบครัวสถาบัน และสังคม ความสำเร็จ หมายความว่า ความพยายามที่จะทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง สมบูรณ์ และสำเร็จได้ตามที่ได้รับมอบหมาย

4) ขยัน ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝน ให้เป็นคนมีความขยัน มุมานะ ที่จะเอาชนะอุปสรรคเพื่อจะทำงานให้เป็นผลสำเร็จได้ทันเวลา คนที่ขยันย่อมนจะไม่ใช้เวลาให้สิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ผู้ที่ขยันขันแข็งย่อมนจะทำกรงานได้เต็มที่ ทำได้ทันไม่ปล่อยวางไว้ แบ่งเวลาได้ถูกต้อง เอาใจใส่จดจ่อต่องาน และทำงานได้สำเร็จเป็นผลดี

5) อดทน เช่น อดทนต่อถ้อยคำของคนที่ไม่พอใจถูกเหยียดหยาม ดุด่าข่มขู่ อดทนต่อคำพูด ต่อพฤติกรรมของคนที่ยั่ว อดทนต่อสภาพการณ์ที่ทำให้เกิดอารมณ์ร้อน หรือความไม่พึงพอใจ อดทนต่อความยากลำบากต่างๆ ผู้สอนควรให้แง่คิดให้ สามารถฟันฝ่าอุปสรรคไปสู่ความสำเร็จ ที่ทำให้ชีวิตก้าวหน้า รุ่งโรจน์ในอนาคตได้

6) อดออม ในสถานะเศรษฐกิจปัจจุบัน เป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนที่จะใช้จ่ายอย่างมีระบบ นิสิตนักศึกษาควรได้รับการพัฒนาให้รู้จักวิธีการใช้เงินอย่างสมเหตุสมผล นิสิตนักศึกษาควรเป็นผู้ฉลาดในการบริโภค ไม่ใช่ตกเป็นเหยื่อ ของการโฆษณา ไม่รู้จักค่าของเงิน ใช้เงินโดยไม่รู้ถึงความยากลำบาก และความเหน็ดเหนื่อยของบิดามารดา นิสิตนักศึกษาควรได้รับการฝึกให้คิดในเรื่องการใช้จ่าย การหารายได้มาช่วยเหลือผู้ปกครอง นอกจากนั้นยังต้องฝึกให้ผู้เรียนหัดออมทรัพย์ไว้เก็บเงินไว้แต่ละวัน เพื่อฝึกนิสัยประหยัดและอดออมเพื่ออนาคตที่มั่นคงต่อไป

7) มีน้ำใจ สังคมจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ถ้าคนในสังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ เอื้ออาทรต่อกัน บัณฑิตจะต้องเป็นคนที่มีสังคมต้องการ จึงต้องมีการพัฒนาให้รู้จักความมีน้ำใจ คิดถึงผู้อื่น ให้การช่วยเหลือ บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ครู อาจารย์อาจช่วยจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนมีโอกาสทำอะไรให้แก่ผู้อื่น เช่น การไปช่วยเหลือเด็กที่สถานสงเคราะห์ การช่วยอ่านหนังสือให้คนตาบอด การช่วยเหลือเด็กพิการ การใช้เวลาช่วยงานกิจกรรมต่าง ๆ ของสถาบัน การตระหนักในคุณค่าของความมีน้ำใจ อันจะส่งผลให้ผู้นั้นได้รับความชอบคุณ ยกย่องนับถือ และเป็นที่รักของคนทั่วไป

8) กล้าทำในสิ่งที่ถูก เช่น การไหว้คุณพ่อคุณแม่ ตอนก่อนไปเรียน หรือกลับมาจากเรียน กล้าแสดงออก ต้องกล้าตัดสินใจ อาจารย์ควรพยายามส่งเสริมให้ศิษย์กล้าแสดงออกและกล้าตัดสินใจทำในสิ่งที่ถูกต้อง

9) ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ความประพฤติกของคนที่ไม่ทำความเดือดร้อนให้คนอื่นเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในสังคม

10) มีความสามัคคี ความสามัคคีเกิดจากการเสียดละความสุข ประโยชน์ เวลา ทรัพย์สินส่วนบุคคล เพื่อมีส่วนร่วมทั้งสังคมหรือคนหมู่มาก นิสิตนักศึกษาจึงต้องฝึกการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ รุ่นพี่ หรือกับคณาจารย์ในสถาบัน งานทุกอย่างจะสำเร็จลงด้วยดีก็ด้วยความสามัคคีกลมเกลียว เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับคนในกลุ่มหรือสังคมนั้น ๆ

พระธรรมโกศาจารย์ (2540 อ้างถึงใน วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2543) กล่าวถึงคุณธรรมอันปรากฏในข้อเขียนของท่านพุทธทาส มีดังนี้

1. ขยันขันแข็ง กล้า ขอมตายถ้าถูกรักรรรม
2. สุภาพ อ่อนโยน เชื่อฟังผู้เฒ่าผู้แก่
3. กตัญญู รับรู้คุณ แม่สิ่งไม่มีชีวิต แม่อุปสรรค ศัตรู
4. มีศีล มีสัตย์ เปิดเผย บริสุทธิ์ใจ
5. ประหยัด สันโดษ รู้จักทำสิ่งร้ายให้กลายเป็นดี
6. มีเมตตา กรุณา มีน้ำใจ ไม่มีเขา ไม่มีเรา
7. อดกลั่น อดทน ด้วยใจแจ่มใส คอยได้ รอได้
8. เป็นฝ่ายยอมได้ ให้อภัยได้ เพื่อให้อะไร ๆ มันลงกันได้
9. ไม่ตามใจกิเลส แต่เลือกข้างถูกรรรม
10. เป็นแบบฉบับในเรื่อง กิน อยู่ หลับ นอน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ของชาวพุทธเอง

ลักษณะทางอารมณ์และจริยธรรมของนิสิตนักศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มที่มีความพิการ ควรได้รับการพัฒนาในเรื่อง การรับรู้ความสามารถของตน และการเห็นคุณค่าในตน ให้มาก เพราะคุณลักษณะทั้งสองประการจะทำให้ นิสิตนักศึกษาพิการมีความเชื่อมั่นในตนเอง และประสบความสำเร็จในการเรียนและการดำรงชีวิตได้เป็นอย่างดี

การรับรู้ความสามารถของตน (Perceived Self-Efficacy) หรือเรียกสั้น ๆ ว่า self-efficacy วิลาสลักขณ์ ชำวลิตี (2547) ได้อธิบายความหมายและรายละเอียดของการรับรู้ความสามารถของคนไว้ว่า หมายถึง ความเชื่อของบุคคลว่า ตนมีความสามารถที่จะจัดระบบและกระทำเพื่อให้บรรลุผลตามที่กำหนดได้ ซึ่งเรื่องนี้ Bandura นักทฤษฎีปัญญาสังคม (Social Cognitive Theory) เป็นผู้สร้างทฤษฎีการรับรู้ความสามารถของตนขึ้น โดย Bandura มองว่ามนุษย์มีความกระตือรือร้นและมีแรงบันดาลใจที่จะปรับปรุงชีวิตของตนและสังคมที่มีผลกระทบต่อชีวิตของเขา และความเชื่อในความสามารถของตนก็เป็นตัวกำหนดที่สำคัญตัวหนึ่งของการกระทำของมนุษย์ที่จะนำไปสู่ผลที่พึงปรารถนา แม้ว่าความรู้และทักษะจะเป็นสิ่งจำเป็นต่อการปฏิบัติงานให้บรรลุผลได้ แต่ก็ยังไม่เพียงพอ เพราะมนุษย์เรามากไม่ปฏิบัติให้ดีที่สุด แม้ว่าเขาจะรู้ว่าต้องทำอะไรบ้าง ถ้าเขาไม่เชื่อว่าตนมีความสามารถพอที่จะกระทำได้

การรับรู้ความสามารถของตนจะเป็นตัวกำหนดตัวหนึ่งว่าบุคคลจะมีพฤติกรรมอย่างไร มีแบบแผนในการคิดอย่างไร และมีการตอบสนองทางด้านอารมณ์อย่างไรเมื่ออยู่ในสภาพการณ์ที่ต้องใช้ความพยายามสูง การรับรู้ความสามารถของตนจึงเป็นตัวกำหนดในเรื่องต่อไปนี้

กระบวนการรู้คิด (Cognitive Process) การรับรู้ความสามารถของตนมีผลกระทบต่อแบบแผนการคิดที่สามารถส่งเสริมหรือบั่นทอนผลการปฏิบัติงานได้ บุคคลจะตีความสถานการณ์และคาดการณ์ในอนาคตอย่างไรขึ้นอยู่กับว่าเขามีความเชื่อในความสามารถของตนเองอย่างไร คนที่เชื่อว่าตนเองมีความสามารถสูงจะมองสถานการณ์ที่เขาพบว่าเป็นโอกาส เขาจะมองภาพความสำเร็จและให้เป็นสิ่งนำทางการกระทำของเขา ส่วนคนที่ตัดสินใจว่าตนเองด้อยความสามารถจะตีความสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนว่าเป็นความเสี่ยง และมีแนวโน้มจะมองเห็นภาพความล้มเหลวอยู่ในอนาคต การคิดในทางลบของผู้ที่รู้สึกว่าคุณมีความสามารถจะทำลายแรงจูงใจในตนเองและทำลายการปฏิบัติงานด้วย เพราะเป็นการยากที่บุคคลจะประสบความสำเร็จ ถ้ายังสงสัยในความสามารถของตนอยู่

กระบวนการจูงใจ (Motivation Process) ความสามารถที่จะจูงใจตนเองและกระทำตามที่ตั้งเป้าหมายจะมีพื้นฐานมาจากกระบวนการคิด ขณะที่คิดคาดการณ์ในอนาคตจะทำให้เกิดแรงจูงใจและการควบคุมการกระทำของตนเองได้

กระบวนการด้านความรู้สึก (Affective Process) การรับรู้ความสามารถของตนสามารถมีผลกระทบต่อประสบการณ์ทางอารมณ์โดยผ่านการควบคุมตนเองทางด้านการคิด การกระทำและความรู้สึกในการคิด

กระบวนการเลือก (Selection Process) บุคคลมีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงกิจกรรมและสภาพการณ์ที่เขาเชื่อว่ายากเกินความสามารถของเขา และบุคคลจะกระทำกิจกรรมและเลือก

สิ่งแวดลอมที่เขาแน่ใจว่ามีความสามารถที่จะจัดการได้ ผู้ที่ยังมีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูง จะเลือกกิจกรรมที่ยังมีความท้าทาย

กระบวนการทั้งสี่ที่กล่าวมานี้โดยปกติจะทำงานร่วมกันมากกว่าแยกกัน ในการดำเนินการ กำกับพฤติกรรมมนุษย์

แหล่งที่มาของการรับรู้ความสามารถของตนเกิดจาก 4 แหล่งที่สำคัญต่อไปนี้

การประสบความสำเร็จจากการกระทำ (Enactive Mastery Experience) การประสบความสำเร็จในการกระทำนี้เป็นแหล่งที่มีอิทธิพลมากที่สุด เพราะเป็นประสบการณ์ความสำเร็จที่แท้จริงของบุคคล ความสำเร็จทำให้ประเมินตนเองสูง ส่วนความล้มเหลวบ่งชี้ให้ประเมินความสามารถของตนเองต่ำลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าความล้มเหลวหลายครั้งนั้นเกิดก่อนที่บุคคลได้สร้างความรู้สึกว่าตนมีความสามารถอย่างดีแล้ว

การสังเกตตัวแบบในสถานการณ์ที่ใช้แทนประสบการณ์ (Vicarious Experience) การที่เห็นบุคคลอื่นที่คล้ายคลึงกับตนประสบความสำเร็จ ก็สามารถเพิ่มการรับรู้ความสามารถของตนได้ คือบุคคลจะเห็นว่าตนก็มีความสามารถที่จะกระทำกิจกรรมในทำนองเดียวกันนั้นได้สำเร็จ เช่นเดียวกัน และการที่สังเกตผู้อื่นที่เห็นว่ามีความสามารถใกล้เคียงกับตนล้มเหลวทั้ง ๆ ที่เขาได้พยายามมากแล้ว ก็จะทำให้การตัดสินใจความสามารถของตนต่ำลงได้

การพูดชักจูง (Verbal Persuasion) การพูดชักจูงเป็นวิธีการที่ใช้กันอย่างแพร่หลายที่จะทำให้บุคคลเชื่อว่าเขามีความสามารถที่จะกระทำกิจกรรมให้สำเร็จได้ การพูดชักจูงที่ได้ผลมากขึ้น จะต้องเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ การพูดชักจูงในเรื่องที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง อาจทำลายความรู้สึกของผู้ฟังว่าตนมีความสามารถได้ และทำให้ผู้ชักจูงไม่ได้รับความช่วยเหลือ

สภาวะทางกายและอารมณ์ (Physiological and Affective State) บุคคลมักใช้ข้อมูลทางกายและอารมณ์ในการประเมินความสามารถของตนเช่นการตื่นเต้นมากเกินไปทำให้ทำกิจกรรมได้ไม่ดี บุคคลจะคาดการณ์ว่าตนทำได้สำเร็จเมื่อสภาวะทางกายปกติหรือไม่เครียด หรือเหนื่อยอ่อน

การตัดสินใจความสามารถของตนนี้จะต้องผ่านกระบวนการรู้คิด (Cognitive Processing) กล่าวคือบุคคลจะมีการคัดเลือก ชั่งน้ำหนัก และบูรณาการข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ บางคนจะบอกข้อมูลเรื่องความสามารถของตนเข้าด้วยกัน คือ ถ้ายังมีหลายตัวบ่งชี้ก็ยิ่งเชื่อว่าตน มีความสามารถ ส่วนบางคนก็จะรวมในลักษณะของการคูณ คือให้น้ำหนักแก่สิ่งบ่งชี้บางตัวมากกว่าบางตัว เพราะแหล่งบ่งชี้ถึงความสามารถแต่ละแหล่งนอกจากจะให้ข้อมูลมากน้อยแตกต่างกันแล้ว ยังให้ข้อมูลที่เชื่อถือได้มากน้อยแตกต่างกันด้วย ความสามารถในการตระหนักได้อย่างชัดเจนถึงแหล่งที่ให้ข้อมูลความสามารถ ความสามารถในการให้น้ำหนักความสำคัญของข้อมูล และความสามารถใน

การรวมข้อมูลต่าง ๆ เข้าด้วยกันจะดีขึ้น ถ้าบุคคลมีทักษะในการจัดกระทำข้อมูลเพิ่มขึ้น ซึ่งทักษะดังกล่าวได้แก่ความตั้งใจ ความจำ การอ้างอิงถึง และการบูรณาการ เพื่อการสร้างโมทัศน์เรื่องความสามารถของตน

การเปลี่ยนแปลงเชิงพัฒนาการของการรับรู้ความสามารถของตน

การรับรู้ความสามารถของตนมีการเปลี่ยนแปลงในช่วงชีวิตของบุคคล เหตุการณ์ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงจะรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางชีวิตของบุคคลและเหตุการณ์ทางสังคม เช่นเหตุการณ์ในครอบครัวการศึกษา อาชีพและอื่น ๆ

เด็กแรกเกิดจะยังไม่มีความรู้สึกเกี่ยวกับตัวตน ความรู้สึกเรื่องตัวตนจะถูกสร้างขึ้นโดยผ่านกระบวนการของการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ความรู้สึกที่ว่าตนสามารถเป็นผู้ที่กระทำตามเจตนาได้จะเริ่มจากการรับรู้ถึงความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของเหตุการณ์ผ่านการเข้าใจสาเหตุ โดยมีการกระทำและในที่สุดก็ตระหนักว่าตนคือผู้ที่ก่อให้เกิดการกระทำนั้นได้

ช่วงชีวิตของบุคคลที่เปลี่ยนจากวัยรุ่นสู่วัยผู้ใหญ่ วัยทำงาน การมีครอบครัว และการเข้าสู่วัยสูงอายุล้วนสามารถมีอิทธิพลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในเรื่องต่าง ๆ ของบุคคลได้ เนื่องจากต้องประสบกับเหตุการณ์ในสังคมที่มีความคลุมเครือและซับซ้อนมากขึ้น บุคคลก็จะมีพิจารณาถึงความสามารถของตนเองในการที่ต้องจัดการกับสิ่งแวดล้อมในลักษณะต่าง ๆ แต่ในขณะเดียวกัน การรับรู้ความสามารถของตนเองในการที่ต้องจัดการกับสิ่งแวดล้อมในลักษณะต่าง ๆ แต่ในขณะเดียวกัน การรับรู้ความสามารถของบุคคลก็มีส่วนกำหนดพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลในวัยต่างๆ ที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันไปได้ด้วยเช่นกัน ผู้ที่สงสัยในความสามารถของตนก็จะมองว่าชีวิตในวัยผู้ใหญ่ของเขาน่ากลัว เต็มไปด้วยความยากลำบาก และมีแต่ความซึมเศร้าได้

ความสำคัญของการรับรู้ความสามารถของตนในทางการศึกษา

แบนดูรา ได้กล่าวว่า การรับรู้ความสามารถของตนเป็นตัวทำนายผลการปฏิบัติงานที่ต้องใช้ปัญญาได้ดีกว่าตัวแปรด้านทักษะ นอกจากนี้เด็กที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทางวิชาการต่ำมีแนวโน้มที่จะมีความวิตกกังวล ดังนั้นในการที่จะทำให้ความวิตกกังวลของเด็กลดลง จึงควรใช้วิธีเพิ่มการรับรู้ความสามารถของตนมากกว่าการที่จะไปลดความวิตกกังวลโดยตรง เพราะยังเพิ่มการรับรู้ความสามารถของตน ความวิตกกังวลก็ยังลดลงและคะแนนของเด็กก็จะยิ่งเพิ่มขึ้น

โดยสรุป จะเห็นได้ว่าการรับรู้ความสามารถของตนเป็นตัวกำหนดที่สำคัญยิ่งตัวหนึ่งของผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียนและการจะสร้างการรับรู้ความสามารถของตนให้เกิดขึ้นใน

ตัว ผู้เรียนต้องอาศัยทั้งความเชื่อในความสามารถทางการสอนของครู การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การสอนที่เอื้อรวมทั้งวิธีการและนโยบายของผู้บริหารที่ส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการและความรู้สึกดังกล่าวด้วย

การเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งที่เราควรได้ปลูกฝัง เสริมสร้าง ให้เกิดขึ้นในนิสิตนักศึกษา ทั้งที่เป็นนักศึกษาปกติทั่วไป และโดยเฉพาะนักศึกษาที่มีความพิการ พิชา ชรรมา (2547) อธิบายความหมายและรายละเอียดเรื่องการเห็นคุณค่าในตนเอง ดังนี้

การเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) หมายถึง การที่บุคคลเห็นความสำคัญและคุณค่า ของตัวเองกับทั้งเห็นว่าคุณค่าของตนเป็นที่ยอมรับนับถือของบุคคลอื่นด้วย ทำให้บุคคลนั้นเกิด ความรู้สึกที่ดีงามต่อตนเอง

แนวความคิดเชิงจิตวิทยาเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเอง

Maslow เห็นว่าการเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีความเชื่อมั่นใน ตนเองและเห็นว่าตนเองมีความเข้มแข็ง มีคุณค่า มีความสามารถ มีความเชี่ยวชาญในการกระทำ การกิจต่าง ๆ ส่วน Polito มีความคิดเห็นว่า การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นผลจากการประเมินคุณค่า ของตนเองในด้านความรู้สึกต่าง ๆ และ Rice ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นการ รับรู้คุณค่าของตนเองเหล่านี้เป็นต้น

องค์ประกอบที่มีผลต่อคุณลักษณะด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง

คุณลักษณะด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง เช่นเดียวกับคุณลักษณะด้านอื่น ๆ ของบุคคลเป็น ผลมาจากองค์ประกอบทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคล

องค์ประกอบภายในตัวบุคคล ได้แก่ ลักษณะทางร่างกาย สภาพจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก ต่างๆ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การงาน ค่านิยมส่วนตัว และระดับความมุ่งหวังในชีวิต ฯลฯ

องค์ประกอบภายนอกตัวบุคคล ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนและในชุมชนที่อยู่อาศัย ฯลฯ

บุคคลใดที่มีลักษณะของการเห็นคุณค่าในตนเองระดับสูง นับว่าเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติ พื้นฐานพอเพียงสำหรับการพัฒนาตนให้ก้าวไปสู่ขั้นถัดไป คือการบรรลุถึงศักยภาพสูงสุดแห่งตน (Self-Actualization) อันเป็นพัฒนาการที่เกิดจากการตอบสนองความต้องการขั้นสูงสุดตามแนว ทิศนะของ Maslow (1970)

ส่วนผู้ที่มีลักษณะของการเห็นคุณค่าในตนเองระดับต่ำ แสดงว่าเป็นผู้ที่พื้นฐานไม่มั่นคงที่ นอกจากจะไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาตนแล้ว ยังเป็นอุปสรรคขัดขวางและบั่นทอนที่ทำให้การ พัฒนาตนเป็นไปได้ยากอย่างยิ่ง

แนวทางการดำรงรักษาและเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองอาจกระทำโดยการปรับตน และให้การสนับสนุนทางสังคม ดังนี้

1. การปรับตน เป็นกระบวนการตอบสนองของบุคคลเมื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเอง หรือเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมของตนเอง เพื่อให้คงสภาวะสมดุลทั้งทางร่างกายและจิตใจในฐานะที่บุคคลประกอบด้วยส่วนที่เป็นร่างกาย จิตใจ สังคม (Biopsychosocial) ที่มีความสัมพันธ์ผสมผสานเป็นหน่วยงานเดียวกัน เพื่อดำรงตนให้อยู่ในสภาวะปกติสุข ดังนั้นเมื่อเหตุการณ์ใดๆ บังเกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อร่างกาย จิตใจ และ/หรือสังคม ไม่ว่าจะเวลาใด หรือที่ใดก็ตาม บุคคลจำเป็นต้องมีการปรับตนเพื่อดำรงรักษาภาวะสมดุลภายในตนโดยใช้กลไกการปรับตัวอย่างเหมาะสม ผู้ที่ปรับตนได้สำเร็จย่อมมีความมั่นใจในชีวิต มีสุขภาพดี สามารถดำรงรักษาและเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองได้ตามสภาพที่สอดคล้องกับความเป็นจริง (Roy and Andrew, 1991)

Roy และ Andrew เสนอว่า การปรับตนกระทำได้ในสี่ด้านด้วยกัน คือ 1) การปรับตนด้านร่างกาย ซึ่งกระทำได้โดยการออกกำลังกาย การบริโภคอาหาร การขับถ่าย การดื่มน้ำ การรับออกซิเจน การไหลเวียนของโลหิต การควบคุมอุณหภูมิ 2) การปรับตนด้านสังคมกับแห่งตน (Self-Concept) เกี่ยวกับการยอมรับตนเองทางกายภาพ บุคลิกภาพ และการทำหน้าที่ของอวัยวะส่วนต่างๆ 3) การปรับตนในส่วนที่เกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา ความมั่นคงปลอดภัย ความคาดหวัง ความรู้สึกต่อตนเอง และ 4) การปรับตนในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ทางสังคมและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างเหมาะสม

2. การสนับสนุนทางสังคม ตามแนวทฤษฎีจิตเวชด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ตามแนวคิดของ ชัลลิวิน พฤติกรรมของบุคคลตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรืออิทธิพลทางสังคมซึ่งเป็นตัวกำหนดขอบข่ายของการเห็นคุณค่าในตนเองของแต่ละคน การดำรงรักษาและเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง จึงควรได้รับการสนับสนุนทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานที่บุคคลต้องการในส่วนที่เกี่ยวกับสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลหรือการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นในสังคมซึ่งในกระบวนการด้านสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล การสนับสนุนทางสังคม เป็นส่วนสำคัญที่จะมีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของการสนับสนุนทางสังคมที่บุคคลพึงจะได้รับอันได้แก่ การสนับสนุนทางอารมณ์ การสนับสนุนด้านสติปัญญา เช่น ข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำที่ช่วยให้บุคคลเข้าใจสิ่งต่าง ๆ และสามารถปรับตัวได้ การสนับสนุนด้านสิ่งของบริการต่าง ๆ ที่ช่วยให้แก้ปัญหาได้ การสนับสนุนด้านเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ สิ่งของ เงินทอง ที่ช่วยให้บุคคลสามารถทำงานที่รับผิดชอบได้ (Thoits, 1982) ตลอดจนได้รับการสนับสนุนด้านความช่วยเหลือในการประเมินผลที่ให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อให้ประเมินตนเองด้วยความมั่นใจ

แนวทางในการพัฒนาตนเองหรือบุคคลให้มีคุณลักษณะ “การเห็นคุณค่าในตนเอง” จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการ วิธีการ ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยให้บุคคลได้รับประสบการณ์จากแหล่งต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความสำเร็จทางด้านวิชาการ ทางด้านการงาน ให้เกิดความรู้สึกว่าตนได้รับการยอมรับ การเอาใจใส่ การเห็นคุณค่าจากบุคคลที่มีความสำคัญเป็นที่ยกย่องนับถือ การได้รับโอกาสให้แสดงตนหรือแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมส่วนตัว และการได้มีประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ช่วยให้อำนาจเกียรติบารมีเพิ่มขึ้น หรือมีอิทธิพลเหนือเหตุการณ์หรือบุคคลที่มีความสำคัญต่อตน

ส่วนบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยทั่วไป ควรเป็นไปในทางบวก อันได้แก่ บรรยากาศที่ท้าทาย บรรยากาศอิสระ บรรยากาศที่มีการยอมรับนับถือต่อกัน บรรยากาศที่อบอุ่น บรรยากาศที่มีระเบียบวินัย (มิใช่ภายใต้การควบคุมลงโทษ) และบรรยากาศที่เอื้อต่อความสำเร็จ

Bruno ได้เสนอแนวทางสร้างเสริมคุณลักษณะของการเห็นคุณค่าตนเองโดยจำแนกเป็นข้อๆ ไว้ดังนี้ ซึ่งเหมาะที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในแวดวงการศึกษาปัจจุบัน

1. สร้างความมั่นใจโดยนึกถึงความสำเร็จ ณ เบื้องหน้าของชีวิต
2. การยอมรับแก่ตนเองเมื่อสามารถทำงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เช่น การให้รางวัล การชมเชย การประกาศเชิดชูความดี การให้สิ่งที่มีความหมายเป็นต้น
3. บันทึกความสำเร็จ สิ่งที่ได้ดีสะสมเอาไว้

นอกจากนี้ มีข้อที่ควรนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการอีก 4 ประการ คือ

1. รับการเสนอแนะโดยตรงจากผู้อื่นหรือจากตนเอง มาเป็นข้อมูลนำเข้าสู่ที่ให้เกิดกำลังใจ และการเสริมแรงทางบวกอย่างต่อเนื่อง
2. เพิ่มความสำเร็จให้แก่ตนเอง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
3. ลดความคาดหวังลงให้พอเหมาะพอดีกับความสามารถที่แท้จริงของตนเอง
4. ให้หยุดการประเมินค่าตนเอง ที่ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลทางปัญญา

การสร้างภาพพจน์ของตนเอง เป็นอีกแนวทางที่อาจนำมาประยุกต์ใช้กับนักเรียน เพื่อให้เกิดผลดีต่อการเสริมสร้าง การเห็นคุณค่าในตนเอง ภาพพจน์ของตนเองนี้อาจเสริมสร้างได้โดยการใช้พลังคำพูดทางบวกกับตนเอง การฟังคำพูดทางบวกจากคนรอบข้าง การใช้พลังจินตนาการทางบวกเกี่ยวกับตนเอง การใช้พลังสติ (รู้เท่าทันเหตุการณ์) และ การใช้พลังความรักความเอื้ออาทร อันประกอบด้วยความหวังที่ก่อให้เกิดผลดีแก่ตนได้เป็นสำเร็จ

สรุปได้ว่าการพัฒนานิสิตนักศึกษาที่มีเป้าหมายสำคัญคือ การให้ผู้เรียนเป็นผู้มีความรู้ทางปัญญาควบคู่ไปกับการมีพัฒนาการทางจริยธรรมและอารมณ์ มีสมรรถนะในการประยุกต์ใช้ในชีวิต กระตุ้นให้รับรู้ถึงความสามารถของตน และการเห็นคุณค่าในตน โดยเฉพาะในนิสิตนักศึกษาที่มีความพิการ เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

3.3 แนวคิดในการพัฒนานิสิตนักศึกษา

การพัฒนานิสิตนักศึกษาตามแนวคิดของ Chickering (1969 อ้างถึงใน พรชุตี อาชาวำรุง, 2525; Pascarella & Terenzini, 1991) เป็นการพัฒนานิสิตนักศึกษาอย่างสมบูรณ์แบบทั้งตัวบุคคล อันรวมด้วยแง่มุม 7 ประการ คือ

1. การบรรลุถึงความมีประสิทธิภาพ (Achieving Competence)
2. การควบคุมอารมณ์ (Managing Emotion)
3. การเป็นตัวของตัวเอง (Developing Autonomy)
4. การสร้างภาพพจน์เอกลักษณ์เฉพาะตน (Establishing Identity)
5. การสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้อื่น (Freeing Interpersonal Relationship)
6. การวางวัตถุประสงค์ของตนอย่างชัดเจน (Developing Purpose)
7. การพัฒนาบูรณาการ (Developing Integrity)

ขั้นตอนในการพัฒนาตนเอง

สำหรับขั้นตอนการพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นแบบกระสวนของการเปลี่ยนแปลง (Patterns of Change) ที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลนั้น Loevinger (1976 อ้างถึงใน ธิดารัตน์ บุญนุช, 2525) เสนอขั้นตอนเรียงตามลำดับตั้งแต่ขั้นที่ต่ำสุดไปถึงขั้นสูงสุด ดังนี้

1. ขั้นการปกป้องตนเอง (Self-Protective Stage) ผู้ที่อยู่ในขั้นนี้จะพยายามระมัดระวังตัวเองมักจะหาประโยชน์และเอาเปรียบจากการติดต่อกับผู้อื่น จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เท่าที่โอกาสจะอำนวย ขาดเหตุผล ยึดถือความคิดที่ตายตัว มักจะคอยกล่าวหาผู้อื่นและสภาพแวดล้อม
2. ขั้นการยอมรับตามแบบแผน (Conformist Stage) ผู้ที่อยู่ในขั้นนี้จะคล้อยตามสิ่งที่เห็นและสิ่งที่สังคมยอมรับ ยึดถือความคิดเห็นที่ตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลง และอาศัยความคิดเก่าที่เคยใช้แล้ว มีคุณธรรม ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม ประพฤติตัวดี เป็นผู้ที่ไม่สามารถแยกแยะอารมณ์ของตนเองได้ มองความแตกต่างของกลุ่มด้วยลักษณะภายนอก เช่น อายุ เชื้อชาติ เป็นต้น คนพวกนี้แทบจะไม่ใส่ใจเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล
3. ขั้นการเชื่อมต่อระหว่างการสำนึกตนและการยอมรับตามแบบแผน (Conscientious-Conformist Transition) หรือขั้นการรู้ตัว (Self-Aware Stage) ขั้นนี้บุคคลเริ่มพัฒนาการรู้ตัวของตัวเองมาก

ขึ้น และพัฒนาความสามารถที่จะคิดแบบที่มีข้อยกเว้นที่เปลี่ยนแปลงทดแทนกันได้ และมีการแก้สถานการณ์หลายๆ วิธี นิสิตนักศึกษาที่อยู่ในขั้นนี้บางครั้งก็รู้สึกหวั่นวิตกหรือไม่สบายใจที่จะแยกตัวจากกลุ่มสังคม เขาจะพัวพันกับการแก้ปัญหา การหาเหตุผลในการทำงาน การปรับตัวไปตามสถานการณ์และบทบาทและมีการเอาเปรียบเมื่อมีโอกาส

4. ขั้นสำนึกตัว (Conscientious Stage) ผู้ที่อยู่ในขั้นนี้จะอาศัยมาตรฐานจากการประเมินตนเอง ไม่ยึดถือกฎบังคับที่เดิมนัก มีข้อยกเว้นและยอมรับสิ่งที่เป็นไปได้ที่คิดว่าอาจจะเกิดขึ้นได้ ในบางครั้ง การให้เหตุผลขึ้นอยู่กับการวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ นิสิตนักศึกษาที่อยู่ในขั้นนี้จะมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นชนิด ที่ต่างฝ่ายต่างมีความรับผิดชอบซึ่งกันและกัน จะเชื่อว่าแต่ละบุคคลมีชีวิตที่ต่างก็มีโอกาสที่จะเลือกได้มีความเคารพตนเอง และมีความหวังในความสำเร็จอย่างสูงส่ง มีอุดมการณ์และเป้าหมายที่วางการณ์ไกล มีแนวโน้มที่จะมองสภาพการณ์ต่างๆ อย่างที่สังคมเขามองกัน เป็นผู้ที่เข้าใจถึงเหตุผลและพัฒนาการทางจิตวิทยา นอกจากนี้ยังมีความสามารถที่จะแยกแยะอารมณ์และเข้าใจตนเองได้ลึกซึ้ง

5. ขั้นการเป็นตัวของตัวเอง (Individualistic Stage) เป็นขั้นที่นำไปสู่การปกครองตนเอง มีลักษณะของการเคารพความเป็นตัวของตัวเอง เกี่ยวข้องกับการพัฒนา และปัญหาของสังคม สามารถแยกความรู้สึกภายในของตนจากความเป็นจริงภายนอกได้ นิสิตนักศึกษาที่อยู่ในขั้นนี้จะมองชีวิตในรูปบุคคลหรือสิ่งที่ประกอบขึ้นเป็นบุคคลทั้งหมด ไม่ใช่ด้วยอารมณ์ มีพฤติกรรมได้ตอบสนองต่ออุดมการณ์ที่เป็นรูปธรรม เช่น ความยุติธรรม มีความสามารถที่จะรวบรวมและผสมผสานแนวความคิดต่างๆ มีวิธีการรับรู้ซึ่งเริ่มมาจากข้อสงสัย ให้ความสำคัญกับการเป็นตัวของตัวเองมาก และแทนที่ความสำคัญของสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาตนเองขั้นต้นๆ มีการแสดงออกของความรู้สึกอย่างมีชีวิตชีวา มีอารมณ์ขบขัน

6. ขั้นการปกครองตนเอง (Autonomous Stage) นิสิตนักศึกษาที่อยู่ในขั้นนี้มีความสามารถที่จะวิเคราะห์ระบบสังคมของกลุ่มของตนหรือของกลุ่มอื่น รู้จักที่จะเลือกและยอมรับระบบของสังคมนั้น ที่สำคัญก็คือมีความสามารถที่จะรู้ว่าอะไรคือความขัดแย้งจากภายในตนเอง นอกจากนี้ ยังเคารพความเป็นตัวของตัวเองของผู้อื่น ในขณะเดียวกันก็เห็นความสำคัญของการพึ่งพาอาศัยกัน

7. ขั้นบูรณาการ (Integrated Stage) เป็นขั้นที่สูงสุดของการพัฒนาตนเอง มีลักษณะของการพัฒนาในรูปของปกครองตนเองบวกกับลักษณะของการประนีประนอมข้อขัดแย้งจากภายในตนเองอันเกิดจากความเป็นตัวของตัวเองมีมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะทั้งหมดที่ประกอบขึ้นเป็นตัวบุคคลนั่นเอง

ถ้าพิจารณาตามขั้นการพัฒนาตนเองของ Loevinger นิสิตนักศึกษากลุ่มที่จะประสบความสำเร็จในการเรียน การปรับตัว น่าจะอยู่ในขั้นเป็นตัวของตัวเองขึ้นไป ซึ่งทางสถาบันอุดมศึกษาต้องพัฒนาให้นักศึกษามีพัฒนาการถึงขั้นนี้ให้มากที่สุด

หลักการพัฒนานักศึกษา

Miller and Winston (1991) ได้เสนอหลักการพัฒนานักศึกษาไว้ดังนี้

1. การพัฒนามนุษย์เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและสะสม ทั้งนี้เป็นเพราะบุคคลอยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทิศทางในการพัฒนานั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของบุคคล ถึงแม้จะมีความพยายามที่จะทำให้การพัฒนาดัน้อยลง แต่การพัฒนาก็ยังคงดำเนินอยู่ในบางลักษณะ และการพัฒนาที่เป็นกระบวนการที่สะสม ซึ่งเกิดขึ้นตามธรรมชาติโดยประสบการณ์ที่บุคคลเรียนรู้ในอดีต มีอิทธิพลต่อการพัฒนาของบุคคลในอนาคต

2. การพัฒนาเกิดขึ้นในลักษณะที่ง่ายไปสู่ลักษณะที่ยุ่ยากและมีความสลับซับซ้อน หลักการข้อนี้เป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนานักศึกษาทุกฝ่าย โดยการแนะนำช่วยเหลือให้นักศึกษาอยู่ในขั้นตอนของการพัฒนาจากระดับที่นักศึกษามีอยู่ไปสู่ระดับที่สูงขึ้น

3. การพัฒนานั้นเป็นไปตามลำดับและขั้นตอนของการพัฒนาเนื่องจากการพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่มีความแน่นอนและไม่คงที่การใช้คำว่าขั้นตอน (Stage) อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ จึงควรใช้คำว่าระยะมากกว่าจะใช้คำว่าขั้นตอน Miller และ Winston ได้อ้าง Montagu (1981) ซึ่งได้เสนอแนะว่า “ขั้นตอนนั้น หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ไม่ต่อเนื่อง ส่วนระยะนั้น หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่องจากระยะหนึ่งไปสู่อีกระยะหนึ่งอย่างกลมกลืน จนยากที่จะสังเกตเห็นได้” โดยทั่วไปทั้งนักทฤษฎีและนักปฏิบัติ พยายามกำหนดช่วงของระยะการพัฒนาแล้ว ก็เรียกว่า “ขั้นตอน” จากการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนานักศึกษาหลายโครงการพบว่ากลุ่มอายุเพียงอย่างเดียวไม่สามารถกำหนดขั้นตอนการพัฒนาของนักศึกษาในวัยปรกติได้ ดังนั้นบุคลากรฝ่ายกิจการนักศึกษา จึงควรพิจารณาให้รอบคอบ ในการกำหนดกลุ่มพัฒนาหนึ่งกลุ่มใดขึ้น การพัฒนาในสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคล จะทำให้นักศึกษาสามารถพัฒนาไปสู่ระดับการพัฒนาที่เหมาะสม กับศักยภาพของตนเองมากที่สุด

4. การพัฒนานักศึกษานั้นเกี่ยวข้องกับสภาพการณ์หลายอย่าง เช่น

4.1 ขนาดของสถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ที่มีนักศึกษาเกิน 20,000 คน นั้น ควรทำการแยกการพัฒนาออกเป็นคณะและภาควิชา ส่วนสถาบันขนาดเล็กที่มีนักศึกษาน้อยกว่า 2,000 คน อาจแยกการพัฒนาเป็นคณะวิชาได้

4.2 หอพักนักศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนา สถาบันซึ่งมีหอพักให้นักศึกษาส่วนมากได้พักอาศัยอยู่ในสถาบันนั้น จะทำให้นักศึกษาได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการพัฒนา ย่อมทำให้ได้ผลการพัฒนาดีกว่าสถาบันที่ไม่มีหอพักให้นักศึกษา

5. ทุกฝ่ายในสถาบันอุดมศึกษามีส่วนรับผิดชอบในการพัฒนานักศึกษา การร่วมมือและการทำงานร่วมกันของบุคลากรทุกๆ ฝ่ายในสถาบัน จึงมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนานักศึกษา

สรุปว่า การพัฒนานิสิตนักศึกษาควรยึดหลักการพัฒนาแบบบูรณาการครบทุกด้าน การจัดกิจกรรมพัฒนานิสิตนักศึกษาควรคำนึงถึงขั้นตอนพัฒนาการหรือขั้นการเปลี่ยนแปลงตนเองของมนุษย์ โดยจัดกิจกรรมไม่ยุ่งยากซับซ้อน เรียงลำดับให้เหมาะสม มีความต่อเนื่องสม่ำเสมอ และอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่ายในสถาบันและนอกสถาบัน

3.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษา

สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่ในการพัฒนานิสิตนักศึกษาให้เป็นคนที่สมบูรณ์รอบด้าน คือให้เกิดการเรียนรู้ (Learning) ซึ่ง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) หรือด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) ที่ค่อนข้างถาวร หรือการเปลี่ยนแปลงขีดความสามารถของพฤติกรรมเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งจะเป็นผลมาจากประสบการณ์ หรือการฝึกฝนที่ได้รับการเสริมแรงหรือการสังเกตการกระทำของตัวเองที่ได้รับการเสริมแรง แต่ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงทางกายอย่างชั่วคราว เช่น การเจ็บป่วย ความอ่อนเพลีย หรือผลจากการใช้ยาและไม่ใช้การตอบสนองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น สัญชาตญาณ วุฒิภาวะ หรือปฏิกิริยาสะท้อน เป็นต้น (ดวงเดือน ศาสตรภัทร, 2547)

มีปัจจัยหลายด้านที่มีผลต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ดังการศึกษา ค้นคว้าของบุคคลต่างๆ ดังนี้

ดวงเดือน ศาสตรภัทร (2547) กล่าวว่า การเรียนรู้ของบุคคลแต่ละคนจะแตกต่างกัน ออกไปขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ระบบประสาท การเรียนรู้เกิดจากกระบวนการทำงานที่สลับซับซ้อนของระบบประสาท ที่ทำงานอย่างต่อเนื่องประสานกัน เริ่มตั้งแต่การรับรู้ของประสาทสัมผัสที่ต้องใช้การเชื่อมโยงของข้อมูลใหม่ที่รับเข้ามากับประสบการณ์เดิม บันทึกเก็บไว้เป็นร่องรอยความทรงจำในสมอง เป็นต้น ถ้าบุคคลมีความบกพร่องของระบบประสาท เช่น จากอุบัติเหตุ พิษของสาร หรือโรคบางชนิด จะทำให้การเรียนรู้ไม่เป็นไปตามปกติ

2. สติปัญญา โดยทั่วไปคนที่มีความสามารถในการเรียนรู้ดี เพราะสามารถจดจำและพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ได้รวดเร็วและถูกต้องมากกว่าผู้ที่มีระดับสติปัญญาต่ำกว่า
3. อายุ จากผลการศึกษาทางจิตวิทยาโดยทั่วไปพบว่าเด็กเล็กมีอัตราการเรียนรู้เร็วที่สุด ส่วนวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น มีการเรียนรู้ได้เร็วกว่าวัยผู้ใหญ่ตอนกลาง และผู้สูงอายุ
4. ความตั้งใจ เป็นที่สังเกตได้ว่า ถ้าผู้เรียนมีความตั้งใจสูง มีกำลังใจดีไม่ทอดทิ้ง การเรียนรู้ย่อมเกิดขึ้นได้ง่าย
5. แรงจูงใจ ปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการเรียนรู้ คือ แรงจูงใจโดยแรงจูงใจเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้จนบรรลุวัตถุประสงค์
6. อารมณ์ อารมณ์มีผลต่อการใช้สติปัญญา คนที่มีอารมณ์รุนแรง เช่น มีความกลัว ความวิตกกังวล และความตื่นเต้นมาก มักจะทำให้เกิดความล้มเหลวในการเรียนรู้ได้
7. เนื้อหาของสิ่งที่เรียนรู้ เนื้อหาของสิ่งที่เรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับอายุ และระดับสติปัญญาของผู้เรียน และความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสถานการณ์ ย่อมช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น
8. สถานการณ์ที่เรียนรู้ สถานการณ์ที่เหมาะสม และเอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น เหมาะสมกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน สามารถช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น
9. วิธีเรียนที่ถูกต้อง ถ้าบุคคลได้ใช้วิธีเรียนที่ถูกต้องเหมาะสม เช่น เด็กเล็กได้เรียนจากของจริงในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมก็จะทำให้เกิดผลดีต่อการเรียนรู้

การเรียนรู้ตามกฎของธอร์นไดค์ 3 กฎ คือ

1. กฎแห่งผล (Law of Effect) กฎนี้กล่าวว่าการได้รางวัลและความสมหวังจะช่วยส่งเสริมการแสดงพฤติกรรมเช่นนั้นให้เกิดขึ้นอีก เช่น แมวที่เคยตะปบเชือกให้ประตูเปิดออกไปกินปลาได้ ในโอกาสต่อมาเมื่ออยู่ในภาวะเช่นนั้นก็จะดึงเชือกให้ประตูเปิดได้อีก สำหรับการลงโทษและความผิดหวังจะทำให้เกิดการละทิ้งพฤติกรรมที่ไม่ให้ผลนั้น และจะหันไปใช้พฤติกรรมที่ทำให้เกิดความสมหวังต่อไป

2. กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า กฎแห่งการใช้และการไม่ใช้ (Law of Use and Disuse) กฎนี้กล่าวว่าการใช้พฤติกรรมใด ๆ ได้กระทำซ้ำ ๆ จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองทวีมากขึ้นในทางตรงกันข้ามพฤติกรรมใด ๆ ที่อินทรีย์ไม่ค่อยมีโอกาสได้ทำจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองลดลงและค่อย ๆ จางหายไป

3. กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) กฎนี้กล่าวว่าการอินทรีย์พร้อมที่จะทำอะไรแล้วได้ทำลงไป ย่อมก่อให้เกิดความพอใจตามมา ในทางตรงกันข้ามหากอินทรีย์พร้อมที่จะกระทำแล้วถูกชะงักไม่ให้กระทำ ทำให้เกิดความไม่พอใจหรือไม่สบายใจ ในกรณีที่อินทรีย์ยังไม่พร้อมที่จะกระทำแต่จะต้องทำอะไรลงไปก็ย่อมจะเกิดความไม่สบายใจเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ในเวลาที่คนเรา

หิว ถ้าได้กินอาหารเข้าไปย่อมได้รับความพอใจ แต่ถ้าหากมีผู้ขัดขวางการกินอาหารของเรา เราก็จะรู้สึกไม่พอใจ

Pascarella (1985) ได้เสนอรูปแบบเชิงสาเหตุทั่วไปเพื่อประเมินผลกระทบของสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันของสถาบันอุดมศึกษาที่แตกต่างกันที่มีต่อการเรียนรู้และการพัฒนาปัญญาของนักศึกษา (A General Model for Assessing the Effects of Differential College Environments on Student Learning and Cognitive Development)

ตัวแปรเชิงสาเหตุที่มีผลต่อการเรียนรู้และการพัฒนาทางปัญญาของนักศึกษานั้น มี 5 ตัวแปร คือ

1. ลักษณะพื้นฐานเดิมของนักศึกษา
2. โครงสร้างหรือลักษณะการจัดองค์กรของสถาบันอุดมศึกษา
3. สภาพแวดล้อมของสถาบันอุดมศึกษา
4. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับอาจารย์/กลุ่มเพื่อน
5. คุณภาพความพยายามของนักศึกษา

โดยที่ลักษณะพื้นฐานเดิมของนักศึกษา เช่น ความถนัด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน บุคลิกภาพ ความทะเยอทะยานและจริยธรรมในตัวนักศึกษา มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันกับโครงสร้างหรือลักษณะขององค์กรสถาบันอุดมศึกษา ตัวอย่างโครงสร้างของสถาบันอุดมศึกษา เช่น จำนวนผู้ลงทะเบียนเรียน อัตราส่วนระหว่างอาจารย์ต่อนักศึกษา จำนวนนักศึกษาที่อยู่หอพักของมหาวิทยาลัย เป็นต้น โครงสร้างหรือลักษณะขององค์กรของสถาบันอุดมศึกษามีอิทธิพลทางตรงต่อปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลในหน่วยงาน เช่น อาจารย์ กลุ่มเพื่อน และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อคุณภาพความพยายามของนักศึกษา โดยส่งผ่านมายังการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลในหน่วยงาน และสภาพแวดล้อมของสถาบันนั้น นอกจากนี้ โครงสร้างหรือลักษณะขององค์กรของสถาบัน มีอิทธิพลทางอ้อมต่อผลลัพธ์ทางการเรียนรู้และการพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของนักศึกษา โดยส่งผ่านมาทางการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลในหน่วยงาน ได้แก่ อาจารย์ เพื่อน และผ่านมาทางสภาพแวดล้อมของสถาบันและส่งผ่านต่อมายังคุณภาพความพยายามของนักศึกษา สำหรับลักษณะภูมิหลังของนักศึกษาเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการเรียนรู้และการพัฒนาทางสติปัญญาของนักศึกษา กล่าวคือ ลักษณะภูมิหลังของนักศึกษามีอิทธิพลทางตรงต่อตัวแปร 4 ตัว ได้แก่ ตัวแปรผลลัพธ์การเรียนรู้และการพัฒนาการทางสติปัญญา การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลในหน่วยงาน สภาพแวดล้อมของสถาบัน และคุณภาพของความพยายามของนักศึกษาในทฤษฎีของพาสดาแรลลานี้ มีข้อสังเกตที่สำคัญประการหนึ่ง คือ สภาพแวดล้อมของสถาบันอุดมศึกษาไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อการเรียนรู้และการพัฒนาทางสติปัญญาของนักศึกษา

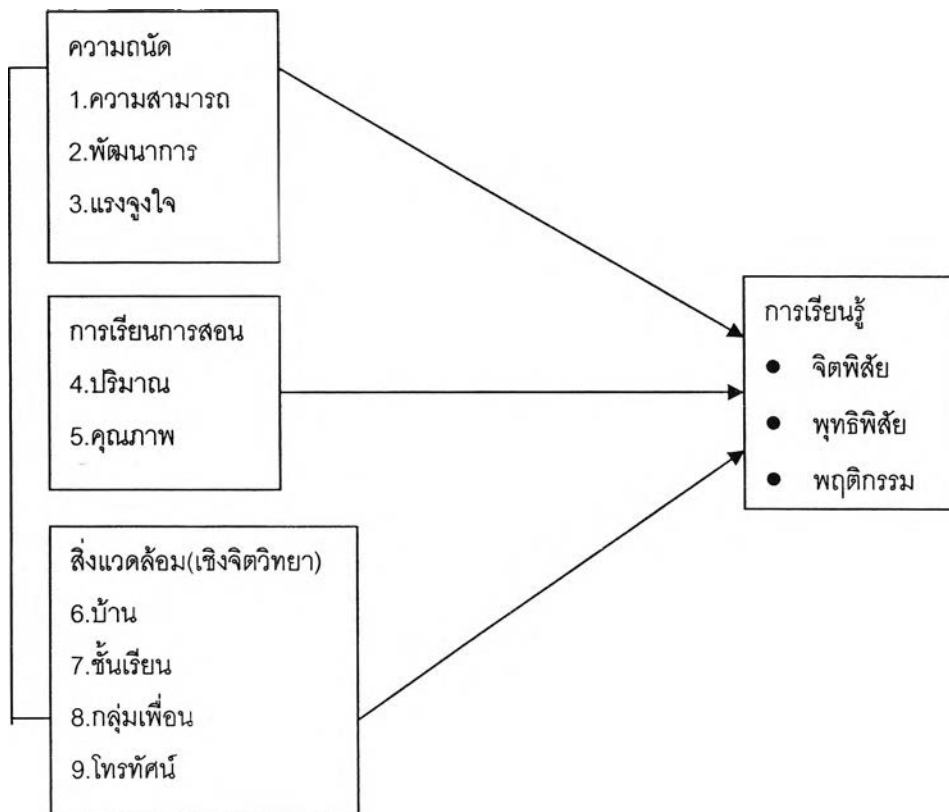
นอกจากนี้ Pascarella and Terenzini (1991) ยังได้ศึกษาสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการพัฒนานักศึกษา ผลการศึกษาสรุปได้ว่า

1. องค์ประกอบของภูมิหลังของนักศึกษา มีผลต่อการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในองค์กรทางสังคม และส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของนักศึกษา ทั้งทางด้านสติปัญญา และทักษะสังคม
2. สภาพแวดล้อมของสถาบันมีอิทธิพลต่อการมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในองค์กรสังคม และคุณภาพด้านความมานะพยายามของนักศึกษา
3. การมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในองค์กร ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ - นักศึกษา และนักศึกษา - นักศึกษา มีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านการเรียนรู้และสติปัญญา ตลอดจนคุณภาพด้านความมานะพยายามของนักศึกษา
4. สถาบันขนาดใหญ่มีผลลบต่อการพัฒนาด้านสังคม เพราะโอกาสที่อาจารย์และนักศึกษาจะมีปฏิสัมพันธ์กันลดลง

Walberg (1984) เสนอทฤษฎีผลผลิตทางการศึกษา (A Theory of Educational Productivity) โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิจัยนับพันเรื่อง โดยวิธีวิเคราะห์เมตต้าว่า ผลผลิตทางการศึกษา ประกอบด้วย การเรียนรู้ด้านจิตพิสัย (Affective) ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive) และด้านพฤติกรรม (Behavior) โดยตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อผลผลิตทางการศึกษา ประกอบด้วยตัวแปร 3 กลุ่ม คือ

- (1) กลุ่มตัวแปรความถนัด (Aptitude) ได้แก่ ความสามารถของผู้เรียน (Ability) พัฒนาการ (Age - development) และ แรงจูงใจ (Motivation)
- (2) กลุ่มตัวแปรด้านการเรียนการสอน (Instruction) ได้แก่ ปริมาณการเรียนการสอน (Quantity) และคุณภาพการเรียนการสอน (Quality)
- (3) กลุ่มตัวแปรสิ่งแวดล้อมเชิง สังคม - จิตวิทยา - การศึกษา (Social - Psychological - Education Environment) ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่บ้าน (Home) สิ่งแวดล้อมในชั้นเรียน (Classroom) กลุ่มเพื่อน (Peer - group) และการเปิดรับด้านสื่อสารมวลชนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ การชมโทรทัศน์ (Media - TV) ตัวแปรเหล่านี้ มีความสัมพันธ์กัน

แผนภาพที่ 2 ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อผลผลิตทางการศึกษาตามรูปแบบของวอลเบอร์ก

ที่มา: Walberg , H. J. (1991)

Astin (1984 , 1993) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนักศึกษาทั้งทางด้านสติปัญญาและจิตใจว่าประกอบด้วย

1. ลักษณะของนักศึกษาก่อนเข้ามหาวิทยาลัย
 2. ลักษณะของสถาบัน (Institutional Characteristics) ซึ่งจำแนกได้ 3 ลักษณะ ดังนี้
 - 1) รูปแบบของสถาบัน หมายถึง หลักสูตรที่เปิดสอนเป็นประเภทหลักสูตร 2 ปี หรือ 4 ปี เป็นต้น
 - 2) สังกัดของสถาบัน หมายถึง สถาบันนั้นอยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานใด เช่น รัฐบาล หรือเอกชน
 - 3) ขนาดของสถาบัน หมายถึง จำนวนนักศึกษา
- หลักสูตร (Curricular) หมายถึง รูปแบบการจัดหลักสูตร เป็นวิชาศึกษาทั่วไป วิชาเอก วิชาบังคับ เป็นต้น
- อาจารย์ (Faculty) เกี่ยวข้องกับการวิจัยของอาจารย์ ประสิทธิภาพการสอน ภาระงานสอน การมีปฏิสัมพันธ์กับอาจารย์และนักศึกษา

กลุ่มเพื่อน (Peer Group) ลักษณะของกลุ่มเพื่อน และความสามารถในการปรับตัวเข้ากับกลุ่มเพื่อน มีผลต่อบุคลิกลักษณะของนักศึกษา

ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในห้องเรียน แอสติน (1971) ได้ศึกษาและจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนของสถาบันอุดมศึกษา และแบ่งสิ่งเร้าของสภาพแวดล้อมในห้องเรียนออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมของผู้สอน ได้แก่ ความคุ้นเคยและมนุษยสัมพันธ์ วิธีการสอนและการประเมินผล
2. พฤติกรรมของนิสิตนักศึกษา ได้แก่ การมีส่วนร่วมในห้องเรียน ความตั้งใจและสนใจในการเรียน การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอน
3. การจัดการภายในห้องเรียน ได้แก่ การจัดที่นั่ง การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้สูบบุหรี่ในห้องเรียน จำนวนนิสิตนักศึกษา

สิ่งเร้าของสภาพแวดล้อมในห้องเรียนดังกล่าว แอสติน ได้จำแนกเป็น 6 องค์ประกอบ กล่าวคือ

1. การมีส่วนร่วมในห้องเรียน
2. การใช้ถ้อยคำกระตุ้นและปลุกเร้าอารมณ์
3. ลักษณะภายนอกของผู้สอน
4. ความคุ้นเคยกับผู้สอน
5. การจัดการในห้องเรียน
6. ความเข้มงวดของการให้ค่าลำดับคะแนน

องค์ประกอบทั้ง 6 ประเภทนี้ เกี่ยวข้องกับสิ่งเร้าทางกายภาพและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล องค์ประกอบบางประเภท ดังเช่น ลักษณะภายนอกของผู้สอน และความคุ้นเคยกับผู้สอน จะสะท้อนถึงบุคลิกภาพของอาจารย์ นอกจากนี้การใช้ถ้อยคำกระตุ้น และปลุกเร้าอารมณ์ก็เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของนักศึกษาและอาจารย์ การจัดการในห้องเรียนก็เกี่ยวข้องกับการบริหารและลักษณะทางกายภาพของห้องเรียน เช่น อาจารย์ต้องการให้ผู้เรียนเข้าชั้นเรียนทันเวลา สำหรับการให้ค่าลำดับคะแนนหรือการให้เกรดนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของการจัดหลักสูตรและการกำหนดวิชาเลือกของแต่ละสถาบัน

ในด้านของการบริหารสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาบัณฑิตศึกษานั้น สำเนา ขจรศิลป์ (2538) กล่าวว่าปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนานักศึกษา ส่วนใหญ่มีรากฐานมาจากทฤษฎีทางการศึกษาที่เรียกว่า “ทฤษฎีทรัพยากร” (Resource Theory) ผู้บริหารระดับสูงที่รับผิดชอบต่อการพัฒนานักศึกษา อันได้แก่ อธิการบดี รองอธิการบดีฝ่ายต่าง ๆ ควรทราบปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนานักศึกษา เพื่อหาทางปรับปรุงให้เป็นปัจจัยที่ ส่งเสริมต่อการพัฒนานักศึกษาอย่างแท้จริง ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนานักศึกษาที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1. ด้านบริหาร

ปัจจัยทางด้านบริหารมีหลายประการ เช่น ประชญา ปณิธาน ในการผลิตบัณฑิตของสถาบัน นโยบายและมาตรการในการพัฒนานักศึกษาและกฎระเบียบของสถาบัน ตลอดจนกฎระเบียบของทางราชการประชญาและปณิธานในการผลิตบัณฑิตของสถาบัน สามารถใช้เป็นกรอบ หรือเป็นเป้าหมายในการพัฒนานักศึกษาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สำหรับนโยบายและมาตรการในการพัฒนานักศึกษาก็ถือว่ามีผลสำคัญมาก เพราะถ้ามีประชญาหรือปณิธานในการผลิตบัณฑิตไว้แล้ว แต่ขาดนโยบายและมาตรการในการพัฒนานักศึกษาแล้ว ประชญาหรือปณิธาน ก็จะเป็นเพียงข้อความที่เขียนไว้เท่านั้น เพราะจะไม่มีให้นำเอามาปฏิบัติ การกำหนดนโยบายและมาตรการในการพัฒนานักศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญ ส่วนกฎระเบียบก็มีความสำคัญต่อการพัฒนานักศึกษามากเช่นกัน กฎระเบียบที่ล้าสมัย หรือกฎระเบียบที่ส่งเสริมเฉพาะด้านวิชาการ ทำให้อาจารย์สนใจทำงานเฉพาะด้านวิชาการ โดยไม่สนใจอบรมสั่งสอนนักศึกษา ก็เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานักศึกษา

2. ด้านวิชาการ

ปัจจัยด้านวิชาการ ได้แก่ หลักสูตร วิธีการสอน และการวัดผล หลักสูตรนั้นมีความสำคัญต่อการพัฒนานักศึกษามาก ทั้งนี้เพราะหลักสูตรเป็นตัวกำหนดวิชาและกิจกรรมต่าง ๆ ที่นักศึกษาต้องเรียน หลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษาบางแห่ง โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาทางด้านวิชาชีพได้บรรจุวิชาชีพมากขึ้นไป ทำให้วิชาการทางด้านคณิตศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ซึ่งเป็นกลุ่มวิชาการ ที่ช่วยพัฒนานักศึกษาทางด้านสติปัญญา สังคม อารมณ์ ร่างกาย และจิตใจมีน้อย ในด้านวิธีการสอนนั้นในปัจจุบันได้มีวิธีการสอนหลายวิธี ที่ช่วยเสริมสร้างสติปัญญาของนักศึกษาโดยการสอนให้นักศึกษาใช้ความคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหา มากกว่าการสอนให้นักศึกษาจดจำเนื้อหาวิชาอย่างเดียว สำหรับการวัดผลการศึกษานั้นปัจจุบันมีวิธีการวัดผลหลายวิธี ที่สามารถวัดความเจริญด้านต่าง ๆ ของนักศึกษามากกว่าที่จะเป็นการวัดความจำของนักศึกษาเพียงด้านเดียว

3. ด้านกิจการนักศึกษา

ปัจจัยด้านกิจการนักศึกษาเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพัฒนานักศึกษามากปัจจัยหนึ่ง ทั้งนี้เพราะการพัฒนานักศึกษาเป็นบทบาทอันสำคัญบทบาทหนึ่งของกิจการนักศึกษา ฝ่ายกิจการนักศึกษาสามารถพัฒนานักศึกษาได้หลายวิธี โดยการจัดบริการต่างๆ เช่น บริการให้คำปรึกษา การนิเทศและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมนักศึกษา การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนานักศึกษา การฝึกอบรม และการใช้ทฤษฎีในการพัฒนานักศึกษา การที่จะพัฒนานักศึกษาให้มีประสิทธิผลเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับฝ่ายกิจการนักศึกษาของสถาบันนั้นว่าจะมีความสามารถในการพัฒนานักศึกษามากน้อยเพียงใด

4. ด้านบุคลากร

ปัจจัยด้านบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษานั้น อาจพิจารณาได้ 3 องค์ประกอบ คือ

4.1 เกี่ยวกับจำนวน คือ บุคลากรของฝ่ายต่างๆ มีจำนวนเพียงพอกับปริมาณงานในฝ่ายหรือไม่

4.2 เกี่ยวกับความรู้ความสามารถ คือ บุคลากรของฝ่ายต่างๆ มีความรู้ความสามารถที่เกี่ยวกับงานในหน้าที่มากน้อยเพียงใด

4.3 เกี่ยวกับกำลังขวัญในการทำงาน คือ บุคลากรของฝ่ายต่างๆ มีกำลังขวัญในการทำงานสูงหรือไม่ เพราะถ้าหน่วยงานใดมีบุคลากรจำนวนเพียงพอกับงาน และบุคลากรมีความรู้ความสามารถดี แต่บุคลากรขาดกำลังขวัญในการทำงานแล้ว หน่วยงานนั้นก็จะได้รับประโยชน์จากบุคลากรน้อย

5. ด้านงบประมาณ

ปัจจัยด้านงบประมาณ เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากอีกด้านหนึ่ง เพราะการดำเนินงานทุกอย่างต้องใช้เงินทั้งสิ้น ถ้าขาดเงินก็อาจทำให้การดำเนินการพัฒนานักศึกษาได้ผลไม่ดีเท่าที่ควร

6. ด้านนักศึกษา

ปัจจัยด้านนักศึกษา หมายถึง บุคลิกภาพของนักศึกษา ซึ่งอาจพิจารณาในแต่ละบุคคล และพิจารณาเป็นกลุ่มบุคคล ในแง่บุคคลนั้นนักศึกษาแต่ละคนมีความแตกต่างกันมาก ทั้งทางด้านภูมิหลัง ลักษณะที่มองเห็นได้ภายนอก เช่น รูปร่างและหน้าตา ส่วนลักษณะที่อยู่ภายในตัวนักศึกษานั้น ได้แก่ ระดับสติปัญญา และเจตคติ เป็นต้น เมื่อพิจารณาเป็นกลุ่มบุคคลก็จะเห็นความแตกต่างได้ชัดเจน เช่น ระดับสติปัญญาของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ย่อมต่ำกว่าของนักศึกษาคณะวิศวกรรมศาสตร์ในสถาบันเดียวกัน เป็นต้น บุคลิกภาพในด้านต่างๆ ของนักศึกษา

ย่อมมีผลต่อการพัฒนา นักศึกษาโดยตรง เช่น นักศึกษาที่มีระดับสติปัญญาสูง จะสามารถเรียนรู้ และเกิดการพัฒนาด้านต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีสติปัญญาต่ำกว่า เป็นต้น

7. ด้านสภาพแวดล้อมภายในสถาบันอุดมศึกษา

ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมภายในสถาบันอุดมศึกษา หมายถึง สภาพแวดล้อม 3 ชนิด คือ

7.1 สภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งไม่มีชีวิต เช่น อาคารสถานที่ เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ

7.2 สภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งมีชีวิต เช่น พืช สัตว์ และ คน

7.3 สภาพแวดล้อมที่คนสร้างขึ้น (ไม่รวมข้อ 7.1 และ 7.2) เช่น กลุ่มเพื่อน

กิจกรรมนักศึกษา ประเพณีการต้อนรับน้องใหม่ และระบบอาจารย์ที่ปรึกษา เป็นต้น

สภาพแวดล้อมภายในสถาบันอุดมศึกษา มีความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนานักศึกษามาก เพราะสภาพแวดล้อมที่มีความสมบูรณ์ คือ มีอาคารสถานที่ มีเครื่องมือดี และมีระบบงานดี ย่อมทำให้การพัฒนานักศึกษาได้ผลดี และในทางตรงกันข้าม ถ้าสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี เช่น ไม่มีอาคารสถานที่ ไม่มีเครื่องมือที่ดี ไม่มีระบบงานที่ดี กิจกรรมนักศึกษาที่ไม่มีคุณภาพ หรือการต้อนรับน้องใหม่ที่รุนแรง ทำให้น้องใหม่เกิดปัญหาทางด้านร่างกาย และจิตใจ ย่อมทำให้การพัฒนานักศึกษาไม่ได้ผลดี

8. ด้านสภาพแวดล้อมภายนอกสถาบันอุดมศึกษา

ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมภายนอกสถาบันอุดมศึกษา หมายถึง สภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สภาพแวดล้อมภายนอกสถาบันอุดมศึกษา อาจเป็นทั้งสิ่งที่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานักศึกษา สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนานักศึกษาที่หลายประการ เช่น สภาพเศรษฐกิจที่ดี ซึ่งมีผลทำให้สถาบันอุดมศึกษามีรายได้ดีและถ้าเป็นสถาบันของรัฐก็อาจได้รับงบประมาณมากขึ้น ส่วนสภาพแวดล้อมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานักศึกษานั้น ก็มีหลายประการ เช่น บรรยากาศทางการเมืองที่มีการปกครองประเทศภายใต้กฎอัยการศึก และมีการห้ามนักศึกษาทำกิจกรรมนักศึกษา ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2520 เป็นต้น

สิ่งสำคัญอันดับต่อไปในการจะช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านนิสิตนักศึกษา ได้แก่ การจัดการสอนบุคคลที่มีความสำคัญในเรื่องนี้ได้แก่อาจารย์ซึ่งจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎี การเรียนรู้ จะต้องอาศัยศิลปะในการสอน เช่น การอภิปรายกลุ่มการบรรยาย บทเรียนโปรแกรม การฝึกการใช้ประสบการณ์การทำงานกลุ่ม และการใช้สื่อการสอนต่าง ๆ อาจารย์ต้องมีความสามารถที่จะจัดวิชาที่จะส่งเสริมการพัฒนาในนักศึกษาและนำไปสู่การบรรจุไว้ในหลักสูตร อาจารย์ควรมีความสามารถ ที่จะสอนเรื่องต่าง ๆ ประเภท คุณธรรม การตัดสินใจ เพศสัมพันธ์ สิ่งเสพติดและเรื่องอื่น ๆ ตามที่นิสิตนักศึกษาสนใจ อาจารย์ควรทำหน้าที่ได้หลายบทบาทเป็นต้นว่า เป็นทั้งผู้สอน ผู้ฝึก ผู้ให้

คำปรึกษา และนักประเมินผล การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดความงอกงามในตัวนิสิตนักศึกษา นี้ควรจัดทั้งในและนอกชั้นเรียน การเรียนจะจัดเป็นกลุ่มหรือเรียนคนเดียวก็ได้การจัดเวลาที่ไม่ ตามตัว และการใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธี ก็ช่วยให้นิสิตนักศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ของตนเองได้ เนื้อหาที่จะเรียนก็เป็นอย่างที่ได้กล่าวมาข้างต้นคือเกี่ยวข้องกับบุคคลและการเรียนรู้ในชีวิต เช่นการ ตัดสินใจแก้ปัญหา รวมทั้งเรื่องวิชาการ สำหรับบุคลากรด้านศึกษานิเทศศาสตร์ก็มีส่วนช่วยในการวางแผนให้ นิสิตนักศึกษาก่อเกิดความงอกงามทั้งด้านร่างกายและสติปัญญา

โลกของนิสิตนักศึกษานั้นประกอบด้วย ชุมชนที่รวมกันอยู่ในมหาวิทยาลัยหลักสูตร สภาพแวดล้อมเช่นพวกอาคารสถานที่ต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย และสิ่งอื่น ๆ ที่ปะปนกันอยู่ มหาวิทยาลัยมีหน้าที่ที่จะต้องจัดแจง โลกของนิสิตนักศึกษานี้ การจัดแจงไม่ได้หมายถึงการควบคุม แต่หมายถึงการจัดทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อว่านิสิตนักศึกษจะได้ประสบการณ์ ของโลกของเราให้มากที่สุด

ในการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการพัฒนาตนเองและบุคลิกภาพของนิสิตนักศึกษานี้ มหาวิทยาลัย ต้องยึดหลักว่า

1. ส่วนประกอบของกิจกรรมต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัย คือ การพัฒนาตนเองของนิสิตนักศึกษา
2. ต้องจัดให้ความสัมพันธ์กันระหว่างกิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมนอกชั้นเรียนที่ ช่วยให้นิสิตนักศึกษาเกิดการพัฒนานั้นคือ การผสมผสานระหว่างการเรียนกับสังคมและต้อง พิจารณาว่าการจัดกิจกรรมนั้นสนับสนุนให้นักเรียนเป็นผู้ใหญ่และมีวุฒิภาวะหรือไม่ ช่วยให้เขา สามารถนำประสบการณ์นั้นไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่
3. ต้องมีความพอดีกันระหว่างนักศึกษาและกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยจัด จึงจะก่อให้เกิด การพัฒนาอย่างมาก เพราะถ้าจัดระดับของสิ่งเร้าในสภาพแวดล้อมไว้สูงเกิดความพร้อมหรือ ความสามารถของนักเรียน โอกาสที่จะให้พวกเขาพัฒนาตนเองก็จะหมดไป แต่ถ้าจัดสิ่งที่มาเร้าไว้ น้อยเกินไป การพัฒนาของนิสิตนักศึกษาก็จะเป็นไปอย่างช้าเพราะขาดสิ่งท้าทาย
4. ควรให้กิจกรรมที่จัดในมหาวิทยาลัยสอดคล้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นภายนอกมหาวิทยาลัย ทั้งนี้เพราะนิสิตนักศึกษาจะต้องใช้ชีวิตจริงในโลกภายนอก ถ้าเขาสามารถผสมผสานชีวิตในชุมชน มหาวิทยาลัยกับชีวิตในชุมชนนอกมหาวิทยาลัยได้มากเท่าไรก็ยิ่งดีกับเขาเท่านั้น
5. การจัดสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัยต้องให้สอดคล้องกับความต้องการในการ พัฒนาตนเองของนักศึกษา

กระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วยส่วนสำคัญดังต่อไปนี้ (Cronbach, 1963)

1. สถานการณ์ คือ สิ่งแวดล้อมหรือบรรยากาศรอบตัวผู้เรียน

2. ลักษณะประจำตัวบุคคล ลักษณะประจำตัวของบุคคลมีส่วนช่วยให้การเรียนสำเร็จหรือล้มเหลว ซึ่งได้แก่ ความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และความพร้อม

3. จุดมุ่งหมาย ถ้าผู้เรียนได้ทราบจุดมุ่งหมายของสิ่งที่จะเรียนจะทำให้การเรียนบรรลุผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น

4. การแปลความหมาย เป็นการนำตัวเองเข้าไปอยู่ในสถานการณ์ เพื่อแปลความหมายของสิ่งที่พบ เพื่อช่วยให้เกิดการแก้ปัญหา

5. การกระทำ เป็นการตอบสนองต่อสถานการณ์ที่พบหลังจากแปลความหมายไปแล้ว

6. ผลการปฏิบัติ ได้แก่ ผลที่ได้รับจากการกระทำ ถ้าเป็นผลดีก็สามารถนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้ แต่ถ้าผลที่ได้รับพบกับความล้มเหลว จะต้องมีการแก้ไข ปรับปรุงการกระทำใหม่ หรืออาจจะต้องเริ่ม โดยการไปแปลความหมายในสถานการณ์นั้นใหม่

7. ปฏิกริยาต่อความล้มเหลว คือวิธีการตอบสนองต่อความล้มเหลว บางคนอาจแก้ไขปรับปรุงวิธีการตอบสนองเพื่อให้ได้วิธีที่ดี หรือบางคนอาจเลิกความหวังเดิมเสีย

สติปัญญาและสัมฤทธิผลทางการเรียนรู้ของผู้เรียน อาจเสริมได้โดยการวิเคราะห์ลักษณะต่าง ๆ ของผู้เรียน สิ่งแวดล้อม ตลอดจนพื้นฐานดั้งเดิมของผู้เรียน ปัจจัยต่าง ๆ ที่เสริมการเรียนรู้ อาจประเมินได้ 7 ปัจจัย ดังต่อไปนี้ (พรชูลิ อาชวอรุณ, 2525)

1. สภาพการณ์ สุขภาพร่างกายที่ดี ย่อมทำให้สติปัญญาดีไปด้วย สภาพทางกายภาพและการที่สุขภาพที่สมบูรณ์ส่งผลโดยตรงต่อการเรียนและสติปัญญาในหลาย ๆ ทางด้วยกัน ความพิการทางโสตประสาทต่าง ๆ เช่น สายตาไม่ดีหรือหูตึง อาจเป็นอุปสรรคต่อการรับรู้สิ่งต่าง ๆ การหมุนเวียนของโลหิตในสมองไม่ดี หรือ ความกดดันอาจทำให้ความจำเสื่อม สุขภาพที่ไม่สมบูรณ์ทำให้ความสนใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ลดน้อยลง และมีอาจประเมินความสามารถทางการศึกษาได้อย่างเที่ยงตรง เพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดสัมฤทธิผลทางการเรียน ผู้เรียนต้องอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ทำให้ลักษณะทางสุขภาพที่ไม่เหมาะสมกระทบต่อการเรียนรู้อย่างน้อยที่สุด เช่น ควรมีแสงสว่างเพียงพอ ไม่ให้มีกลิ่นแสบสาคเข้าตา มีเครื่องเสียงที่ดีเพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้ขึ้นคำบรรยายชัดเจน และสร้างสภาพการเรียนที่ก่อให้เกิดความอ่อนเพลียและความกระวนกระวายในน้อยที่สุด

2. การปรับตัว เราไม่อาจประเมินผลการเรียนได้อย่างเที่ยงตรง ถ้าผู้เรียนมีปัญหาการปรับตัวทั้งในเรื่องส่วนตัวและทางด้านสังคม ในระหว่างเรียนอยู่ลักษณะการขาดการปรับตัวอันเหมาะสมนี้ มักจะอยู่คู่กับผู้เรียนที่หวาดระแวงมีความวิตกกังวล ซึ่งต่างกับการมีระดับการตื่นตัวและแรงจูงใจต่ำ ถ้าผู้เรียนอยู่ในสภาพที่เรียนไหว จะมองเห็นเรื่องที่เรียนนั้นเป็นการท้าทาย แต่ถ้ารู้สึกว่ามีไหวจะมองเห็นเป็นสิ่งที่น่าหวาดหวั่น คนเราจะสามารถทนต่อความล้มเหลวได้ เมื่อ

ประสบความสำเร็จมากพอสมควร การสนับสนุนและความช่วยเหลือพิเศษมีความสำคัญมาก สำหรับผู้เรียนที่มีประสบการณ์ในระดับอุดมศึกษามาน้อย

3. ความเกี่ยวเนื่อง แรงจูงใจและความร่วมมือกันในหมู่ผู้เรียนระหว่างเรียนด้วยกัน มักจะเกิดขึ้น เมื่องานนั้นมีความหมายต่อเขาและผู้เรียนมีความสนใจในงานนั้นจริง ผู้เรียนมักจะมี ส่วนร่วมและแสดงความสนใจอย่างออกนอกหน้า โดยช่วยค้นหาวัตถุประสงค์ เลือกรงานเรียนและ ทำความเข้าใจกับกระบวนการเรียนนั้น ๆ

4. อัตราการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา เวลา จำกัด และความกดดันมักจะทำให้บทบาทการเรียนรู้อดน้อยลง การเรียนรู้ได้อย่างได้ผลดีมักเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียน สามารถทำงานได้ตามอัตราที่เหมาะสมกับตน

5. ฐานะ สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจสังคมมักจะเกี่ยวเนื่องกับค่านิยม ความต้องการ ข้อจำกัด และทรัพยากรที่มีผลโดยตรงต่อความสามารถในการเรียน ระดับของการศึกษา มักจะเป็นดรรชนี บ่งชี้ฐานะ ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา คือเพื่อยกฐานะทางเศรษฐกิจสังคม ของตน ฉะนั้นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ อาจขาดทุนทรัพย์และมีข้อจำกัดทางการเงินอื่น ๆ แต่ใน ขณะเดียวกันอาจสำเร็จได้ เพราะมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงมาก

6. การเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม อาจก่อให้เกิดความแตกต่างอย่างมาก ระหว่างรุ่นผู้ใหญ่และรุ่นเด็ก ฉะนั้นถ้าผู้สอนมีอายุสูงกว่าผู้เรียนมากควรคำนึงถึงตัวแปรเรื่องนี้ ด้วย ในการก่อให้เกิดความเข้าใจในความสามารถของปัญญา ตลอดจนค่านิยมต่าง ๆ ของผู้เรียน

7. ทักษะ ทักษะเกี่ยวกับตนเองและบุคลิกลักษณะ เช่น การมีความเปิดเผย มองโลก ในแง่ดี ใจกว้าง อาจมีผลต่อการที่ผู้เรียนปฏิบัติตนอย่างไรในสภาพการเรียนแบบต่าง ๆ

จากเอกสารที่เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษา สรุปว่านอกจากตัวนิสิต นักศึกษาเองที่มีพื้นฐานและคุณลักษณะที่ดีแล้ว การบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษา การสอนของ อาจารย์ การจัดกิจกรรม การจัดสิ่งแวดล้อม ก็มีผลในการพัฒนานิสิตนักศึกษาด้วย โดยเฉพาะถ้า เป็นนักศึกษาพิการ การจัดปรับสิ่งแวดล้อมยังมีความจำเป็น ผู้สอนในระดับอุดมศึกษา ควร ตระหนักถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้น อันมีผลโดยตรงต่อสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาของผู้เรียน นอกจากนั้นผู้สอนยังควรที่จะพิจารณาเนื้อหาวิชา หรือทักษะอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องที่สอนอยู่ อาจนำมาใช้ได้ ประเภทของการเรียนรู้แบบต่าง ๆ ที่ควรใช้ลักษณะเฉพาะต่าง ๆ ของผู้เรียน และ แวดวงของผู้เรียนที่อาจจะมีผลต่อประสิทธิภาพในการเรียน

3.5 อาจารย์ กับการพัฒนานิสิตนักศึกษา

ในสถาบันการศึกษา บุคคลที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนานิสิตนักศึกษาคือครู/อาจารย์ คนที่เป็นครูหรือเป็นอาจารย์นั้น ภารกิจพื้นฐานคงจะต้องเป็นเรื่องของการเรียนการสอน หรือการถ่ายทอดความรู้และวิทยาการแก่ชนรุ่นใหม่ แต่งานการเรียนการสอนของอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา หรือในมหาวิทยาลัยนั้น มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน มีวิวัฒนาการที่ควบคู่กันมากับพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของมหาวิทยาลัยในยุคต่าง ๆ หลายศตวรรษมาแล้ว และเป็นที่มาของมหาวิทยาลัยในรูปแบบต่าง ๆ ที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน

การศึกษาเรื่องของอาจารย์ จะเน้นเกี่ยวกับภาพรวมทั่วไปของอาจารย์มหาวิทยาลัย และบทบาทของอาจารย์ในการพัฒนานิสิตนักศึกษา

อุทัย บุญประเสริฐ สุกัญญา โฉววิไลกุล และ ศุภติ พลสารัมย์ (2542) ได้ศึกษาเกี่ยวกับอาจารย์มหาวิทยาลัย และนำเสนอภาพรวมของอาจารย์มหาวิทยาลัย ดังนี้

ภาพรวมของอาจารย์มหาวิทยาลัย

ในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยที่มีพื้นฐานศิลปศาสตร์ (Liberal College หรือ Liberal University) นั้น ปรากฏว่าอาจารย์ต้องมีการกิจและบทบาทมากมายหลายประการ ทั้งทำหน้าที่สอน ให้การศึกษา ดูแล สั่งสมอบรม ปลุกฝังลักษณะความเป็นคนที่สมบูรณ์ (Wholeman) ปลุกฝังแบบแผนพฤติกรรมและกริยามารยาทที่ดี (Man of Character) การมีวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับคนที่มีการศึกษาดี และสร้างความเป็นศิษย์ดีหรือความเป็นผู้คงแก่เรียน (Scholar) ให้แก่นิสิตนักศึกษาด้วย

ตำแหน่งงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย

ในต่างประเทศ มีคำศัพท์ที่ใช้เรียกอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาหลายคำมาก แต่ละคำแสดงถึงตำแหน่ง บทบาท หน้าที่ ที่ต่างกันออกไป คือ

Faculty หมายถึง ผู้ที่มีหน้าที่หลักในด้านการสอน แต่ที่ปรากฏจริงในมหาวิทยาลัยนั้น ตำแหน่งงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ซึ่งเป็นตำแหน่งอาจารย์หรือคณาจารย์ ส่วนใหญ่จะครอบคลุมทั้งเรื่องการสอน การวิจัย การบริการสังคม และการบริหารงานทางวิชาการ

Graduate Teaching Assistant หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานช่วยในการสอนของอาจารย์ประจำวิชาในระดับบัณฑิตศึกษา โดยปฏิบัติงานในแบบที่เรียกว่า Part-time บุคคลที่จะถูกคัดเลือกให้รับหน้าที่ดังกล่าวนี้ ได้แก่ ผู้ที่เป็นนิสิตหรือนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในสาขาวิชานั้น เป็นผู้ที่กำลังศึกษาเพื่อรับปริญญาขั้นสูงในสาขานั้นโดยตรง

Assistant หมายถึง ตำแหน่งผู้ช่วยอาจารย์ เป็นตำแหน่งชั่วคราวแบบ Part-time ต้องมีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี ส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นนิสิตหรือนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

Fellow หมายถึง ผู้ที่ได้รับทุนบัณฑิตศึกษา ส่วนใหญ่จะเป็นนักศึกษาในระดับปริญญาเอก หรือผู้ที่ได้รับปริญญาเอกแล้ว เป็นตำแหน่งชั่วคราว ซึ่งทำวิจัย หรืออยู่ระหว่างการศึกษาระดับปริญญาเอกหรือศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

Research Associate หมายถึง ผู้ร่วมวิจัย หรือนักวิจัยร่วม ซึ่งมีบทบาทเกี่ยวข้องกับงานวิจัย วางแผนและร่วมดำเนินการวิจัย หรือดูแลการวิจัยส่วนที่อาจารย์ผู้เป็นหัวหน้าทีมวิจัยมอบหมาย

Research Assistant หมายถึง ผู้ช่วยวิจัย หรือนักวิจัยผู้ช่วยที่จ้างให้มาทำหน้าที่ช่วยอาจารย์ ในการดำเนินงานวิจัยภายใต้การดูแลของอาจารย์ การจ้างอาจจะเป็นแบบ Full-time หรือ Part-time ก็ได้แล้วแต่ลักษณะงานวิจัยนั้น ๆ

Lecturer เป็นตำแหน่งผู้บรรยายพิเศษ หรืออาจารย์พิเศษที่ได้รับการจ้างตามเงื่อนไขหรือสัญญา ให้บรรยายความรู้ในชุดปาฐกถาชุดใดชุดหนึ่งตามเงื่อนไขและสัญญาที่กำหนด หรือบรรยายในวิชาเฉพาะวิชาใดวิชาหนึ่ง เป็นการทำงานตามสัญญาและไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการได้รับการจ้างแบบถาวร (Tenure) ตำแหน่ง Lecture นี้ ถ้าเป็นตำแหน่งในระบบอังกฤษ จะเป็นตำแหน่งอาจารย์ในขั้นต้น

Instructor หมายถึง ตำแหน่งผู้สอนหรืออาจารย์ในขั้นต้น ส่วนใหญ่จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับปริญญาเอกในสาขาวิชาที่ทำการสอน หรือเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับในความรู้ความสามารถระดับสูงทางวิชาการในสาขานั้น และมีความสามารถในการสอน ปกติแล้วจะทำหน้าที่อยู่ในตำแหน่งนี้ประมาณ 3 ปี จึงจะมีโอกาสก้าวสู่ตำแหน่งที่สูงกว่าต่อไป

Assistant Professor หมายถึง ตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ผู้ที่จะได้ตำแหน่งนี้ต้องได้รับปริญญาเอกในสาขาวิชานั้น หรือเป็นผู้ที่กำลังทำวิจัยเพื่อรับปริญญาเอก ส่วนใหญ่เป็นตำแหน่งตามสัญญาเป็นรายปี แต่เป็นรายปีที่สามารถนำไปใช้เป็นเงื่อนไขในการได้ Tenure ได้ด้วย หรือเป็นผู้ที่เลื่อนขั้นมาจากตำแหน่ง Instructor ซึ่งเป็นมาแล้วประมาณ 3 ปี

ผู้ที่ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์นี้ จะมีระยะเวลาดำรงตำแหน่ง โดยทั่วไป 5 ปี ก่อนที่จะได้รับการพิจารณาเลื่อนสู่ตำแหน่งรองศาสตราจารย์ต่อไป

Associate Professor ตำแหน่งรองศาสตราจารย์ เป็นตำแหน่งระดับสูงในสาขาวิชานั้น ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนี้ได้ต้องได้รับปริญญาเอกในสาขาวิชานั้น หรือมีเกียรตินิยมทางวิชาการเทียบเท่าระดับปริญญาเอก ส่วนใหญ่แล้วระยะเวลาสัญญาจะเป็น 3 ปี โดยต้องมีประสบการณ์ในการสอนระหว่าง 8 - 10 ปี และเป็นบุคคลซึ่งได้รับการยกย่องและยอมรับในชื่อเสียงด้านการสอน และ

ความเป็นผู้รู้ (Scholar) ในสาขาวิชาที่สอนอยู่ มี Reputation in Teaching and Scholarly endeavors. และเป็นตำแหน่งก่อนที่จะก้าวขึ้นเป็นตำแหน่งศาสตราจารย์

Professor ตำแหน่งศาสตราจารย์ เป็นตำแหน่งที่ได้รับการยกย่องสูงสุดทางวิชาการ ในมหาวิทยาลัย เป็นตำแหน่งที่แสดงความมีชื่อเสียงสุดยอดทางวิชาการ เป็นผู้รู้ในระดับเอกทัศกะ (Scholar of Authoritative) มีความเชี่ยวชาญในวิชานั้นสูงสุด ผู้ที่ดำรงตำแหน่งนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มักจะได้รับข้อตกลงการจ้างแบบถาวร (Tenure) แล้ว ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในแวดวงวิชาการระดับสูงในสาขานั้นมากกว่า 10 ปีขึ้นไป

ถ้าเป็นตำแหน่งจ้างแบบมีสัญญา พบว่าส่วนใหญ่จะมีวาระการจ้างแต่ละงวดสัญญาประมาณ 3 ปี

Visiting Professor เป็นตำแหน่งศาสตราจารย์จากสถาบันหรือมหาวิทยาลัยอื่น ซึ่งมักจะอยู่ระหว่าง Leave of Absence ได้รับการจ้างชั่วคราวให้สอนหรือวิจัย หรือทำหน้าที่ที่ต้องใช้ความรู้และประสบการณ์ขั้นสูง ซึ่งเป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะของผู้นั้น ส่วนใหญ่จ้างไม่เกิน 2 ปี

University Professor เป็นตำแหน่งศาสตราจารย์ระดับพิเศษของมหาวิทยาลัย เป็นตำแหน่งซึ่งจำกัดเฉพาะสำหรับศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัย ที่ได้รับเกียรติยกย่องอย่างสูง มีชื่อเสียงในระดับชาติ หรือระดับนานาชาติ ในสาขาวิชาที่ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์อยู่ เป็นตำแหน่งศาสตราจารย์เกียรติยศสุดยอดทางวิชาการของมหาวิทยาลัย

Adjunct Professor เป็นตำแหน่งศาสตราจารย์แบบเปิดกว้างสำหรับมหาวิทยาลัย แต่ให้เฉพาะกับบุคคลในลักษณะศาสตราพิณาน คือไม่ใช่บุคคลที่มาทางสายวิชาการโดยตรง แต่เป็นบุคคลที่ไม่ได้มีตำแหน่งเป็นศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัยแห่งใด แต่มหาวิทยาลัยพิจารณาให้การยกย่องว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในระดับเทียบเคียงได้รับระดับศาสตราจารย์

Research Professor เป็นตำแหน่งที่ตกลงว่าจ้างแบบถาวร (Tenure Position) สำหรับผู้ที่มีตำแหน่งศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัย ที่ปฏิบัติหน้าที่เน้นด้านการวิจัยภายหลังจากได้รับตำแหน่งเป็นศาสตราจารย์แล้ว แต่ในบางมหาวิทยาลัยปรากฏว่าเป็นตำแหน่งเกียรติยศ ที่จ้างแบบชั่วคราวให้ทำหน้าที่เน้นด้านการวิจัย สำหรับผู้ที่ไม่มีโอกาสได้รับการจ้างแบบถาวร

Clinical Professor เป็นตำแหน่งซึ่งสำหรับนักวิชาชีพชั้นสูง ที่มีความสามารถในระดับที่ยอมรับกันว่าเทียบเคียงกับตำแหน่งศาสตราจารย์ แต่ปฏิบัติงานในลักษณะ Part-time ในมหาวิทยาลัย

Professor Emeritus เป็นตำแหน่งศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์ ตั้งให้แก่ผู้ที่เกษียณอายุหลังจากที่ได้ปฏิบัติงานเป็นอาจารย์ให้แก่มหาวิทยาลัยมาเป็นเวลานาน ส่วนใหญ่มีตำแหน่งเป็นศาสตราจารย์หรือตำแหน่งบริหารงานในมหาวิทยาลัยไม่น้อยกว่าระดับหัวหน้าภาควิชา

Endowed Professorship or Chair เป็นตำแหน่งศาสตราจารย์พิเศษของมหาวิทยาลัย ที่เป็นศาสตราจารย์แห่งกิจการ กองทุน หรือบุคคลผู้มีชื่อเสียง ที่บางมหาวิทยาลัยมอบให้เป็นเกียรติแก่บุคคลผู้ซึ่งทำคุณประโยชน์ หรือได้อุทิศทุนสนับสนุนกองทุนเพื่อสนับสนุนกิจการเรียน การสอน การศึกษาค้นคว้าวิจัย หรือการส่งเสริมงานทางด้านวิชาการด้านใดด้านหนึ่ง หรือจ้างนักวิชาการชั้นสูงปฏิบัติหน้าที่ให้แก่มหาวิทยาลัย

Named Professorship เป็นตำแหน่งศาสตราจารย์พิเศษของมหาวิทยาลัย ในทำนองเดียวกับ Endowed Professorship or Chair มหาวิทยาลัยยกย่องให้ชื่อเป็นเกียรติแก่บุคคล หรือเป็นที่ระลึกแก่บุคคล ผู้ซึ่งมีชื่อเสียงทางวิชาการ และได้อุทิศเงินหรือทุนสำหรับการส่งเสริม วิชาการ หรือจ้างอาจารย์ปฏิบัติงานทางวิชาการให้แก่มหาวิทยาลัย ส่วนใหญ่แล้วผู้อุทิศหรือบริจาค มักจะเป็นศาสตราจารย์เก่าของมหาวิทยาลัย ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยกย่องยอมรับกันในวงวิชาการของ มหาวิทยาลัยนั้น ๆ

Head of Department หรือ Chairman of the Department หมายถึง หัวหน้าภาควิชาเป็น ตำแหน่งการบริหารทางวิชาการที่มีบทบาทสำคัญ ซึ่งมักจะถูกจัดกลุ่มไว้เป็นตำแหน่งอาจารย์ด้วย เช่นกัน เป็นตำแหน่งอาจารย์ที่รับภาระและความรับผิดชอบอย่างมาก ในงานบริหาร (Administrative Responsibility) ในฐานะหรือตำแหน่งหัวหน้าภาควิชา (Department Head หรือ Department Chairman) ซึ่งนอกจากจะแสดงถึงความสามารถทางวิชาการในระดับสูงของตนเอง แล้ว ยังต้องรับผิดชอบต่อการดำเนินงานไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ (Excellence) ในสาขาวิชา การที่ตนดำรงตำแหน่งหัวหน้าอีกด้วย

ในสถาบันอุดมศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น การประเมินสมรรถนะทางวิชาการ (Professional Competence) เป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันเป็นจนเป็นสภาพปกติวิสัย สิ่งที่ประเมินส่วนใหญ่ แล้วประกอบด้วยเรื่อง

1. ประสิทธิภาพการสอน (Teaching Effectiveness)
2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของคณะ (Participation in College Activities)
3. การมีส่วนช่วยเหลือในงานของมหาวิทยาลัย (Service to the University)
4. มีผลงานที่แสดงถึงความเป็นผู้คงแก่เรียน ทั้งที่เป็นข้อเขียนและการสอน (Evidence of Scholarship in Written Work and in Teaching)
5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเชิงวิชาชีพชั้นสูงในสาขาของตน (Professional Activities)
6. การเป็นสมาชิกและการมีบทบาทเป็นผู้นำในกลุ่ม สมาคม หรือองค์กรในวิชาชีพชั้นสูงในสาขาของตน (Membership and Leadership in Professional Organizations)

7. การได้รับการยกย่องให้เกียรติ ได้รับรางวัล หรือประกาศเกียรติแห่งความสามารถ (Professional Degrees, Awards, and Achievements)

กระบวนการประเมินผลงานโดยทั่วไปดำเนินการดังนี้ ทุก ๆ ปีอาจารย์แต่ละคนจะถูกประเมินเพื่อต่อสัญญา เพื่อการเลื่อนตำแหน่ง เพื่อการเลื่อนขั้นเงินเดือน โดยตัวอาจารย์ต้องเขียนรายงานผลการปฏิบัติงานรอบปีเสนอต่อหัวหน้าภาควิชา หรือต่อคณบดี หัวหน้าภาควิชาหรือคณบดีจะประเมินรายงานดังกล่าว ตรวจสอบหลักฐาน และตรวจสอบกับนโยบายบุคคลของมหาวิทยาลัยในแต่ละเรื่อง แล้วเขียนสรุป แล้วนำปรึกษาหารือกับอาจารย์อาวุโสทุกคนในภาควิชา ก่อนที่จะสรุปเป็นรายงานสุดท้ายเสนอต่อคณะกรรมการ และคณบดีจะต้องได้รับรายงานสรุปจากคณะกรรมการพัฒนาสำหรับอาจารย์มหาวิทยาลัย

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยและสถาบันอุดมศึกษาทุกแห่ง ต่างก็ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะบุคลากรประเภทอาจารย์ประจำจะเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมาก จะมีความพยายามสนับสนุนในการเพิ่มพูนความรู้ คุณวุฒิของอาจารย์ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่

1. การปฐมนิเทศอาจารย์
2. การส่งเสริมให้ไปศึกษา ฝึกอบรม และดูงาน
3. การสนับสนุนให้ไปศึกษาต่อในระดับสูง
4. การให้ทุนส่งเสริมการวิจัยในสาขาต่าง ๆ
5. การให้ไปปฏิบัติงานวิจัยในหน่วยงานภายในหรือในต่างประเทศ
6. การให้ไปปฏิบัติงานบริการทางวิชาการ
7. การไปเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ทางวิชาการ (Sabbatical Leave)
8. การแลกเปลี่ยนอาจารย์หรือนักวิชาการ
9. การส่งเสริมการเขียน การแปล การเรียบเรียงตำรา
10. การสนับสนุนให้เป็นสมาชิกสมาคมวิชาชีพและสถาบันทางวิชาการ

การจัดสวัสดิการและสิทธิประโยชน์อื่น ๆ สำหรับอาจารย์มหาวิทยาลัย

อาจารย์มหาวิทยาลัยนั้น นอกจากการได้รับเงินเดือนหรือค่าตอบแทนตามอัตราที่กำหนดไว้หรือตามที่ได้ตกลงกันแล้ว เรื่องสวัสดิการและสิทธิประโยชน์เกี่ยวกับอื่น ๆ ของอาจารย์มหาวิทยาลัย ก็เป็นสิ่งสำคัญที่มีส่วนในการดึงดูดให้อยู่ทำงาน หรือรักษาไว้ให้อาจารย์คงอยู่และทำงานกับมหาวิทยาลัย การจัดสวัสดิการและการให้สิทธิประโยชน์อื่นเพิ่ม นอกเหนือไปจากเงินเดือนและค่าตอบแทนนั้น เป็นการจัดและให้บริการต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่การครองชีพ ทั้งในรูปแบบการให้ การช่วยเหลือและการสงเคราะห์

มหาวิทยาลัยในระบบราชการนั้นจะมีข้อกำหนดเรื่องสวัสดิการ ไว้เป็นแนวเดียวกันชัดเจน เช่น เงินช่วยเหลือบุตร เงินสวัสดิการเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร เงินสวัสดิการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล ค่าเช่าบ้าน ค่าอาหารทำนอกรอกเวลา เบี้ยประชุมกรรมการ กรรมการที่ปรึกษา หรืออนุกรรมการ เงินค่าสมนาคุณผู้บรรยายในการอบรมของส่วนราชการ และเงินค่าสอนพิเศษ ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปราชการ การปฏิบัติงานนอกสถานที่ เงินประจำตำแหน่งผู้บริหาร มหาวิทยาลัย เงินประจำตำแหน่งทางวิชาการ เงินค่าตอบแทนการสอนในภาคฤดูร้อน เป็นต้น

นอกจากนี้ สวัสดิการยังเกี่ยวเนื่องกับเรื่องการลาประเภทต่าง ๆ ขณะปฏิบัติงาน เช่น การลาป่วย ลากลอบบุตร ลากิจส่วนตัว ลาไปต่างประเทศและการลาติดตามคู่สมรส ลาพักผ่อนประจำปี ลาไปอุปสมบทหรือลาไปประกอบพิธีฮัจย์ ลาเข้ารับการระดมพล – ฝึกวิชาทหาร – การทดลองความพร้อม – การเข้ารับการตรวจเลือกเข้ารับราชการทหาร ลาไปศึกษาต่อ-ฝึกอบรมดูงาน-ปฏิบัติงานวิจัย ลาไปปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศ ลาไปปฏิบัติงานตามมติคณะรัฐมนตรี สวัสดิการที่อาจจัดให้ได้เมื่อพ้นจากราชการแล้ว เช่น การบรรจุกลับเข้ารับราชการ เงินบำเหน็จบำนาญ เงินค่าทำขวัญกรณีที่ได้รับอันตรายหรือบาดเจ็บ พิจารณาเพราะเหตุจากการปฏิบัติงานในหน้าที่การช่วยเหลือเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล การช่วยเหลือเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร

จากการสำรวจในเรื่องนี้ได้พบว่า สิ่งที่อาจารย์มหาวิทยาลัยทั้งที่เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ และของเอกชนได้รับเป็นการเพิ่มเติม ในรูปที่เป็นสวัสดิการและสิทธิประโยชน์อื่นๆ นั้นมีหลายประเภทด้วยกัน และมีให้แตกต่างกันไปในแต่ละมหาวิทยาลัย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วขึ้นอยู่กับความสามารถทางการเงินของมหาวิทยาลัยและระบบสวัสดิการของมหาวิทยาลัยนั้นๆ เป็นหลัก ส่วนที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน เช่น การให้บริการเรื่องที่อยู่อาศัย บ้านพักบุคลากรและอาจารย์ บริการด้านสุขภาพอนามัย เงินทุนส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาของอาจารย์และบุคลากรทั่วไป ทุนการศึกษาต่อระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอกภายในและต่างประเทศ ทุนให้เพื่อการศึกษา ฝึกอบรม ดูงานในต่างประเทศ ทุนสนับสนุนการไปเสนอผลงานทางวิชาการ ณ ต่างประเทศ เงินยืมเพื่อการศึกษาต่อ (ภายใน-ภายนอกประเทศ) เงินอุดหนุนการเขียนแปลเรียบเรียงตำรา ให้พิมพ์ตำรา สมนาคุณการเขียนตำรา เงินสนับสนุนและส่งเสริมการวิจัย เงินกู้สวัสดิการ เช่นเงินกู้เพื่อเคหะสงเคราะห์ ยานพาหนะ เงินกู้-ยืมหมุนเวียนเฉพาะกรณี เป็นต้น

ส่วนที่แตกต่างกันในแต่ละมหาวิทยาลัย เช่น เงินยืมเพื่อซื้อคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล เงินช่วยการเดินทางและติดตัวในการเดินทางไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ เงินสนับสนุนการไปเป็นผู้บรรยายทางวิชาการในต่างประเทศ เงินสนับสนุนการพัฒนาสิ่งประดิษฐ์และสร้างสรรค์ งานวิจัยและพัฒนา เงินตอบแทนการปฏิบัติงานการสอบ เงินค่าสมนาคุณการอ่านผลงานทางวิชาการ ค่าสมนาคุณอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการปริญญาโท/ศิลปนิพนธ์ เงินประจำตำแหน่งสำหรับผู้

ได้รับการคัดเลือกเป็นอาจารย์ดีเด่นของมหาวิทยาลัย การประกันอุบัติเหตุสำหรับบุคลากร เงินสวัสดิการการศึกษาของบุตรที่เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยที่บิดามารดาเป็นอาจารย์อยู่ ค่าทำขวัญ ค่าทำศพ ค่าอาหาร สโมสรพนักงาน ชมรมพนักงาน อาจารย์ การขอเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เงินค่าตอบแทนอาจารย์ตามสัญญาจ้างพิเศษ เช่น อาจารย์ประจำพิเศษเต็มเวลา-ผู้บริหาร หรือที่ปรึกษาหลักสูตร/โครงการ คณบดี(พิเศษ) เป็นต้น เงินค่าตอบแทนจากการปรับวุฒิ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ และเงินสมทบกองทุนประกันสังคม เงินชดเชยเมื่อออกจากงาน หรือเมื่อมีการเลิกจ้าง

เมื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติในต่างประเทศ จากการสำรวจในขั้นนี้พบว่าสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ที่นอกเหนือที่สำคัญ ๆ ได้พบว่าปรากฏในรูปสิทธิประโยชน์ (Fringe Benefit) ต่าง ๆ เช่นกัน ที่แตกต่างไปจากที่ได้เสนอข้างต้นและเป็นที่น่าสังเกต เช่น Leave without pay (การให้หยุดปฏิบัติงานแล้วไปปฏิบัติงานทางวิชาการที่อื่นได้ระยะหนึ่ง โดยทางมหาวิทยาลัยไม่จ่ายเงินเดือนให้) Sabbatical Leave (การให้หยุดและไปปฏิบัติงานหรือไปพัฒนาวิชาการทุกระยะ 6 ปี ที่ปฏิบัติงานติดต่อกัน) Military Leave (ลาหยุดไปปฏิบัติงานในกองทัพ ๗ Vacation Leave (ลาพักผ่อน) Internal Courses or Degree Program Enrollment (ให้สิทธิพิเศษในการเข้าศึกษาหรือฝึกอบรมในโปรแกรมการศึกษาอื่นที่มหาวิทยาลัยเปิดสอนหรือเปิดบริการ) Professional Society (การสนับสนุนให้มีบทบาทในสมาคมวิชาชีพ) Professional Colloquia (การส่งเสริมเชิงวิชาการในวงการวิชาชีพเฉพาะทาง) Use of University Property for Personal Purpose (การเปิดโอกาสให้ใช้บริการและสถานที่ของมหาวิทยาลัยในแบบพิเศษเฉพาะตัว) Outside Counseling Service (การจัดการและสนับสนุนให้ทำบริการที่ปรึกษาแก่วงการภายนอก)

ในประเทศสหรัฐอเมริกา สถาบันอุดมศึกษาจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาอาจารย์ (ไพฑูริย์ สนิลรัตน์, 2546) โดยเน้นที่การเรียนการสอน และมีความหมายเทียบได้กับคำว่า ปรับปรุง หรือส่งเสริมการสอน ซึ่งตรงกับแนวคิดของ Faculty Development ที่ใช้กันอยู่ในสหรัฐเวลานี้

สาเหตุที่ทำให้มหาวิทยาลัยและผู้สอนในมหาวิทยาลัยสหรัฐ เร่งทำการปรับปรุงการสอนในระดับนี้กันอย่างกว้างขวางด้วยวิธีการของการพัฒนาอาจารย์ หรือ Faculty Development นั้นมีอยู่หลายประการด้วยกัน คือ

ประการแรกมหาวิทยาลัยสหรัฐเริ่มประสบกับปัญหาการขาดแคลนเงิน การใช้จ่ายเงินในแต่ละส่วน แต่ละโครงการ จำเป็นจะต้องอธิบายและชี้แจงได้ (Accountable) การสอน ซึ่งแต่เดิมปล่อยไปตามใจของผู้สอน

ประการที่สอง การขยายตัวทางด้านการวิจัย และการบริการชุมชนของสหรัฐเกิดขึ้นมาก และอย่างรวดเร็ว ทำให้การสอนในระดับปริญญาตรีถูกละเลยและอยู่ในมือของผู้ช่วยสอน (Graduate Assistant) ทำให้คุณภาพการสอนลดต่ำลงไปเรื่อย ๆ

ประการที่สาม การที่อาจารย์มหาวิทยาลัยจะย้ายไปที่อยู่ ๆ นั้นทำได้ยาก และจะรับคนใหม่ก็ยากขึ้น จึงจำเป็นจะต้องมีการปรับปรุงคุณภาพของอาจารย์ที่มีอยู่เดิมให้มีความสามารถ สอดคล้องกับงานใหม่ ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะงานด้านการสอน

ประการที่สี่ ความรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา ได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างมาก เพียงพอที่จะชี้ให้เห็นว่า การปฏิบัติการสอนของอาจารย์มหาวิทยาลัยเท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร และประการที่ห้า เป็นความสำนึกของอาจารย์ผู้สอนในมหาวิทยาลัย หรือวิทยาลัยเองที่เห็นว่าตนเองควรจะปรับปรุงการสอนของตัวเองได้ดีขึ้น และมีประสิทธิภาพ มากขึ้นยิ่งกว่าจำเจอยู่กับวิธีการเดิม ๆ ซึ่งมักจะ ได้ผลน้อย

จุดมุ่งหมายของโครงการพัฒนาคณาจารย์ของสหรัฐนั้น โดยทั่วไปแล้วมักจะครอบคลุม เรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. เพื่อจะจัดบริการประสบการณ์ที่มีความหมายและมีคุณค่า รวมทั้งเทคนิคใหม่ ๆ และ ทักษะอื่น ๆ อันจำเป็นแก่การทำงานในสถาบันอุดมศึกษา แก่คณาจารย์ของสถาบัน
2. เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าทางพุทธิปัญญา (Intellectual Growth) และการพัฒนาใน ทุก ๆ ด้าน แก่คณาจารย์เพื่อผลทางคุณภาพของการศึกษา แก่คณาจารย์ของสถาบัน
3. เปิดโอกาสให้อาจารย์ได้คุ้นเคยกับแหล่งความรู้และข้อมูลรวมทั้งบุคลากรที่จะเป็น ประโยชน์แก่คณาจารย์ในการพัฒนาประสิทธิภาพ การทำงานด้านต่าง ๆ ของอาจารย์เอง
4. ให้คณาจารย์ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้สึกรู้สึก ความเห็น และปัญหาที่เกี่ยวกับการ สอนและปัญหาอื่น ๆ ของสถาบันที่คณาจารย์ทำงานอยู่

ความถี่ในการพัฒนาอาจารย์อาจจะแบ่งเป็น 3 ประการคือ

1. แบบที่จัดตามสะดวก (Unsystematic Programs) แบบนี้มักจะจัดการบรรยาย หรือ การประชุมเป็นครั้งคราวตามโอกาสเหมาะ ๆ เช่น ตอนเปิดเทอม ตอนปฐมนิเทศ อาจารย์ใหม่ เป็นต้น และเวลาที่จัดก็มักจะจัดในช่วงเวลาอันสั้น เช่น ประมาณ 1 – 2 ชั่วโมง หรือไม่เกินครึ่งวัน ผู้มาบรรยายนั้น มักจะเป็นผู้รู้ผู้เฒ่าทางด้านนี้จริง ๆ และไม่เน้นในเรื่องของอุปกรณ์การสอนหรือ เครื่องมือเครื่องใช้ หรือบริการด้านอื่น ๆ

2. แบบที่จัดอย่างมีระบบ (Systematic Programs) แบบนี้มักจะจัดกิจกรรมเกือบจะทุก รูปแบบดังกล่าวมาแต่ต้น คือ เมื่อมีบรรยาย มีการสัมมนาแล้ว ก็จะมีการจัดพิมพ์เอกสารเผยแพร่เพื่อ กระตุ้นให้อาจารย์เห็นความสำคัญของการสอน และเมื่ออาจารย์เห็นความสำคัญแล้วก็จะต้องมีการ

บริการให้ เช่น การให้คำปรึกษา แนะนำ การจัดประชุมปฏิบัติการ การให้ทุนอุดหนุน เป็นต้น ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมเหล่านี้ มีตั้งแต่ 1 – 2 ชั่วโมงไปจนถึง 1 – 2 เดือน แล้วแต่กิจกรรมแบบใด

3. แบบที่จัดอย่างสมบูรณ์ (Comprehensive Programs) กิจกรรมแบบนี้เป็นแนวคิดใหม่ของการพัฒนาคณาจารย์ โดยที่กิจกรรม 2 แบบข้างต้นนั้น มักจะมีข้อขัดข้องอยู่ที่ว่า เมื่ออาจารย์มีความสนใจ มีความกระตือรือร้นแล้ว หน่วยงานต่าง ๆ ที่อาจารย์ทำงานอยู่รวมทั้งทัศนคติของตัวอาจารย์เอง ควรจะได้มีการปรับปรุงและพัฒนาด้วย รูปแบบของการพัฒนาแบบสมบูรณ์นี้จะเขียนเป็นแผนภูมิได้ คือ

ที่มา: ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, (2546)

กิจกรรมด้านการพัฒนาคณาจารย์ของสหรัฐในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่า ก้าวหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีประโยชน์อย่างยิ่งแก่การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา ผู้บริหารมหาวิทยาลัย หรือวิทยาลัย ต่างเห็นความสำคัญของงานด้านนี้ และให้ความสนับสนุนอย่างจริงจัง

บทบาทของอาจารย์ในการพัฒนานิสิตนักศึกษา

อาจารย์มีความสำคัญต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษาเป็นอย่างมาก คุณลักษณะของอาจารย์ในการทำหน้าที่ให้สมบูรณ์แบบ ควรประกอบด้วย 2 ส่วน คือ คุณลักษณะที่เป็นบุคลิกภาพส่วนตัว และคุณลักษณะความสามารถด้านการจัดการเรียนการสอน

คุณลักษณะที่เป็นบุคลิกภาพส่วนตัวของอาจารย์

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2543) กล่าวว่า ครูจะต้องพัฒนาตนเองตลอดเวลาเพื่อให้มีลักษณะพฤติกรรม ดังนี้

1. ประพฤติชอบ ครูต้องตั้งตนไว้ในที่ถูกต้องที่ควร สามารถบังคับตนเองให้ประพฤติแต่สิ่งที่ดีงามถูกต้อง
2. รับผิดชอบ ครูต้องฝึกความรับผิดชอบต่อ โดยตั้งใจทำงานให้สำเร็จลุล่วง มีความผิดพลาดน้อย
3. มีเหตุผล ครูต้องฝึกถามคำถามตนเองบ่อย ๆ ฝึกความคิดวิเคราะห์หาเหตุผล หาข้อดีข้อเสียของตนเอง และเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้ตนเองเป็นคนมีเหตุผลที่ดี
4. ใฝ่รู้ การติดตามข่าวสารข้อมูลอยู่เสมอ ๆ ทำให้ครูมีนิสัยใฝ่รู้ อยากทราบคำตอบในเรื่องต่าง ๆ ครูควรมีความรู้รอบตัวอย่างดีทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เพื่อให้ครูดำรงชีพในสังคมได้อย่างเป็นสุข ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ และชี้แนะสิ่งที่ถูกต้องให้ศิษย์ได้
5. รอบคอบ ครูต้องฝึกฝนตนเองให้เป็นคนรอบคอบ ละเอียดและประณีต ในการดำเนินกิจการต่าง ๆ การทำกิจกรรม เช่น ควบคุมบัญชีการเงินต้องรอบคอบ ต้องเห็นตัวเลขชัดเจน ไม่ตกหล่น ทำให้เกิดการผิดพลาดที่เป็นผลร้ายทั้งของตนเองและผู้อื่น
6. ฝึกจิต การพัฒนาจิต ทำให้ครูอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และส่งผลทำให้ครูทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ครูจึงต้องหมั่นฝึกจิตของตนให้สูงส่ง สูงกว่ามาตรฐานระดับอารมณ์ไม่ดี คิดอะไรได้สูงกว่ามาตรฐานและคิดเป็นบวก มากกว่าคิดลบหรือคิดร้าย
7. สนใจศิษย์ การสนใจพัฒนาการของผู้เรียน เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้วิชาชีพครูก้าวหน้า เพราะถ้าไม่มีผู้เรียนก็ไม่มีวิชาชีพครู ครูจึงจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับลักษณะธรรมชาติของผู้เรียน การแก้ปัญหาผู้เรียน การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

บทบาทอาจารย์

สำหรับพฤติกรรมของอาจารย์ที่ต้องประพฤติปฏิบัติต่อผู้เรียนนั้น วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2543) เสนอว่าควรมี 9 ประการคือ

1. ตั้งใจถ่ายทอดวิชาการ บทบาทของครูต้องพยายามที่จะทำให้ลูกศิษย์เรียนด้วยความสุข เรียนด้วยความเข้าใจ และเกิดความมานะพยายามที่จะรู้ในศาสตร์นั้น ครูจึงต้องตั้งใจอย่างเต็มที่ที่จะศึกษาวิชาการทั้งทางศาสตร์ที่จะสอน ศาสตร์ที่จะถ่ายทอดหรือวิธีการสอน ครูต้องพยายามที่จะหาวิธีการใหม่ ๆ มาทดลองสอน

2. รักและเข้าใจศิษย์ ครูต้องพยายามศึกษาธรรมชาติของวัยรุ่น ว่ามีปัญหาที่มีความไวต่อความรู้สึก (Sensitive) และอารมณ์ไม่มั่นคง ครูจึงควรให้อภัย เข้าใจ และหาวิธีการให้ศิษย์ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ ครูต้องพยายามทำให้ลูกศิษย์รักและไว้วางใจ เพื่อที่จะได้กล้าปรึกษาในสิ่งต่าง ๆ แล้วครูก็จะสามารถช่วยให้ศิษย์ประสบความสำเร็จในการเรียน และการดำรงชีวิตได้อย่างถูกต้อง

3. ส่งเสริมการเรียนรู้ ปัจจุบันการส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง หรือการเรียนรู้จากการช่วยเหลือกันในกลุ่มอาจจะทำให้ผู้เรียนมีวิธีการหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ด้วยตนเองมากขึ้น มากกว่าจะคอยให้ครูบอกให้แต่ฝ่ายเดียว ครูจึงจำเป็นต้องชี้ช่องทางให้ผู้เรียนหาวิธีการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองมากขึ้น

4. ยุติธรรม อาชีพครูเป็นอาชีพที่จะต้องฝึกฝนตนเองให้เป็นคนซื่อสัตย์ ยุติธรรม ไม่มีอคติ ลำเอียงต่อลูกศิษย์ ไม่เห็นว่าคนที่มีปัญหาเป็นคนน่ารังเกียจ หรือพอใจแต่เฉพาะศิษย์ที่เรียนเก่ง ไม่สร้างปัญหาเท่านั้น ครูต้องมีความเป็นธรรมในการให้คะแนน และพร้อมที่จะอธิบายวิธีการให้คะแนน และการตัดเกรดได้ ครูต้องรอบคอบให้การกรอกคะแนน เพราะถ้าผิดพลาดแล้วบางครั้งก็จะทำให้ผู้เรียนที่ควรได้คะแนนดี ๆ กลับได้คะแนนเกือบจะสอบตกไป

5. ไม่แสวงหาประโยชน์จากผู้เรียน ลักษณะของครูจะต้องเป็นผู้ไม่แสวงหาอามิสสินจ้างเงินไม่ใช่สิ่งที่สร้างความสุขเสมอไป ครูจึงจะต้องมีความระมัดระวังเป็นพิเศษ ในการกระทำใด ๆ อันอาจจะก่อให้เกิดความเข้าใจได้ว่า ครูกำลังหาประโยชน์จากศิษย์อย่างไม่เป็นธรรม

6. ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี ครูมีอิทธิพลต่อศิษย์ทั้งด้านวาจา ความคิด บุคลิกภาพ และ ความประพฤติ ครูจึงจำเป็นต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้ลูกศิษย์ได้ซึมซับสิ่งที่ดีจากตัวครูไป เมื่อศิษย์เกิดสรรเสริญในความสามารถของครู ศิษย์อาจจะเลียนแบบความประพฤติของครูไปอย่างไม่ได้เจตนา เช่น การตรงต่อเวลา การพูดจาชัดเจน การแสดงความคิดเห็นที่ตรงไปตรงมา สุภาพ เรียบร้อย เป็นต้น

7. ให้เกียรติผู้เรียน การยกย่องให้เกียรติผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจ และเกรงใจผู้สอน ครูไม่ควรใช้อำนาจในทางที่ผิด เช่น พูดจาข่มขู่ ใช้คำพูดไม่สุภาพ เปลี่ยนชื่อผู้เรียน เยาะหยันหรือดูถูกผู้เรียน การเคารผู้เรียนในฐานะปัจเจกบุคคลเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเข้าใจ และการเรียนรู้ที่ดี เมื่อผู้เรียนได้รับการปฏิบัติอย่างดี ย่อมก่อให้เกิดพลังใจในการศึกษาต่อไป

8. อบรมบ่มนิสัย ม.ล.ปิ่น มาลากุล อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูมีบทบาทหน้าที่ในการอบรมบ่มนิสัยเด็ก โดยท่านเชื่อว่า “การอบรมบ่มนิสัยใครใคร่นั้นเพียงแคว้นละนาทีกี่ดีถม” ดังนั้นครูควรแบ่งเวลาในการให้การอบรมบ่มนิสัยผู้เรียน เช่น

ก่อนการสอนแต่ละชั่วโมงอาจชี้แนะหรือให้ความคิดที่ดีแก่ผู้เรียนได้ ครูควรถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องสอนคนให้เป็นคนดี

9. ช่วยเหลือศิษย์ ผู้เรียนมาอยู่ในสถานศึกษาพร้อมด้วยประสบการณ์และปัญหาที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นครูจึงมีหน้าที่ที่จะต้องสังเกตความผิดปกติหรือข้อบกพร่องของศิษย์และพร้อมที่จะให้การช่วยเหลือได้อย่างทันท่วงที ไม่ให้ศิษย์ต้องก้าวถลำลึกกลงไปในพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

ในการจัดการเรียนการสอน อาจารย์สามารถสอดแทรกสอนคุณธรรมจริยธรรมในการสอนรายวิชาต่าง ๆ โดย

1) ทำแผนการสอนจริยธรรม แทรกไว้ทุกชั่วโมงของการสอน เช่น ชั่วโมงที่ 1 สอนคุณค่าของการตรงต่อเวลา ให้คุณค่าของคนที่ตั้งใจและพยายามมาตรงต่อเวลา

2) สอนโดยให้ปฏิบัติ การยึดถือคำพูดที่ตกลงกันไว้ เมื่อสัญญาแล้วให้ปฏิบัติตามสัญญา เช่น ไม่พูดคุยในห้องเรียน ส่งงานทันเวลา ถ้าผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้ตรงตามสัญญาก็จะได้คะแนนตามที่ตกลงกันไว้

3) สอนโดยใช้สถานการณ์จริง ให้ผู้เรียนเล่าถึงประสบการณ์จริงที่ได้พบคนดี มีคุณธรรมว่า มีพฤติกรรมอย่างไร เขาประทับใจตรงไหน และควรจะให้เพื่อน ๆ ได้เม่งคิดหรือแนวปฏิบัติข้อใดบ้าง จากสถานการณ์ที่แต่ละคนได้ประสบ

4) การสอนโดยสื่อต่าง ๆ ให้ผู้เรียนตัดข่าวจากสื่อนำมาเล่าให้เพื่อฟัง พร้อมกับมีข้อคิดวิจารณ์เกี่ยวกับประเด็นทางคุณธรรมต่าง ๆ ตลอดจนข้อแนะนำเพื่อให้ซึมซับในสิ่งที่ดีและรับเกียจความไม่ดี และช่วยกันแก้ไขสังคมให้มีค่านิยมที่ถูกต้องมากขึ้น

5) การศึกษานอกสถานที่ การศึกษานอกสถานที่ช่วยให้ผู้เรียนฝึกความพร้อมเพรียง การแสดงความพร้อมที่จะมีส่วนร่วมกับหมู่คณะ การตรงต่อเวลา การไม่เห็นแก่ตัว เช่น แย่งที่นั่งที่นอน อุปกรณ์ต่าง ๆ อาจารย์จะต้องฝึกให้รู้จักเสียสละปล่อยให้แย่งไปก่อน แล้วค่อยประกาศว่าใครเลือกที่ใด ให้สละที่ให้เพื่อนคนอื่น ให้ทุกคนฝึกเช่นนั้นทุกครั้งที่ยื่นรถ หรือตัดอาหารจนผู้เรียนรับรู้ว่าจะต้องเสียสละให้ผู้อื่น

6) กรณีศึกษา ให้ผู้เรียนมีโอกาสศึกษาจากกรณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยร่วมกันคิดถึงประเด็นปัญหาทางคุณธรรม วิธีการแก้ไข แนวทางป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดกรณีดังกล่าว กรณีศึกษาจะช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นตัวอย่างของการประพฤติปฏิบัติที่ผิด ซึ่งก่อให้เกิดการเสียหายในภายหลัง กรณีศึกษาจะช่วยเตือนสติให้นักศึกษาคิด

7) การสอนเชิงพุทธะ ท่านพระธรรมปิฎก (2542 : 26-27) ได้กล่าวถึงการพัฒนามนุษย์ที่รอบด้านไว้ 4 ประการคือ

ก. พัฒนากาย คือ ใ้ร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ พัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ถูกต้องดีงาม

ข. พัฒนาจิต คือ การอยู่ร่วมในสังคมอย่างเกื้อกูลกัน มีประโยชน์และประกอบอาชีพอย่างถูกต้อง

ค. พัฒนาจิต สร้างจิตให้สมบูรณ์ทั้งคุณภาพจิต คือ จิตใจที่ดีงาม สมรรถภาพจิต คือ ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ กำหนดทิศทางไปในทางที่ดีงาม และสุขภาพจิตคือ มีจิตใจที่ดี

ง. พัฒนาปัญญา คือ ความรู้ความเข้าใจในศิลปะ วิทยาศาสตร์ รับรู้ตามความเป็นจริง มีการคิดวินิจฉัยที่ถูกต้องบริสุทธิ์ เข้าใจโลก รู้วิธีการแก้ปัญหาและรู้เท่าทันโลก และชีวิตทำให้จิตเป็นอิสระ หลุดพ้นจากความทุกข์โดยสมบูรณ์

8) สอนโดยทำตนเป็นแบบอย่าง ผู้สอนที่เข้าสอนตรงเวลา ขยัน มีวินัย พุดจาสุภาพ เรียบร้อย ย่อมเป็นแบบอย่าง ของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้เรียน โดยที่ผู้สอนไม่ต้องบอกกล่าว

ปทีป เมธาคณวุฒิ (2532) หลักปฏิบัติ 7 ประการ สำหรับผู้สอนในสถาบันอุดมศึกษา ที่เป็นแบบวัดการปฏิบัติงานของอาจารย์มีรายละเอียดดังนี้

1) สนับสนุนให้ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Encourages student-Faculty Contact) การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้สอนและผู้เรียนทั้งในและนอกชั้นเรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน การได้รู้จักพูดคุยกับผู้สอนจะช่วยให้ผู้เรียนมีแรงกระตุ้นในการเรียนรู้ และช่วยสนับสนุนผู้เรียนให้คิดถึงค่านิยมและการวางแผนการเรียนรู้ของตนเองในอนาคต

2) สนับสนุนให้มีส่วนร่วมมือกันระหว่างผู้เรียน (Encourages Cooperation Among Students) การเรียนรู้แบบร่วมมือกันในกลุ่มเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจ และด้านสังคม โดยไม่ต้องมีการแข่งขันกัน และช่วยฝึกทักษะให้แก่ผู้เรียน

3) สนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก (Encourages Active Learning) การเรียนการสอนไม่เพียงแต่ให้ผู้เรียนรับฟังการบรรยายของผู้สอนแต่เพียงอย่างเดียว และนำสาระต่าง ๆ ที่ได้รับไปตอบคำถาม ผู้สอนต้องให้ออกาสผู้เรียนในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในสิ่งที่ได้เรียนรู้ได้ มีโอกาสเชื่อมโยงสาระที่ได้กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยให้สิ่งที่เรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของตัวผู้เรียน

4) ให้อ้อมลย้อนกลับแก่ผู้เรียนทันที (Gives Prompt Feedback) การที่ผู้เรียนรับรู้ว่าจะไรที่ตนเองรู้และอะไรที่ไม่รู้เป็นแนวทางการเรียนรู้แบบหนึ่ง ผู้เรียนต้องการรับรู้ว่าผลงานของ

ตนเองเป็นอย่างไร เมื่อเริ่มต้นเรียนรู้ผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือจากผู้สอนในการแนะนำแหล่งความรู้ ผู้เรียนต้องการโอกาสในการแสดงผลงานและข้อเสนอแนะจากผู้สอนเพื่อการปรับปรุงตนเอง รวมทั้งการได้เสนอแนะว่าตนเองได้เรียนรู้อะไร อะไรเป็นสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ และจะเรียนรู้ได้อย่างไร

5) เน้นเรื่องเวลาและงาน (Emphasizes Time on Task) การเรียนรู้เพื่อการจัดเวลาทำงานของผู้เรียนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก ผู้เรียนต้องเรียนรู้ว่าจะจัดการกับเวลาของตนเองให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร การจัดการเวลาของการเรียนการสอนที่เหมาะสมเป็นสิ่งที่สำคัญของผู้สอนและผู้เรียนไปพร้อม ๆ กัน

6) สื่อสารความคาดหวังสูง (Communicates High Expectation) ความคาดหวังสูงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับทุกคน เพราะถ้าคาดหวังไว้สูงก็就会有ความพยายาม ความกระตือรือร้นมาก และได้รับการเรียนรู้มากเป็นผลตามมา การตั้งความคาดหวังสูงให้แก่ผู้เรียน จะช่วยกระตุ้นให้สถาบันและผู้สอนมีความคาดหวังที่สูงและมีความพยายามที่จะผลักดันการทำงานของตนเองด้วย

7) ยอมรับความแตกต่างในความสามารถและวิธีการเรียนรู้ (Respect Diverse Talents and Ways of Learning) มีแนวทางที่หลากหลายในการเรียนรู้ ผู้เรียนนำสิ่งที่ติดตัวมาในด้านสติปัญญาของตนเองและแบบการเรียนรู้ใน ขณะที่เข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาผู้เรียนที่มีสติปัญญาเป็นเลิศในการเรียนเนื้อหาสาระ อาจจะไม่มีความสามารถในการทำงานในห้องปฏิบัติการ หรือในทางกลับกัน ดังนั้นผู้เรียนต้องการโอกาสที่จะแสดงสิ่งที่ตนเองมีความสามารถ และต้องการเรียนตามแบบที่ตนเองคาดหวังว่าจะประสบความสำเร็จ

เมื่อนำหลักปฏิบัติ 7 ประการ มาผสมผสานกับระบบการเรียนการสอน จึงได้มีการปรับองค์ประกอบบางประการหรือจัดรวมเข้าด้วยกันเป็นองค์ประกอบ 7 ประการใหม่ ดังต่อไปนี้

- 1) ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา
- 2) การเตรียมการสอน
- 3) ความแตกต่างและความพร้อมของผู้เรียน
- 4) การจัดการเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนแบบต่าง ๆ
- 5) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี
- 6) การสร้างแรงจูงใจและความคาดหวัง

สรุปได้ว่าในการพัฒนานิสิตนักศึกษา อาจารย์ทุกคนต้องถือเป็นบทบาทสำคัญ ที่ต้องเป็นแบบอย่างและใช้ความสามารถในการสอน โดยใช้วิธีการหลากหลายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และมีคุณธรรมจริยธรรม ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

4. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการจัดการศึกษาพิเศษ

4.1 ความหมายของการศึกษาพิเศษ

การศึกษาพิเศษ (Special Education) หมายถึง การจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ ด้วยวิธีการพิเศษ โดยมีการปรับทั้งวิธีการสอน การจัดดำเนินการ สื่อ และการให้บริการ ทั้งนี้เพราะบุคคลดังกล่าวไม่อาจรับประโยชน์เต็มที่จากการศึกษาที่จัดตามปกติทั่วไป เนื่องจากสาเหตุแห่งความบกพร่องทางร่างกาย อารมณ์ และสติปัญญา (ผดุง อารยะวิญญู, 2542 และ ศรียา นิยมธรรม, 2546)

4.2 ประเภทของผู้ที่มีความต้องการพิเศษ

คำศัพท์ที่ใช้เรียกผู้ที่มีความต้องการพิเศษ มีหลายคำด้วยกัน ในภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า Impairment, Disability, Handicap, Exceptional Children, และที่นิยมใช้กันมากในปัจจุบันคือ Children with Special Needs สำหรับในภาษาไทย ใช้คำว่า เด็กพิการ เด็กพิเศษ หรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ แต่ส่วนใหญ่จะไม่ใช้คำว่า เด็กพิการ จะใช้คำว่า เด็กพิเศษ หรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ มากกว่า

Wrigley (1996) กล่าวว่า ในอดีต ความพิการเป็นปรัชญาที่อยู่นอกทาง คือไม่ค่อยจะมีใครอยากพูดถึง เป็นลักษณะที่คนอื่นพยายามจะมองในแง่ลบ แต่ในศตวรรษนี้เหตุการณ์เปลี่ยนไป กลายเป็นว่าสังคมพยายามแสวงหาความพิการ เพื่อจะได้นำมาช่วยเหลือ จนกระทั่งกลายเป็นความปกติ ที่มีความสามารถ การมองคนพิการให้มองด้วยเหตุผลที่เป็นธรรม ไม่ใช่เหตุผลจากความเคยชิน ให้พิจารณาว่าอะไรคือคน อะไรคือความสามารถ Wrigley อธิบายคำศัพท์ Disability ว่า ประกอบด้วยคำว่า Dis กับ Ability ซึ่งเป็นธรรมชาติของบุคคลที่มีทั้งสามารถ และไม่สามารถ คนพิการถึงจะหูหนวก หรือตาบอด แต่ก็มีความสามารถด้านอื่น เพราะมีสมอง เพียงแต่จะเรียนรู้ ก็ต้องอาศัยการศึกษาพิเศษ เช่น ใช้อักษรเบรลล์ ใช้ภาษามือ ช่วย ความพิการไม่ใช่เป็นเรื่องที่ติดตัว และไม่ได้หมายความว่าเมื่อพิการแล้วจะไร้ความสามารถไปตลอด หากได้รับการฝึก และจัดหลักสูตรที่เหมาะสม เขาก็สามารถเรียนรู้ได้

การจัดแบ่งประเภทของคนพิการสามารถจัดได้เป็นหลายประเภท ขึ้นอยู่กับหน่วยงาน และจุดประสงค์ในการจัดประเภทนั้นๆ เช่น พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้พิการ (สำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ กรมประชาสงเคราะห์ 2534) แบ่งผู้ที่มีความต้องการพิเศษออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. คนพิการทางการมองเห็น
2. คนพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย
3. คนพิการทางกายหรือการเคลื่อนไหว
4. คนพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม
5. คนพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้

ผดุงอารยะวิญญู (2542) แบ่งประเภทของเด็กที่มีความต้องการพิเศษทางการศึกษา

ออกเป็น 12 ประเภท คือ

1. เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน
2. เด็กปัญญาอ่อนที่เรียนหนังสือได้
3. เด็กปัญญาอ่อนที่ฝึกได้
4. เด็กปัญญาอ่อนที่มีระดับสติปัญญาดำมาก
5. เด็กที่มีความบกพร่องทางสายตา
6. เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย
7. เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม
8. เด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้
9. เด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล
10. เด็กปัญญาเลิศ
11. เด็กออทิสติก
12. เด็กที่ความบกพร่องซ้ำซ้อน

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กล่าวถึงเด็กที่มีความต้องการพิเศษว่าหมายถึงเด็ก 3 กลุ่มต่อไปนี้ คือ เด็กที่มีความสามารถสูง เด็กพิการ และเด็กด้อยโอกาส

สรุปว่า การศึกษาพิเศษ เป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็ก หรือผู้ที่มีความต้องการพิเศษทุกประเภท ซึ่งมีหลายประเภทด้วยกัน การจัดการศึกษาจะมีความแตกต่างไปจากการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลทั่วไปทุกด้าน

4.3 ปรัชญาการศึกษาพิเศษ

ปรัชญา เป็นแนวคิด ความเชื่อ หรือหลักการ ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สำหรับปรัชญาการศึกษาพิเศษ โดยทั่วไปตั้งอยู่บนรากฐานของความเชื่อดังต่อไปนี้

ผดุง อารยะวิญญู (2542) กล่าวว่า การจัดการศึกษาควรตั้งอยู่บนพื้นฐานดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียนทุกคนมีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม
2. ผู้เรียนทุกคนมีพื้นฐานต่างกัน และแต่ละคนจะต้องเรียนรู้เพื่อปรับตัวเข้าหากัน และให้ทันโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป
3. ผู้เรียนทุกคนย่อมมีความสามารถอยู่ในตัว มากบ้างน้อยบ้าง การศึกษาจะช่วยให้ความสามารถของทุกคนปรากฏเด่นชัดขึ้น
4. ในสังคมมนุษย์นั้นย่อมมีทั้งคนปกติและคนพิการ ในเมื่อเราไม่สามารถแยกคนพิการออกจากสังคมของคนปกติได้ เราก็ไม่ควรแยกให้การศึกษาแก่คนพิการ ดังนั้นหากเป็นไปได้ควรให้คนพิการได้มีโอกาสเรียนร่วมกับคนปกติเท่าที่สามารถจะทำได้
5. เนื่องจากคนพิการมีความต้องการและความสามารถทางการศึกษาที่แตกต่างไปจากคนปกติ แม้ว่าความต้องการพื้นฐานแตกต่างกัน ดังนั้นการให้การศึกษาควรมีรูปแบบและวิธีการที่แตกต่างไปจากรูปแบบและวิธีการสำหรับคนปกติ ทั้งนี้เพื่อให้ให้ผู้เรียนได้มีศักยภาพในการเรียนรู้ได้เต็มที่

ศรียา นิยมธรรม และคณะ (2546) ได้กล่าวถึงแนวคิดและหลักการจัดการศึกษาพิเศษไว้ว่า

1. ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการที่จะรับบริการทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นคนพิการหรือคนปกติ เมื่อรัฐจัดการศึกษาให้แก่เด็กปกติแล้วก็ควรจัดการศึกษาให้แก่เด็กพิเศษด้วย หากเด็กพิเศษไม่สามารถเรียนในโปรแกรมการศึกษาที่รัฐจัดให้เด็กปกติได้ ก็เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะจัดการศึกษาให้สนองต่อความต้องการของเด็กพิเศษ
2. เด็กพิเศษควรได้รับการศึกษาควบคู่ไปกับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพทุกด้าน โดยเร็วที่สุด ในทันทีที่ทราบว่าเด็กมีความต้องการพิเศษ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตรียมเด็กให้พร้อมที่จะเรียนต่อไป และมีพัฒนาการทุกด้านถึงขีดสูงสุด
3. การจัดการศึกษาพิเศษควรคำนึงถึงการอยู่ร่วมสังคมกับคนปกติได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียน การสอนเด็กเหล่านี้จึงควรได้เรียนร่วมกับเด็กปกติให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เว้นแต่เด็กพิเศษผู้นั้นมีสภาพความพิการหรือความบกพร่องในขั้นรุนแรง จนไม่อาจเรียนร่วมได้ อย่างไรก็ตามควรให้เด็กพิเศษได้สัมผัสกับสังคมปกติ
4. การจัดการศึกษาพิเศษต้องปรับให้เหมาะสมกับสภาพความเสียเปรียบของเด็กพิเศษแต่ละประเภท โดยใช้แนวทางการศึกษาของเด็กปกติ
5. การศึกษาพิเศษ และการฟื้นฟูบำบัดทุกด้าน ควรจัดเป็นโปรแกรมให้เป็นรายบุคคล ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบางอย่าง อาจจัดเป็นกลุ่มเล็กสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องหรือมีความต้องการคล้ายคลึงกัน และอยู่ในระดับความสามารถที่ใกล้เคียงกัน

4. การจัดโปรแกรมการสอนเด็กพิเศษ ควรเน้นที่ความสามารถของเด็ก และให้เด็กมีโอกาสได้ประสบความสำเร็จมากกว่าที่จะคำนึงถึงความพิการ หรือความบกพร่อง เพื่อให้เด็กมีความมั่นใจว่า แม้นตนเองมีความบกพร่อง แต่ก็ยังมีความสามารถบางอย่างเท่ากับหรือดีกว่าคนปกติ ซึ่งจะช่วยให้เด็กสามารถปรับตัวได้ดีขึ้น

7. การศึกษาพิเศษควรมุ่งให้เด็กมีความเข้าใจ ยอมรับตนเอง มีความเชื่อมั่น มีสัจการแห่งตน และมุ่งให้ช่วยตนเองได้ ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

8. การศึกษาพิเศษควรจัดทำอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่เกิดเรื่อยไป ขาดตอนไม่ได้และควรเน้นถึงเรื่องอาชีพด้วยการเป็นทรัพยากรบุคคลของสังคม หากได้รับการส่งเสริมอย่างถูกต้อง ย่อมมีความรู้ ความสามารถ มีศักยภาพที่จะประกอบอาชีพ พึ่งพาตนเอง และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข รวมทั้งการช่วยสร้างสรรค์สังคมได้เช่นเดียวกับคนทั่วไป

สรุปได้ว่าการจัดการศึกษาพิเศษ มีความเชื่อพื้นฐานในเรื่องของความเท่าเทียมกันในเรื่องของสิทธิมนุษยชน ในสังคมทุกคนมีสิทธิเสมอภาค การศึกษาควรคำนึงถึงความสามารถในการอยู่อยู่ร่วมกันได้ และยอมรับในความแตกต่างของแต่ละบุคคลทั้งด้านกายภาพและความสามารถ การจัดการศึกษาควรมีรูปแบบที่หลากหลาย ปรับให้เหมาะกับสภาพความแตกต่างของผู้เรียน โดยดูพัฒนาการด้านความสามารถที่เพิ่มขึ้นมากกว่าดูที่ความพิการในขณะเดียวกันก็สนับสนุนให้ผู้เรียนที่มีความพิการ ได้มีความมั่นใจในตนเอง ให้บรรลุสัจการแห่งตนเพื่อการพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

4.4 ประวัติการจัดการศึกษาพิเศษ

การจัดการศึกษาพิเศษอย่างเป็นทางการ เริ่มขึ้นในต่างประเทศ ก่อนที่จะมีการพัฒนาในประเทศไทยในเวลาต่อมาและจนถึงปัจจุบัน การทราบประวัติความเป็นมาของการจัดการศึกษาพิเศษ จะทำให้มองเห็นวิวัฒนาการตามลำดับ และเป็นแนวทางการพัฒนางานในอนาคตต่อไป

การจัดการศึกษาพิเศษในต่างประเทศ

ศรียา นิยมธรรม (2546) ได้สรุปเกี่ยวกับประวัติการจัดการศึกษาพิเศษในต่างประเทศไว้ว่า ในอดีตเด็กพิการมักถูกละเลย หรือจะต้องถูกฆ่าทิ้ง เช่นในสมัยของสปาร์ต้า จะคัดเลือกเอาเฉพาะเด็กสุขภาพดีเท่านั้น มีผู้เริ่มสนใจเด็กพิเศษเมื่อประมาณ 3,500 ปีมานี้เอง เริ่มจากเมื่อผู้ปกครองอียิปต์ได้สั่งให้จัดการดูแลรักษาเด็กที่มีระดับสติปัญญาต่ำกว่าปกติ ส่วนพวกกรีกโบราณนั้น ไม่ได้ให้ความสนใจแก่เด็กเหล่านี้มากนัก ประชาชนในสมัยนั้นเรียกเด็กเหล่านี้ว่า “อิดิเยด” (idiot) หมายถึงคนโง่เขลา เป็นคำเรียกเชิงดูถูกเหยียดหยาม เด็กเหล่านี้ไม่ได้รับการดูแลเลย จะถูก

นำไปปล่อยให้ตายที่เชิงเขา ในสมัยโรมันเด็กพิการถูกนำไปเป็นตุ๊กตา ให้ความบันเทิงแก่ผู้มีอำนาจทั้งหลาย

ในสมัยกลาง เด็กเหล่านี้ยังคงได้รับความสนใจน้อยมาก พวกที่ร่างกายพิการและยากจนเมื่อโตขึ้นก็ถูกปล่อยให้เป็นคนขอทานอยู่ตามถนนหนทาง เด็กเหล่านี้มักเสียชีวิตก่อนจะถึงสิบขวบ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากแนวคิดของความเชื่อที่ว่า คนที่มีลักษณะผิดปกติในรูปแบบต่างๆ นั้นเป็นผลมาจากการทำงานของวิญญาณที่บาปชั่วร้าย ผู้คนจึงไม่ปรารถนาจะเข้าใกล้ เพราะเกรงว่าจะเป็นตัวนำโชคร้ายมาให้ คนพิการจึงถูกกีดกัน และขีดกั้นสิทธิต่างๆ

ยุคใหม่สำหรับการศึกษาพิเศษ เริ่มต้นเมื่อมีการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับคนหูหนวกขึ้นในฝรั่งเศส ในราวกลางศตวรรษที่ 16 และตั้งโรงเรียนสอนคนตาบอดขึ้นเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1785 ที่ประเทศนี้เช่นกัน การศึกษาสำหรับเด็กประเภทอื่นก็เริ่มขึ้นในเวลาต่อมา และกระจายไปตามประเทศต่างๆ และพัฒนาเรื่อยมาตามลำดับ จนถึงปัจจุบัน

การจัดการศึกษาพิเศษในประเทศไทย

สำหรับในประเทศไทย การศึกษาสำหรับผู้มีความต้องการพิเศษ ได้เริ่มอย่างเป็นทางการ ประมาณไม่เกิน 70 ปี โดยก่อนหน้านั้นมีการยกเว้นไม่ให้เข้าเรียน ประวัติความเป็นมาพอสังเขปมีดังนี้ (สำนักพัฒนาการฝึกหัดครู, 2544)

พ.ศ. 2578 มีการตราพระราชบัญญัติประถมศึกษาภาคบังคับ ประกาศยกเว้นให้เด็กพิการไม่ต้องเข้าเรียน

พ.ศ. 2482 มีการเริ่มตั้งโรงเรียนและจัดการศึกษาให้คนตาบอดเป็นครั้งแรก โดยสตรีตาบอดชาวอเมริกัน ชื่อ นางสาวเจนเนวีฟ คอลฟิลด์

พ.ศ. 2494 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กพิการประเภทต่างๆ คือ เด็กเรียนช้า เด็กตาบอด เด็กหูหนวก เด็กร่างกายพิการ และเด็กเจ็บป่วยเรื้อรัง โดยเป็นโครงการทดลองสอน

พ.ศ. 2496 มูลนิธิเศรษฐเสถียร ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ เปิดโรงเรียนสอนคนหูหนวกเป็นครั้งแรก ในที่ดินและอาคารของ คุณหญิง ไต่ะ นรเนติบัญชากิจ

พ.ศ. 2499 เริ่มมีการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม โดยความช่วยเหลือของมูลนิธิคนตาบอดแห่งประเทศไทย ส่งนักเรียนพิการตาบอดได้เข้าเรียนร่วมกับนักศึกษาปกติ ในระดับชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนเซนต์คาเบรียล กรุงเทพมหานครเป็นครั้งแรก

พ.ศ. 2500 กระทรวงศึกษาธิการจัดให้มีการทดลองนำเด็กเรียนช้าเข้าเรียนร่วมในโรงเรียนปกติระดับประถมศึกษาของกรุงเทพมหานครเป็นครั้งแรก 7 แห่ง คือ โรงเรียนพญาไท

โรงเรียนวัดชนะสงคราม โรงเรียนวัดพญาขัง โรงเรียนวัดหนัง โรงเรียนวัดนิมมานรดี โรงเรียนสามเสนนอก และโรงเรียนวัดชัยชนะสงคราม

ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2501- 2529 มีการทดลองพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษในหลายรูปแบบ ทั้งโรงเรียนพิเศษเฉพาะทางและโรงเรียนเรียนร่วม เช่น จัดโครงการทดลองสอนคนตาบอดให้เรียนร่วมกับเด็กปกติในโรงเรียนระดับประถมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร และได้ขยายโครงการออกสู่ภูมิภาค กรมสามัญศึกษาขยายการเปิดชั้นเรียนร่วมสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินประเภทหูตึงขึ้นในโรงเรียนพญาไท ซึ่งเป็นชั้นเรียนพิเศษคู่ขนานกับชั้นประถมศึกษาปกติมีครูการศึกษาพิเศษเป็นผู้สอนและฝึกแก้ไขการพูดให้นักเรียน ชั้นเรียนร่วมในลักษณะนี้ยังคงดำเนินการอยู่จนกระทั่งปัจจุบันนี้ การฝึกหัดครูอนุมัติการจัดตั้งศูนย์ทดลองสอนเด็กหูพิการชั้นเด็กเล็กขึ้นในวิทยาลัยครูสวนดุสิต พร้อมทั้งเปิดสอนวิชาการศึกษาพิเศษในระดับปริญญา เป็นแห่งแรก ปี พ.ศ. 2513 ได้จัดให้เด็กอนุบาลปกติเข้ามาเรียนร่วมกับเด็กอนุบาลหูตึง ปี พ.ศ. 2516 จึงได้ส่งเด็กหูตึงเข้าเรียนร่วมในระดับชั้นประถมศึกษา ณ โรงเรียนพญาไท ปี พ.ศ.2531 กรมการฝึกหัดครูได้มอบให้สถาบันราชภัฏสวนดุสิตจัดให้มีการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเด็กพิเศษ และครอบครัว โดยมีจุดมุ่งหมายให้คำแนะนำพ่อแม่ผู้ปกครองในการเลี้ยงดูเด็กพิการซึ่งมีอายุระหว่าง 0-7 ปี เพื่อให้ได้พัฒนาการไปตามขั้นตอนเช่นเดียวกับเด็กปกติ โดยเริ่มต้นจากการให้บริการเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น แต่ในปัจจุบันได้ขยายงานบริการโดยให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มแก่เด็กพิการทุกประเภท และเมื่อเด็กมีความพร้อมที่จะเข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติจะส่งต่อให้เด็กเข้าเรียนร่วมทั้งในระดับอนุบาลและระดับประถมศึกษาต่อไป

พ.ศ. 2529 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดำเนินงานจัดการเรียนร่วมภายใต้ชื่อ โครงการพัฒนารูปแบบการจัดการประถมศึกษาสำหรับเด็กพิการร่วมกับเด็กปกติ โดยมอบให้สำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ดำเนินงานทดลองจัดการเรียนร่วมสำหรับเด็กพิการ 2 ประเภท คือเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่โรงเรียนพญาไท โรงเรียนราชวินิต และโรงเรียนวัดเวตวันธรรมาวาส รวมทั้งศึกษาวิจัย สร้างเครื่องมือ และสื่อต่างๆ และในปี พ.ศ.2533 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ขยายงานการจัดการเรียนร่วมไปยังสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดต่างๆ และในปี พ.ศ. 2538 ขยายผลการจัดการเรียนร่วมได้ครบ 76 จังหวัด

สำหรับการจัดการศึกษาพิเศษในระดับอุดมศึกษา เริ่มขึ้นอย่างไม่เป็นทางการมานานแล้วเช่นกัน โดยสมัยก่อนคนพิการที่มีความสามารถจริงๆ จะเข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษา และต้องอดทน ช่วยเหลือตนเองอย่างมาก เพราะสถาบันอุดมศึกษาไม่ได้จัดบริการพิเศษให้นักศึกษาดังเช่นที่มีอยู่ในปัจจุบัน (วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์, 2541) จนกระทั่งปีการศึกษา 2546 สำนักงาน

คณะกรรมการการอุดมศึกษา จึงเริ่มประกาศนโยบายการจัดการศึกษาพิเศษในระดับอุดมศึกษาขึ้น (รายละเอียดในภาคผนวก ข) โดยประกาศให้ทุกสถาบันจัดสรร โควตาการรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีทำนองเดียวกับที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีโครงการพิเศษ และให้ทุกแห่งจัดบริการพิเศษให้แก่นักศึกษาด้วย แต่จากผลการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2546) ก็ยังพบว่าสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่ได้จัดให้บริการเพื่อรองรับนักศึกษาพิการ

4.5 รูปแบบการจัดการศึกษาพิเศษ

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ อาจจัดได้ในหลายรูปแบบ ในอดีตตามประวัติการจัดการศึกษาพิเศษในประเทศไทยเริ่มจากการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเฉพาะทางก่อน ต่อมาจึงมีการทดลอง พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่หลากหลายขึ้น ดัง ศรียา นิยมธรรม และ คณะ (2546) ได้รวบรวมรูปแบบการจัดการศึกษาพิเศษไว้ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 เรียนร่วมในชั้นเรียนปกติเต็มเวลา การจัดบริการสำหรับเด็กพิเศษลักษณะนี้ จัดสำหรับเด็กที่มีสภาพความพิการไม่มากนัก หลังจากเด็กได้รับการบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพในด้านที่จำเป็นแล้วก็สามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติในชั้นเรียนปกติได้ ทั้งนี้อาจมีอุปกรณ์และเครื่องมือช่วยทางการศึกษาพิเศษ รวมทั้งการให้บริการแนะแนวแก่ครูปกติด้วย ในกรณีเด็กปัญญาเลิศและเด็กที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะทางและมีความคิดสร้างสรรค์ก็จะเรียนร่วมในลักษณะนี้ได้ นอกเสียจากว่าเด็กเหล่านี้มีความสามารถสูงมากๆ ก็ไม่ควรรับการศึกษาพิเศษในรูปแบบนี้

รูปแบบที่ 2 การเรียนร่วมในชั้นเรียนปกติ โดยได้รับการบริการพิเศษ การจัดบริการในลักษณะนี้เด็กพิเศษจะมีโอกาสเรียนในชั้นปกติเต็มเวลา โดยได้รับการบริการต่างๆเพิ่มเติม เช่น ได้รับการสอนเสริมบางวิชาจากครูการศึกษาพิเศษ ได้รับการฝึกพูดและแก้ไขการพูด ได้รับการฝึกให้คุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว และโปรแกรมสำหรับเด็กปัญญาเลิศ เป็นต้น โดยที่เด็กเหล่านี้อาจได้รับการบริการเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มเล็กๆก็ได้

รูปแบบที่ 3 การเรียนในชั้นพิเศษในโรงเรียนปกติ การจัดการศึกษาในลักษณะนี้ควรจัดให้เด็กที่มีความบกพร่องมากหรือเด็กที่พิการซ้ำซ้อน รวมทั้งเด็กที่มีความสามารถสูงเป็นพิเศษ จนไม่สามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติได้ นอกจากนี้เด็กเหล่านี้ยังจำเป็นต้องได้รับการบริการพิเศษด้านต่างๆ เช่น กายภาพ บำบัด อาชีวบำบัด การแก้ไขการพูด การฝึกฟังโปรแกรมพิเศษ เป็นต้น บุคลากรในโรงเรียนต้องได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้ความสามารถ และความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กในสาขาที่รับผิดชอบ

รูปแบบที่ 4 การจัดโรงเรียนพิเศษ เด็กพิเศษที่มีความบกพร่อง และ/หรือเด็กที่มีความสามารถสูงเกินกว่าที่จะเรียนร่วมกับเด็กปกติได้ ควรได้รับการบริการพิเศษประเภทนี้ ครูที่อยู่ในโรงเรียนพิเศษดังกล่าวนี้จำเป็นต้องมีความรู้พิเศษในแต่ละสาขาที่จะไปช่วยสอนซ่อมเสริม และพัฒนาสมรรถภาพให้เด็กเหล่านั้น ลักษณะของโรงเรียนพิเศษนี้จะจัดแบบประจำหรือไปกลับก็ได้

รูปแบบที่ 5 การจัดการศึกษาพิเศษนอกโรงเรียน การจัดบริการในลักษณะนี้ได้แก่การจัดการศึกษาพิเศษในโรงพยาบาล สถานพักฟื้น สถานรับเลี้ยงดูเด็กและที่บ้าน เป็นต้น รูปแบบนี้จัดสำหรับเด็กพิการทางร่างกายและที่มีความบกพร่องทางสุขภาพหรือสติปัญญา ซึ่งจำเป็นต้องเข้ารับบริการรักษาฟื้นฟูบำบัด พักฟื้น และเลี้ยงดูตามสถานที่ดังกล่าวเป็นระยะเวลานาน เพื่อให้เด็กได้รับการศึกษาโดยไม่ขาดตอน การจัดการศึกษาพิเศษรูปแบบนี้เป็นแบบที่มีความยืดหยุ่นมาก เนื่องจากเด็กที่รับบริการจากรูปแบบนี้ เป็นเด็กที่มีสภาพความพิการและความต้องการพิเศษแตกต่างกันมาก จากรูปแบบการจัดการศึกษาพิเศษทั้ง 5 รูปแบบ เป็นการสรุปจากการดำเนินการในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการจัดสำหรับเด็กพิเศษในระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ส่วนระดับอุดมศึกษานั้นไม่มีการจัดในรูปแบบที่ 3 รูปแบบที่ 4 และ 5 เป็นการจัดในรูปแบบที่ 1 และ 2 คือเน้นการเรียนร่วมมากกว่า นอกจากนี้อาจมีการจัดการศึกษาหลังระดับมัธยมศึกษาคือการฝึกอาชีพเฉพาะทาง เช่นที่ ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพ / โรงเรียนอาชีวะพระมหาไถ่ พัทยา เป็นต้น

4.6 เปรียบเทียบการจัดการศึกษาพิเศษในประเทศต่างๆ

ในอดีตเด็กที่มีความต้องการพิเศษในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีการจัดการศึกษาพิเศษมานาน มีโอกาสในการเข้ารับการศึกษาสูงกว่าเด็กพิเศษในประเทศไทยมาก แต่ในปัจจุบันหลังการประกาศพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้พิการ พ.ศ.2534 และ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 การศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในประเทศไทยจึงขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ในหลายรูปแบบ ผดุง อารยะวิญญู (2541) ได้สรุปเปรียบเทียบการจัดการศึกษาพิเศษในต่างประเทศ เพื่อนำเสนอประกอบการร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ดังนี้

การศึกษาพิเศษในสหรัฐอเมริกา

การศึกษาพิเศษในสหรัฐอเมริกาเป็นหน้าที่ของรัฐแต่ละรัฐ รัฐบาลกลางมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนเท่านั้น รัฐแต่ละรัฐส่วนมากให้ท้องถิ่นเป็นผู้จัดการศึกษา ดังนั้นแต่ละอำเภอ (School District) จึงจัดการศึกษาไม่เหมือนกัน ทั้งในด้านหลักสูตร ตำราเรียน ตลอดจนกระบวนการเรียนการสอน แต่ส่วนใหญ่แล้วมีระบบการศึกษาคล้ายกัน คือระดับประถมศึกษา 6 ปี ระดับมัธยมศึกษา

ตอนต้น 3 ปี และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 6 ปี โดยมีกฎหมายการศึกษาพิเศษอีกฉบับหนึ่งแยกออกไปจากกฎหมายการศึกษาสำหรับเด็กปกติ

สหรัฐอเมริกาได้ประกาศกฎหมายการศึกษาพิเศษเป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1975 ชื่อ Education for All Handicapped Children Act of 1975 (Public Law 94-142) ทำให้เด็กที่มีความบกพร่องทางด้านต่างๆ ได้เรียนหนังสือ เป็นการศึกษาแบบให้เปล่า ที่รัฐจัดให้ ก่อนประกาศใช้กฎหมายนี้ เด็กที่มีความต้องการพิเศษกว่า 1 ล้านคนในสหรัฐอเมริกาไม่มีที่เรียนหนังสือ เนื่องจากโรงเรียนของรัฐปฏิเสธที่จะรับเด็กเข้าเรียน ส่วนที่เข้าเรียนแล้ว ซึ่งส่วนมากอยู่ในโรงเรียนพิเศษหรือสถานสงเคราะห์ต่างๆ ซึ่งส่วนมากเป็นโรงเรียนประจำ เด็กไม่ได้รับบริการที่ดีเท่าที่ควร ตามสิทธิที่เขาพึงได้รับ กฎหมาย PL 94-142 จึงได้รับการต้อนรับอย่างกว้างขวางหลังประกาศใช้ ขณะนี้สถานภาพของเด็กเหล่านี้เปลี่ยนไป เด็กไม่ได้อยู่ในสถานสงเคราะห์หรืออยู่ในโรงเรียนศึกษาพิเศษอีกต่อไป แต่จะเข้าเรียนในโรงเรียนเรียนร่วมกับเด็กปกติ ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมหาวิทยาลัย

หลังจากใช้กฎหมายฉบับนี้มาเป็นเวลา 22 ปี จึงมีการปรับปรุงกฎหมายการศึกษาพิเศษครั้งใหญ่ในปี พ.ศ.2540 และตั้งชื่อใหม่ว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยการศึกษาของผู้ด้อยความสามารถ (Individuals with Disability Education Act-IDEA, Amendment of 1997)

สาระสำคัญของกฎหมาย กล่าวถึง คำจำกัดความของเด็กด้อยความสามารถ หลักสูตรการเรียนการสอน บุคลากร การให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น และแนวโน้มนโยบาย ดังนี้

เด็กที่ด้อยความสามารถ (Child with disability) หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ทางกาย ได้ยิน ทางการพูดหรือทางภาษา ทางสายตา ทางอารมณ์ ทางร่างกาย ทางสุขภาพ รวมไปถึงเด็กออทิสติก เด็กที่ได้รับบาดเจ็บทางสมอง เด็กที่ด้อยความสามารถในการเรียนรู้เฉพาะด้าน หรือเด็กอื่นที่ต้องการการศึกษาพิเศษและบริการที่เกี่ยวข้อง เช่น เด็กที่ทางโรงเรียนให้ออกจากโรงเรียนระหว่างอายุ 3-21 ปี ซึ่งการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของท้องถิ่น โดย School District สำหรับรัฐบาลของรัฐและรัฐบาลกลางทำหน้าที่กำหนดนโยบาย และให้ความช่วยเหลือสนับสนุนทางการเงิน

ให้เด็กได้รับการศึกษาในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (Least Restrictive Environment) หมายถึง ให้เด็กด้อยความสามารถได้เรียนร่วมกับเด็กปกติให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ อาจจะเป็นการเรียนร่วมเต็มเวลา หรือเรียนร่วมในโรงเรียนปกติ หากจำเป็นต้องแยกเด็กออกมาสอนต่างหากก็สามารถทำได้ เมื่อความพิการเป็นอุปสรรคต่อการเรียน และเมื่อคัดแยกเด็กแล้ว รัฐจะต้องจัดบริการที่เกี่ยวข้องจำเป็นให้แก่เด็ก

หลักสูตรและการเรียนการสอน ในสหรัฐอเมริกา เด็กที่มีความต้องการพิเศษไม่เรียนหลักสูตรเดียวกับเด็กปกติ เนื่องจากเด็กแต่ละคนมีความสามารถและความต้องการแตกต่างกันมาก ทางโรงเรียนจึงต้องจัดทำหลักสูตรเฉพาะสำหรับเด็กแต่ละคน โดยบรรจุหลักสูตรไว้ในแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล

กฎหมายกำหนดให้ทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Plan-IEP) สำหรับเด็กแต่ละคน แผนนี้เปรียบเสมือนหลักสูตรสำหรับเด็กซึ่งแตกต่างกันไป และเหมาะสมกับความต้องการและความสามารถของเด็กแต่ละคน แผนนี้ประกอบด้วยจุดมุ่งหมาย ซึ่งคล้ายกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาวิชาที่จะเรียนใน 1 เทอม และ 1 ปี วิธีสอน การวัดผลและประเมินผล

แผนนี้จัดทำขึ้นก่อนเปิดเรียน โดยคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วย ผู้ปกครอง ครู การศึกษาพิเศษ ครูสอนเด็กเรียนร่วม นักวิชาการด้านหลักสูตร นักจิตวิทยา ผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้แทน โดยคณะกรรมการประจำ School District จะทำหน้าที่ตัดสินสภาพความบกพร่องของเด็ก และวินิจฉัยว่า สมควรได้รับการศึกษาพิเศษหรือไม่อย่างไร หากผู้ปกครองไม่พอใจกับการตัดสินของคณะกรรมการ สามารถอุทธรณ์ได้

บุคลากร บุคลากรที่ให้บริการทางการศึกษาและบริการที่เกี่ยวข้องกับเด็กคือความสามารถประกอบด้วย

1. ครูการศึกษาพิเศษ (Special Teachers)
2. นักแก้ไขการพูด (Speech Pathologists)
3. นักโสตสัมผัสวิทยา (Audiologists)
4. นักกายภาพบำบัด (Physical Therapists)
5. นักกิจกรรมบำบัด (Occupational Therapists)
6. นักจิตวิทยา (Psychologists)
7. นักสังคมสงเคราะห์ (Social Workers)
8. พยาบาล (Nurses)
9. นักโภชนาการ (Nutritionists)
10. นักบำบัดทางครอบครัว (Family Therapists)
11. ครูสอนการเคลื่อนไหวและการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม (Orientation and Mobility Specialists)
12. แพทย์ และจิตแพทย์ (Physicians and Psychiatrists)

การช่วยเหลือเบื้องต้น จุดเด่นที่สำคัญประการหนึ่งของกฎหมายฉบับนี้คือ การให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นแก่ เด็กแรกเกิดจนถึงอายุ 3 ขวบ ซึ่งได้รับการผนวกเข้าไปในการปรับปรุงแก้ไขในปี 1997 เป็นหมวดที่ว่าด้วย ทารกและเด็กที่ด้อยความสามารถ ตามคำจำกัดความหมายถึง เด็กอายุ 0-3 ขวบ ที่แสดงสัญญาณแห่งการด้อยความสามารถทางพัฒนาการด้านต่างๆ ได้แก่

1. พัฒนาการทางร่างกาย
2. พัฒนาการทางด้านความคิดความจำ
3. พัฒนาการทางการสื่อสาร/สื่อความหมาย
4. พัฒนาการทางอารมณ์และสังคม
5. พัฒนาการทางการปรับตัว

ตามนัยแห่งกฎหมายนี้ รัฐจะต้องจัดบริการการช่วยเหลือเบื้องต้นแก่เด็กทุกคนที่สงสัยว่ามีปัญหาใดปัญหาหนึ่งหรือมากกว่าตั้งแต่ข้อ 1-5 ข้างต้น การให้ความช่วยเหลือจะเหมือนกัน โดยขั้นตอนในการให้การศึกษาพิเศษ คือ ขั้นแรกเป็นการทดสอบเด็ก ต่อไปเป็นการทำแผนเฉพาะบุคคลซึ่งรวมจุดมุ่งหมาย หลักสูตร วิธีการดำเนินงาน และการวัดผลประเมินผลตามที่กำหนดไว้แล้ว แผนการให้บริการทางครอบครัวเฉพาะบุคคล (ผคบ.) (Individualized Family Service Plan – IFP.) มีลักษณะคล้ายแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) เป็นแผนการให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นแก่เด็ก ซึ่งเริ่มต้นด้วยการทดสอบเด็ก ศึกษาและหาข้อมูลเกี่ยวกับเด็กให้มากที่สุด แล้วนำข้อมูลมาประกอบในการกำหนดจุดมุ่งหมาย กำหนดรายละเอียดของแผนการให้ความช่วยเหลือว่าจะให้การช่วยเหลือในลักษณะใดบ้าง และในตอนสุดท้ายเป็นการประเมินผลของแผนการดำเนินงานว่าได้ช่วยเด็กให้มีพัฒนาการเพิ่มขึ้นเพียงใด

แนวโน้มในอนาคต การศึกษาพิเศษของสหรัฐอเมริกาในยุคต้นเริ่มต้นที่ครอบครัวโดยพ่อแม่สอนเด็กที่บ้านหรือบางครอบครัวก็ไม่สอนเพราะอายุที่มีบุตรพิการ ต่อมาพ่อแม่มีความจำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้านจึงนำเด็กไปฝากเลี้ยงที่ศูนย์เลี้ยงเด็กเฉพาะกลางวัน (Day Care Center) ในยุคต่อมา มีการจัดสร้างโรงเรียนโดยเฉพาะขึ้น (Special Schools) เช่น โรงเรียนสอนคนตาบอด โรงเรียนสอนคนหูหนวก เพราะเชื่อว่าโรงเรียนเฉพาะเป็นโรงเรียนที่เหมาะสมและดีที่สุดสำหรับเด็กพิการแต่ละประเภท

ต่อมาได้พบว่าโรงเรียนพิเศษ (Special School) ไม่ใช่แนวทางที่ถูกต้อง เพราะเป็นการแยกเด็กออกจากสังคม (Segregation) เป็นการกระทำที่ขัดรัฐธรรมนูญอเมริกา จึงมีการส่งเด็กเข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติ (Integration/Mainstreaming Programs) ทำให้เด็กปกติและเด็กพิการมีความเข้าใจในข้อจำกัดและความสามารถของกันและกัน และพบว่าการศึกษาในลักษณะนี้เป็นแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม รัฐจึงขยายการศึกษาพิเศษในลักษณะการเรียนร่วมให้มากขึ้น และ

ขณะเดียวกันก็ตัดงบประมาณสำหรับโรงเรียนพิเศษหรือโรงเรียนเฉพาะลง ทำให้โรงเรียนประเภทนี้ลดขนาด และจำนวนลงจนเหลือน้อยที่สุด

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ผู้ปกครองจะมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในการศึกษาพิเศษ โดยมีบทบาทในการวินิจฉัยเบื้องต้นในฐานะที่เป็นผู้ให้ข้อมูลแก่นักจิตวิทยาเกี่ยวกับบุตรของตนมีบทบาทในการส่งเด็กเข้าเรียนว่าจะให้เด็กเรียน ณ โรงเรียนใด เป็นโรงเรียนพิเศษหรือโรงเรียนร่วม มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล มีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผลเด็กในกิจกรรมนอกหลักสูตรต่างๆ

การศึกษาพิเศษเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาปกติ นั่นคือเด็กที่มีความต้องการพิเศษมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนร่วมกับเด็กปกติ ดังนั้นครูที่สอนเด็กปกติจะต้องเข้าใจความต้องการความสามารถ ข้อจำกัดของเด็กที่มีความต้องการพิเศษด้วย จึงจำเป็นต้องมีการอบรมครูปกติอย่างกว้างขวาง เพื่อให้รู้เรื่องเด็กที่มีความต้องการพิเศษ สำหรับการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ท้องถิ่นในสหรัฐอเมริกา ซึ่งการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของ School board เมื่อกฎหมายกำหนดให้ School board รับผิดชอบเด็กที่มีความต้องการพิเศษเพิ่มขึ้น และรัฐบาลของรัฐก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน ดังนั้นเมื่อโรงเรียนรับเด็กประเภทนี้มากขึ้น ก็จะได้รับ การจัดสรรงบประมาณเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว

นักการศึกษาพิเศษเชื่อว่าการให้การช่วยเหลือเด็กเมื่อเด็กอายุน้อย จะสามารถจัดความบกพร่องของเด็กได้มากกว่าการให้ความช่วยเหลือเมื่ออายุมากขึ้น ดังนั้นแนวโน้มทางการศึกษาพิเศษของสหรัฐอเมริกา นอกจากการให้การศึกษาระบบเรียนร่วมแก่เด็กอายุ 3-21 ปีแล้ว ยังขยายไปถึงเด็กอายุ 0-3 ขวบอีกด้วย

นอกจากนั้นในยุคสังคมข้อมูล เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาพิเศษมาก มีการนำคอมพิวเตอร์ตลอดจน โปรแกรมการเรียนการสอนและเครื่องมือใหม่ๆทางการสื่อสารเข้ามาช่วยในการสอนเด็กที่ด้อยความสามารถในปริมาณที่มากขึ้นทำให้การศึกษาพิเศษก้าวหน้าไปมาก

ดังนั้นการพัฒนาการศึกษาพิเศษในอนาคต เป้าหมายคือการอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคม สังคมในฝันในอนาคตเป็นสังคมที่ไม่มีการแบ่งแยก ไม่มีชนชั้น ไม่มีพิการและไม่พิการ เพราะคนที่คิดว่าตน “ปกติ” ก็มีความพิการหรือความ “ไม่ปกติ” แฝงอยู่ด้วยไม่มากนักน้อย สังคมในลักษณะนี้ ทุกคนยอมรับความหลากหลาย (Diversity) ของกันและกัน แนวโน้มทางการศึกษาพิเศษจึงมุ่งไปในแนวโน้มนี้

การศึกษาพิเศษในนิวซีแลนด์

นิวซีแลนด์เป็นประเทศขนาดเล็ก มีประชากรราว 3.6 ล้านคน รัฐบาลจ่ายเงินประมาณ 4,400 ล้านดอลลาร์นิวซีแลนด์ในแต่ละปี เพื่อการศึกษาของเด็ก คิดเป็นร้อยละ 6 ของ Gross National Product (GDP) มีเด็กในระดับอนุบาลประมาณ 130,000 คน (ปี 1993) การศึกษาภาคบังคับของ

นิวซีแลนด์ คือ เด็กอายุ 5-19 ปี ซึ่งมีจำนวนนักเรียนประมาณ 650.000 คน โดยมีเด็กที่มีความต้องการความช่วยเหลือเพิ่มเติม นอกเหนือไปจากการให้บริการทางการศึกษาแก่เด็กปกติ ประมาณ 10% รวมทั้งมีเด็กด้อยความสามารถประมาณ 2.5% ของประชากรในวัยเรียนหรือประมาณ 19,404 คน

กฎหมายการศึกษาพิเศษ นิวซีแลนด์ไม่มีกฎหมายการศึกษาพิเศษโดยเฉพาะ แต่มีกฎหมายการศึกษา ค.ศ.1987 ที่ปรับปรุงใหม่ (Education Act, 1987) ได้มีบทที่กำหนดเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษไว้ด้วย ซึ่งกำหนดให้เด็กที่มีอายุ 5-19 ปี ต้องเข้าเรียน ไม่ว่าจะเป็เด็กพิการหรือไม่ก็ตาม ไม่มีกรยกเว้น สำหรับมาตราที่เกี่ยวกับการศึกษาได้แก่ การบริหารงานการศึกษาพิเศษ คณะกรรมการการศึกษา คณะกรรมการโรงเรียนการส่งเด็กเข้าเรียน การบริหารบุคลากร การตรวจสอบโรงเรียน โรงเรียนพิเศษชั้นพิเศษ และบริการการศึกษาพิเศษ (Special Education Service)

บริการการศึกษาพิเศษ บริการการศึกษาพิเศษเป็นหน่วยงานที่ถูกจัดตั้งขึ้น เพื่อให้คำแนะนำปรึกษา ซึ่งแนะแนวทาง และจัดผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ปกครอง ครู และผู้สนใจ นอกจากนั้นหน่วยงานนี้ยังหาบุคลากรเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ปกครองที่บ้านที่มีบุตรอยู่ในวัยทารกด้วย การให้บริการของหน่วยงานนี้ครอบคลุม ตั้งแต่เด็กก่อนวัยเรียนจนถึงวัยที่เด็กจบจากโรงเรียนมัธยมศึกษาไปแล้ว บุคลากรของหน่วยงานส่วนมากเป็นนักจิตวิทยา นักแก้ไขการพูด ครูเดินสอน ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญในด้านการช่วยเหลือเบื้องต้น (Early Intervention)

นโยบายการศึกษาพิเศษ

1. รัฐให้การศึกษแก่เด็กทุกคน ไม่มีกรยกเว้นว่าเด็กคนนั้นจะเป็นเด็กพิการหรือไม่ เด็กทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ในสภาพแวดล้อมที่เท่าเทียมกันกับเด็กปกติ และได้มีโอกาสเรียนร่วมกับเด็กปกติ
2. เน้นการช่วยเหลือเบื้องต้น (Early Intervention) โดยรัฐให้ความสำคัญแก่การช่วยเหลือเบื้องต้นว่า เป็นความสำคัญและความจำเป็นในการให้บริการประเภทนี้ เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญของการศึกษา และการให้การศึกษของรัฐจะต้องรวมเด็กพิเศษเข้าในห้องเดียวกันกับเด็กปกติให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
3. แผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Plan – IEP) กฎหมายไม่ได้ระบุว่าให้ครูทุกคนจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (ผศบ.) แต่เป็นนโยบายของรัฐที่ระบุว่า การให้การศึกษแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษนั้นจะต้องเป็นการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับความต้องการและความสามารถของแต่ละบุคคล

ครูการศึกษาพิเศษ ครูที่สอนเด็กใน โรงเรียนเรียนร่วม (Inclusive Schools) ได้รับบริการต่อไป

1. การไปเยี่ยมบ้าน ซึ่งทาง Special Education Service (SES) จะส่งผู้เชี่ยวชาญไปเยี่ยมบ้าน เพื่อให้คำแนะนำในการให้ความช่วยเหลือเลี้ยงดูเด็ก
2. ให้คำแนะนำแก่ครูที่สอนเด็กปกติในการปฏิบัติต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษให้ถูกวิธี
3. ช่วยการจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (ผศบ.)
4. ได้รับงบประมาณตามความเหมาะสม
5. ฝึกอบรมให้รู้จักทำงานกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ (ตพ.)

การศึกษาพิเศษในญี่ปุ่น

ระบบการศึกษา ระบบการศึกษาในญี่ปุ่นเป็นระบบ 6-3-3-4 นั่นคือ ประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษา 6 ปี และอุดมศึกษา 4 ปี โดยจัดเป็นการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี สำหรับเด็กที่มีอายุ 6 -15 ปี อัตราการส่งเด็กเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น 100 % มัธยมศึกษาตอนปลาย 95 % และมีอัตราผู้รู้หนังสือ 99 %

ความเป็นมาของการศึกษาพิเศษ การศึกษาพิเศษเริ่มต้นขึ้นในประเทศญี่ปุ่น เมื่อหนึ่งร้อยกว่าปีมาแล้ว มีการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับคนตาบอดและคนหูหนวกขึ้นก่อนโรงเรียนประเภทอื่น แต่ไม่มีการบังคับให้เด็กพิการเข้าเรียน การศึกษาพิเศษเริ่มเป็นการศึกษาบังคับในปี ค.ศ. 1948 สำหรับเด็กตาบอดและหูหนวก ต่อมา มีการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กปัญญาอ่อนและโรงเรียนสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายขึ้น

ในปี ค.ศ. 1956 กฎหมายการศึกษาของญี่ปุ่นได้ประกาศใช้ครอบคลุมการศึกษาของเด็กพิการด้วย โดยไม่มีการยกเว้นการเข้าโรงเรียนสำหรับเด็กพิการ เด็กพิการส่วนมากจึงเข้าเรียนในโรงเรียนพิเศษที่จัดตั้งขึ้นสำหรับเด็กพิการแต่ละประเภทโดยเฉพาะ ในปี 1987 มีการจัดตั้งโรงเรียนเรียนร่วมตัวอย่างขึ้น เพื่อทดลองจัดการเรียนร่วมและเป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนอื่น ต่อมาโรงเรียนประเภทนี้ได้ขยายตัวออกไปหลายแห่งทั่วประเทศ

ระบบการศึกษาพิเศษ โรงเรียนการศึกษาพิเศษในญี่ปุ่นมีทั้ง โรงเรียนพิเศษและโรงเรียนเรียนร่วม โรงเรียนพิเศษมี 3 ประเภท

1. โรงเรียนสอนคนหูหนวก (School for the Deaf)
2. โรงเรียนสอนคนตาบอด (School for the Blind)
3. โรงเรียนสอนคนพิการ (School for the Handicapped)

โรงเรียนประเภทที่ 3 ยังจำแนกย่อยออกเป็น 3 ประเภท คือ โรงเรียนสำหรับเด็ก ปัญหาอ่อน โรงเรียนสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย และโรงเรียนสำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรัง ซึ่งส่วนมากเป็นเด็กที่มีความบกพร่องขั้นรุนแรง

เด็กที่มีความบกพร่องระดับปานกลางได้รับการจัดเข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติ ซึ่งมีทั้งเรียนร่วมเต็มเวลา เรียนร่วมบางเวลาและชั้นพิเศษ เด็กเหล่านี้มี 7 ประเภท โดย 5 ประเภทได้กล่าวถึงข้างต้นแล้ว อีก 2 ประเภทได้แก่ เด็กที่มีความบกพร่องทางการพูดและเด็กที่มีความบกพร่องทางอารมณ์เด็กที่จะถูกส่งเข้าเรียนในโรงเรียนพิเศษจะต้องได้รับการคัดเลือกซึ่งมีขั้นตอน และวิธีการที่กฎหมายกำหนด อนึ่งกฎหมายการศึกษาของญี่ปุ่นได้กำหนดให้ทุกจังหวัด (Prefecture) จัดตั้งโรงเรียนพิเศษขึ้น 1 โรง และรับเด็กในบริเวณใกล้เคียงเข้าเรียน อาจกล่าวได้ว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่ได้รับการบริการทางการศึกษาได้แก่

1. เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ขั้นเล็กน้อย – ปานกลาง
2. เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ขั้นรุนแรง
3. เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ขั้นเล็กน้อย – ปานกลาง
4. เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ขั้นรุนแรง (หูหนวก)
5. เด็กที่มีความบกพร่องทางการพูด
6. เด็กที่มีความบกพร่องทางสายตา ขั้นเล็กน้อย – ปานกลาง
7. เด็กที่มีความบกพร่องทางสายตา ขั้นรุนแรง (ตาบอด)
8. เด็กที่มีความบกพร่องทางอารมณ์
9. เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย
10. เด็กที่มีความบกพร่องทางสุขภาพ (เจ็บป่วยเรื้อรัง)

หลักสูตร กระทรวงศึกษาธิการญี่ปุ่น ได้กำหนดให้มีหลักสูตรแห่งชาติสำหรับเด็กปกติ ขณะเดียวกันก็มีคู่มือการใช้หลักสูตรสำหรับเด็กพิการที่เรียนอยู่ในโรงเรียนเฉพาะด้วย คู่มือเหล่านี้จะให้คำแนะนำและแนวทางในการสอนเด็กพิการ ตลอดจนเนื้อหาวิชาในหลักสูตรที่จะนำมาสอนเด็กพิการ

การเข้าเรียน เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นจะทำการสำรวจเด็ก หากพบเด็กพิการเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาของท้องถิ่นจะให้คำแนะนำผู้ปกครอง ในการส่งเด็กเข้าเรียนในโรงเรียนที่เหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะความพิการ และความต้องการของผู้ปกครอง ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการญี่ปุ่นได้กำหนดระเบียบเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้โดยเด็กพิการส่วนใหญ่จะเรียนในโรงเรียนพิเศษ หรือชั้นพิเศษในโรงเรียนปกติ และจำนวนเด็กที่เรียนในโรงเรียนพิเศษมีประมาณร้อยละ 43 ขณะที่ร้อยละ 57 เรียนในชั้นพิเศษในโรงเรียนปกติ

ระบบห้องเสริมวิชาการ (Resource Room System) ห้องเสริมวิชาการเป็นระบบการจัดการศึกษาสำหรับที่มีความบกพร่องไม่รุนแรงนัก เป็นการจัดการเรียนร่วมชนิดหนึ่ง โดยเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะเรียนร่วมกับเด็กปกติในห้องปกติทั่วไป แต่ในบางครั้งบางเวลาเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะแยกตัวออกมาเรียนที่ห้องเสริมวิชาการนี้ และมีครูสอนเป็นกลุ่มย่อยหรือรายบุคคล ในส่วนที่เด็กเรียนไม่ทัน ซึ่งระบบนี้มีมากขึ้นในระบบโรงเรียนญี่ปุ่น

ศูนย์การศึกษาพิเศษ (Special Education Centers) มีการจัดตั้งศูนย์การศึกษาพิเศษขึ้นหลายแห่งในญี่ปุ่น ศูนย์นี้มีหน้าที่ศึกษาวิจัย อบรมครู จัดทำคู่มือสำหรับครูในด้านการเรียนการสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ตลอดจนประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อให้การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาพิเศษกับชุมชน แนวโน้มที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการศึกษาพิเศษในญี่ปุ่น คือการเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันของผู้พิการกับสังคม เมื่อเด็กจบการศึกษาจากโรงเรียนแล้ว เด็กต้องออกไปประกอบสัมมาอาชีพ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับคนปกติทั่วไป โรงเรียนการศึกษาพิเศษจะต้องเตรียมเด็กเพื่อการนี้ การศึกษาพิเศษจึงเป็นการร่วมมือของหลายฝ่ายทั้งภาครัฐบาลและเอกชนในอันที่จะทำให้ผู้พิการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Inclusion)

การศึกษาพิเศษในประเทศญี่ปุ่นได้เริ่มต้นมาร้อยกว่าปีแล้ว ส่วนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพิเศษก็มีมาประมาณกึ่งศตวรรษแล้ว การศึกษาในประเทศญี่ปุ่นคล้ายคลึงกับการศึกษาพิเศษในประเทศอื่นๆ กล่าวคือ เริ่มจากการส่งเด็กเข้าไปอยู่ในโรงเรียนพิเศษ ซึ่งส่วนมากเป็นโรงเรียนประจำ ต่อมาพบว่าโรงเรียนดังกล่าวไม่ให้ประโยชน์แก่เด็กเท่าที่ควร จึงมีการส่งเด็กเข้าเรียนร่วมมากขึ้น โดยเฉพาะเด็กที่มีความบกพร่องไม่มากนัก อัตราส่วนระหว่างเด็กที่อยู่โรงเรียนพิเศษกับโรงเรียนเรียนร่วมใกล้เคียงกัน ต่อมา มีนวัตกรรมใหม่ๆ เพิ่มขึ้นในด้านรูปแบบของการจัดการศึกษาพิเศษ เช่น ศูนย์การศึกษาพิเศษ จุดเด่นที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการศึกษาญี่ปุ่นคือ เทคโนโลยี เข้ามามีบทบาทสำคัญมากในด้านการศึกษาพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ คอมพิวเตอร์ ทั้งฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์

การเปรียบเทียบการศึกษาพิเศษใน 4 ประเทศ

จากการศึกษาเปรียบเทียบการจัดการศึกษาพิเศษ ช่วงก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พบว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ และญี่ปุ่น มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษอย่างละเอียด ส่วนของประเทศไทยตอนนั้นยังไม่ มีบทบัญญัติไว้ แต่ในขณะนี้กฎหมายการศึกษาที่มีรายละเอียดกล่าวถึงการจัดการศึกษาพิเศษในหลายมาตรา

ในด้านหลักสูตร สหรัฐอเมริกาไม่มีหลักสูตรสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยเฉพาะ โรงเรียนเป็นผู้กำหนดหลักสูตรให้เด็กเรียน ซึ่งคล้ายกับนิวซีแลนด์ แต่ญี่ปุ่นกับไทยมี

National Curriculum ทางโรงเรียนจะต้องปรับปรุงหลักสูตรกลางนี้ให้เหมาะสมกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษแต่ละคน

ในด้านการกระจายอำนาจทางการศึกษา ซึ่งรวมถึงการศึกษาพิเศษด้วยนั้น ทั้งสหรัฐอเมริกาและนิวซีแลนด์กระจายอำนาจไปยังท้องถิ่นโดยให้ท้องถิ่นเป็นผู้จัดการศึกษา ส่วนญี่ปุ่น มีการแบ่งอำนาจอย่างชัดเจนระหว่างส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น สำหรับประเทศไทย มีการกระจายอำนาจไปยังท้องถิ่นด้วยเช่นกัน แต่ส่วนกลางยังคงอยู่ในด้านนโยบาย

ในด้านการเรียนการสอน ทุกประเทศใช้แผนการศึกษาเฉพาะบุคคล ในสหรัฐอเมริกา กฎหมายระบุให้ครูผู้สอนจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล ดังนั้นหากครูสอนโดยไม่มีแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติการศึกษาพิเศษ ส่วนในนิวซีแลนด์ แผนการศึกษาเฉพาะบุคคลไม่มีการบัญญัติไว้ในกฎหมาย แต่เป็นนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการให้เด็กทุกคนมีแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล สำหรับในประเทศไทย ได้ออกประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการของคณะกรรมการ พิจารณาให้คนพิการได้รับสิทธิช่วยเหลือทางการศึกษา ว่าด้วยการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล โดยให้ใช้ในสถานศึกษาทุกรูปแบบและทุกระดับการศึกษา ทั้งสถานศึกษาของรัฐและเอกชน ซึ่งผู้เรียนลงทะเบียนเรียนในสถานศึกษานั้น (รายละเอียดในภาคผนวก ข)

ในด้านการขยายการศึกษาพิเศษ สหรัฐอเมริกาและนิวซีแลนด์เน้นการเรียนร่วมระหว่างเด็กปกติ กับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โรงเรียนพิเศษลดขนาดลงให้เล็กที่สุดเท่าที่จะเล็กได้ โดยนำเด็กจากโรงเรียนพิเศษไปเรียนในโรงเรียนปกติ ในญี่ปุ่นการเรียนร่วมได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น จำนวนเด็กในโรงเรียนเรียนร่วมและโรงเรียนพิเศษใกล้เคียงกัน ส่วนของไทยประกาศให้มันนโยบายขยายการศึกษาพิเศษในโรงเรียนปกติให้มากขึ้น และขึ้นดั่งคำขวัญของกระทรวงศึกษาธิการ ปี 2542 ที่กล่าวว่า “คนพิการทุกคนที่อยากเรียนต้องได้เรียน”

ด้านโอกาสทางการศึกษา ในสหรัฐอเมริกาและนิวซีแลนด์ เด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีโอกาสทางการศึกษาเต็มที่ 100% ในญี่ปุ่นเด็กมีโอกาสด้านการศึกษาค่อนข้างมากราว 90% ส่วนในประเทศไทย ในปีการศึกษา 2540 จากการประมาณการจำนวนร้อยละของเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่ได้รับการศึกษาและไม่ได้รับการศึกษาคือประชากรที่มีความต้องการพิเศษในวัยเรียน พบว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษมีโอกาสทางการศึกษาเพียง 1.63% โดยประมาณ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การคาดคะเนจำนวนและร้อยละของเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่ได้รับการศึกษา และ
ไม่ได้รับการศึกษา ปีการศึกษา 2540

ประเภทเด็ก	ร้อยละ* ต่อประชากร วัยเรียน	จำนวนเด็ก	จำนวนเด็ก** ที่ได้รับ การศึกษา (คน)	ร้อยละ	จำนวนเด็ก ที่ไม่ได้รับ การศึกษา (คน)	ร้อยละ
1.เด็กที่มีความบกพร่อง ทางการได้ยิน	1.0	165,690	5,697	3.44	159,993	96.56
2.เด็กที่มีความบกพร่อง ทางสติปัญญา	2.3	381,087	6,075	1.60	375,012	98.40
3.เด็กที่มีความบกพร่อง ทางสายตา	0.5	82,845	1,514	1.83	81,331	98.17
4.เด็กที่มีความบกพร่อง ทางร่างกาย	1.2	198,828	236	0.12	198,592	99.88
รวม		828,450	13,522	1.63	813,317	98.37

* เป็นค่าประมาณการตามการศึกษาของ Heward

** รวมเด็กในโรงเรียนพิเศษและโรงเรียนเรียนร่วมแล้ว

ที่มา: สกศ. (2541)

4.6 แนวโน้มทางการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

การศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในอนาคต มีลักษณะดังนี้ (ผดุง อารยะวิญญู, 2542)

1. จัดการศึกษาในลักษณะของการเรียนร่วมมากกว่าจัดในโรงเรียนพิเศษสำหรับเด็กพิการแต่ละประเภทดังแต่ก่อน นอกจากมีความพิการรุนแรง เป็นอุปสรรคในการเรียนร่วมชั้นกับเด็กปกติ จึงควรจัดเป็นชั้นพิเศษในโรงเรียนปกติ
2. ให้เด็กได้เริ่มเข้ารับการศึกษาตั้งแต่อายุน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ หรือในทันทีที่พบความพิการการเริ่มให้การศึกษาเมื่ออายุ 6-7 ปีเหมือนเมื่อก่อนจะเป็นการช้าเกินไป

3. จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการและความสามารถของเด็ก เนื่องจากเด็กมีความพร้อมต่างกัน เรียนได้ไม่เท่ากัน การจัดการศึกษาควรจัดเป็นรายบุคคล เด็กแต่ละคนควรมีแผนการศึกษาเฉพาะของตนเอง (IEP) ไม่ควรใช้หลักสูตรเดียวกับเด็กปกติ หากมีความจำเป็นเพราะเด็กบางคนอาจเรียนได้มากกว่าที่กำหนดในหลักสูตร เช่นเด็กปัญญาเลิศ หรือบางคนอาจเรียนได้น้อยกว่าเนื้อหาที่กำหนด เช่นเด็กปัญญาอ่อน หลักสูตรจึงควรยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองความสามารถเฉพาะตัวของนักเรียน

4. ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมและมีบทบาทในการให้การศึกษาแก่บุตรของตน

5. ขณะนี้ การศึกษาพิเศษจัดครอบคลุมถึงการศึกษาสำหรับเด็กแก่ เด็กฉลาด ด้วย เพราะการเรียนการสอนที่จัดให้สำหรับเด็กปกติทั่วไปไม่อาจตอบสนองความต้องการและความสนใจของเด็กกลุ่มนี้ได้เต็มที่ ดังนั้นเด็กเหล่านี้จึงควรได้รับการศึกษาพิเศษที่มีเนื้อหาเข้มข้น และใช้วิธีการสอนที่แตกต่างไปจากเด็กปกติ

6. เน้นความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปัญญาอ่อน โดยเชื่อว่าการศึกษาช่วยให้เด็กปัญญาอ่อนช่วยตัวเองได้ เรียนรู้ได้ และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ จากการทำเมื่อก่อนทางการแพทย์มีความเชื่อว่าสภาพปัญญาอ่อนสามารถรักษาได้ด้วยทางยา แต่ก็ไม่สามารถรักษาเยียวยาให้เด็กปัญญาอ่อนกลายเป็นเด็กปกติได้

7. ควรให้การช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหาทางด้านอารมณ์และพฤติกรรมซึ่งปัจจุบันเด็กเหล่านี้มักเรียนปนกับเด็กปกติในโรงเรียน แต่มักประสบความล้มเหลวในการเรียนและบางคนก่อความสงบสุขในสังคม บางคนกลายเป็นอาชญากร เด็กเหล่านี้ควรได้รับการช่วยเหลือเพิ่มเติมที่แตกต่างไปจากเด็กปกติ โดยเฉพาะด้านการปรับตัว เมื่อเด็กสามารถปรับตัวได้ก็ส่งเข้าโรงเรียนตามเดิม ซึ่งเป็นการช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จในการเรียน และป้องกันปัญหาเยาวชนอาชญากร

8. การจัดบริการการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ควรมีบริการทางการแพทย์ควบคู่กันไปเท่าที่จำเป็น ทั้งนี้เพื่อมุ่งขจัดความบกพร่องของเด็ก และส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้เต็มความสามารถของตน บริการที่จำเป็นอาจได้แก่การแก้ไขการพูด กายภาพบำบัด กิจกรรมบำบัด จิตบำบัด และบริการช่วยเหลือที่จำเป็นอื่นๆ

สรุปได้ว่าการจัดการศึกษาพิเศษในอนาคตจะเน้นให้เด็กพิเศษเข้าเรียนในโรงเรียนปกติทั่วไปมากขึ้น โดยจัดในรูปแบบของการเรียนร่วม ควรมีการจัดทำ IEP และควรมีให้ผู้ปกครองและนักวิชาชีพอื่น มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพิเศษด้วย

4.7 การเรียนร่วม

4.7.1 ความหมายของการเรียนร่วม

สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับชาติ (2544) ได้อธิบายความหมายของการเรียนร่วมไว้ว่า การศึกษาแบบเรียนร่วม (Mainstreaming) คือ การที่จัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษ (Special Needs) ได้รับโอกาสเข้าเรียนร่วมกับเด็กทั่วไป โดยได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากบุคลากรในโรงเรียนทุกฝ่ายให้สามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นทางร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ สติปัญญา และการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของเด็กให้ได้สูงสุด

การศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusive Education) คือ การศึกษาสำหรับทุกคนโดยรับเข้ามาเรียนรวมกัน ตั้งแต่เริ่มเข้ารับการศึกษา และจัดให้มีบริการพิเศษตามความต้องการของแต่ละบุคคล และยังให้คำจำกัดความเป็นภาษาอังกฤษ เพื่อสื่อสารกับประเทศต่าง ๆ ไว้ดังนี้

“Inclusive Education is Education for all. It involves receiving people at the beginning of their education, with provision of additional services needed by each individual”

จากคำจำกัดความดังกล่าว จะพบว่า ความแตกต่างของการเรียนร่วม กับการเรียนรวม คือ ลักษณะของทัศนคติและการจัดการ การเรียนร่วมนั้นมองว่าเด็กไม่ปกติ จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนเด็กแต่การศึกษาแบบเรียนรวมมองว่าเด็กแต่ละบุคคลจะมีความต้องการแตกต่างกันไป ไม่มีเด็กคนใดที่จะมีความต้องการเหมือนกับเด็กอีกคนทุกประการแม้แต่เด็กฝาแฝดก็มีความต้องการแตกต่างกัน โรงเรียนจึงต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้เป็นสถานที่ที่เด็กนักเรียนทุกคนเรียนรวมกันได้ โดยแต่ละบุคคลได้พัฒนาเต็มศักยภาพ

บางตำรา อาจใช้ศัพท์คำว่า การเรียนร่วม แต่บางแห่งอาจพบที่ใช้คำศัพท์ การเรียนรวม ซึ่งในแนวคิดใหม่ เป็นความร่วมมือและรับผิดชอบร่วมกัน (Collaboration) ระหว่างครูทั่วไปและครูการศึกษาพิเศษในโรงเรียน เพื่อดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนและบริการต่างๆ ให้กับนักเรียนในความดูแล

4.7.2 ลักษณะเด่นของสถาบันที่จัดการเรียนร่วม

สถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนร่วมประสบความสำเร็จต้องมีลักษณะเด่นที่แตกต่างจากสถาบันการศึกษาทั่วไป Thomas and Staff (1998) ได้สรุปถึงลักษณะเด่นของสถาบันที่จัดการเรียนร่วมว่าจะมีลักษณะสำคัญดังนี้

1. ทัศนคติของผู้ร่วมงาน ต้องเป็นเชิงบวก
2. นโยบายของสถาบัน ต้องมีความชัดเจน

3. มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ
4. มีการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

4.7.3 หลักการและกลยุทธ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้

สถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนร่วม ได้ดี จะต้องมียุทธศาสตร์และกลยุทธ์ที่เหมาะสม ดังที่ Stainback and Stainback (1990) และสภาสำหรับเด็กพิเศษ (Council for Exceptional Children, 1994) กล่าวถึงหลักการและกลยุทธ์ในการส่งเสริมวิชาการเรียนร่วม ไว้ดังนี้

1. สร้างปรัชญา วิสัยทัศน์ ในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของสถาบัน
2. เป็นผู้นำในความเท่าเทียมกันของบุคคล
3. การให้บริการในสถาบัน เป็นการประสานความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่าย
4. มีระบบของความร่วมมือกัน เป็นเครือข่าย เช่น เพื่อนช่วยเพื่อน การสอนแบบเป็นทีม
5. มีความยืดหยุ่นของกฎระเบียบต่างๆ
6. ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการวางแผน
7. มีคณะทำงานเฉพาะกิจ

การจัดการศึกษาสำหรับนักศึกษาพิการ

การศึกษาสำหรับผู้มีความบกพร่องทางการได้ยิน

ผู้มีความบกพร่องทางการได้ยิน แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือประเภทที่มีระดับการได้ยินไม่เกิน 90 เดซิเบล เรียกว่าคนหูตึง และประเภทที่มีระดับการได้ยินเกิน 90 เดซิเบล เรียกว่าคนหูหนวก การจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้มีความบกพร่องทางการได้ยิน ส่วนใหญ่จะจัดตามสภาพการได้ยินที่มีอยู่ ถ้าเป็นคนหูตึง จะเน้นการสอนภาษาพูดเพื่อการสื่อสาร แต่ถ้าเป็นคนหูหนวกจะเน้นการใช้ภาษามือ คนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินจะมีปัญหาเรื่องการพูดและการสื่อสารมากดังนั้นการจัดการศึกษาให้คนกลุ่มนี้ต้องคำนึงถึงวิธีการสื่อสาร เพื่อให้แน่ใจว่าผู้เรียนมีความเข้าใจในเรื่องที่ครูสอน เข้าถึงความรู้นั้นๆอย่างแท้จริง

ประวัติการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเริ่มจากการจัดชั้นเรียนในโรงเรียนวัดโสมนัสวิหาร โดยให้เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินมาเรียนในตอนเช้า ตอนบ่ายเป็นการฝึกครูสำหรับสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ในจำนวนนี้ก็มีผู้ใหญ่ที่หูหนวกมาเรียนด้วย การสอนจะเป็นเรื่องของความเป็นผู้นำและเป็นแบบอย่างให้เด็กหูหนวก

ต่อมา โรงเรียนสอนคนหูหนวกดุสิต (ปัจจุบันคือ โรงเรียนเศรษฐเสถียร) รับเด็กจากการทดลองสอนที่โรงเรียนวัดโสมนัสวิหารมาสอน เป็นโรงเรียนแบบประจำและไป-กลับ สำหรับนักเรียนอายุ 7-12 ปี ให้เรียนอ่าน เขียน และเรียนอาชีพ และเริ่มการสอนภาษามือและการสะกดนิ้วมือที่ปรับมาจากภาษามืออเมริกัน (American Sign Language) หลังจากนั้น ดร.มลิวัดย์ ธรรมแสง ได้นำวิธีการสื่อสารแบบรวม (Total Communication) มาใช้ในการสอน และจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรนักเรียนปกติ นอกจากนั้นหลักสูตรยังเริ่มมีการยืดหยุ่นมากขึ้น มีการเปิดโอกาสให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ได้ฝึกอาชีพในหลักสูตรของโรงเรียน

ปัจจุบันหลักสูตรสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ใช้หลักสูตรมาตรฐานที่กำหนดโดยกระทรวงศึกษาธิการ มีข้อยกเว้นเพียงสองหลักสูตร คือการอ่านและดนตรี ที่ต้องใช้อ่านที่ต่างจากจุดประสงค์ในเกณฑ์มาตรฐาน สำหรับการเรียนการสอนใช้การสื่อสารแบบรวม และการสื่อสารที่เน้นการพูด โรงเรียนที่จัดการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนเฉพาะสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินมีจำนวนทั้งสิ้น 20 โรงเรียน ในจำนวนนี้มี 14 โรงเรียนที่ใช้การสอนการสื่อสารแบบรวม ส่วนอีก 6 โรงเรียนที่เหลือใช้การสื่อสารที่เน้นการพูด ในระดับปฐมวัยส่วนใหญ่ใช้การสอนพูด แต่ปัจจุบันเริ่มใช้การสอนแบบสองภาษา (Bilingual) เช่นในโรงเรียนโสตศึกษาอนุสารสุนทรและโรงเรียนศึกษาพิเศษนครปฐม

สำหรับในระดับอุดมศึกษา ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาที่รับนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเข้าเรียนร่วมอย่างเป็นทางการได้แก่ วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันราชภัฏสวนดุสิต โดยจัดบริการเสริมที่จำเป็นคือล่ามภาษามือ และผู้ช่วยจดบันทึก (Note Taker) ช่วยในการเรียนการสอน ในบางสถาบันการศึกษาไม่ได้จัดระบบการให้บริการเสริมหรือเตรียมการเพื่อการเปิดสอนแบบเรียนร่วมนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ก็พบปัญหาในการเรียนการสอนบ้าง เช่นปัญหาในการสื่อสารกับนักศึกษา หรือปัญหาในกระบวนการเรียนการสอน คือ วิทยาลัยพลศึกษาสุโขทัย (อัมพร จันท์แก้ว, 2545)

ในประเทศไทย การจัดการศึกษาสำหรับนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ยังคงใช้หลักสูตรทั่วไป สำหรับคนปกติ ถึงแม้จะมีความบกพร่องทางการได้ยินก็ตาม ซึ่งในความเป็นจริง นักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการได้ยินหลักสูตรการเรียนการสอน

การศึกษาสำหรับผู้มีความบกพร่องทางการเห็น

ผู้มีความบกพร่องทางการเห็น สามารถแบ่งประเภทได้ตามความสามารถในการเห็น เช่นกัน แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่มีสายตาเลือนรางหรือตาบอดบางส่วน (Low Vision) กับประเภทตาบอดสนิท (Blind) คนที่มีความบกพร่องทางการเห็นทั้ง 2 ประเภทมีความจำเป็นต้อง

ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ต่างกัน เช่น หากเป็นคนตาบอดบางส่วน ต้องการใช้อ่าน ขยายประกอบการอ่านตัวอักษรปกติ แต่หากตาบอดสนิท ต้องเรียนรู้ด้วยอักษรเบรลล์ เป็นต้น

ผู้มีความบกพร่องทางการเห็น เป็นคนพิการกลุ่มแรกในประเทศไทยที่ได้รับการศึกษา โดยในระยะแรกจัดในลักษณะของการเรียนในโรงเรียนเฉพาะทาง จัดเป็นโรงเรียนประจำ เพราะนักเรียนจะได้มีโอกาสฝึกฝนทักษะการดำรงชีวิตประจำวัน การช่วยเหลือตนเอง เนื่องจากข้อจำกัดที่ผู้ปกครองไม่สามารถสอนทักษะบางอย่างได้ และส่วนใหญ่ผู้นักเรียนอยู่ห่างไกลจากโรงเรียน การสอนเน้นให้เรียนรู้ อ่าน และเขียน อักษรเบรลล์

ในนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา หลักสูตรที่ใช้ในการจัดการศึกษาสำหรับผู้มีความบกพร่องทางการเห็น เป็นหลักสูตรทั่วไปที่ปรับให้เหมาะสมกับสภาพความบกพร่อง โดยเฉพาะการปรับจุดประสงค์ที่ใช้การเห็นไปสู่การได้ยินให้มากที่สุด และเพิ่มทักษะการรับรู้ทางการสัมผัส และการเคลื่อนไหว ด้วยเหตุที่สามารถใช้หลักสูตรทั่วไปได้ เพียงแต่ต้องปรับเนื้อหาวิธีการสอน และใช้สื่อการสอน ที่แตกต่างกันเท่านั้น จึงทำให้ผู้มีความบกพร่องทางการเห็น มีโอกาสเรียนร่วมมากกว่าผู้มีความพิการประเภทอื่น

เนื่องจากคนพิการทั้งสองประเภทถ้าไม่มีความพิการอื่นใดซ้อน เช่น บกพร่องทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ คนเหล่านี้จะสามารถเรียนรู้ได้ถึงระดับอุดมศึกษา แต่ต้องมีการปรับเปลี่ยน เครื่องมือ จึงจะทำให้การเรียนการสอนมีสัมฤทธิ์ผลที่ดี

4.8 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาพิเศษในประเทศไทย

1) ผู้บริหารการศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษายังไม่เข้าใจเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อาจมีความเห็นว่า เด็กที่มีความต้องการพิเศษเป็นคนไร้ค่า ความจริงไม่เป็นเช่นนั้น เด็กที่มีความต้องการพิเศษอาจมีความสามารถใกล้เคียงหรือสูงกว่าเด็กปกติ หากได้รับบริการทางการศึกษาที่ถูกต้องวิธี

2) ผู้ปกครอง ตลคดจนสังคมยังไม่เข้าใจการศึกษาพิเศษ ผู้ปกครองจึงไม่ส่งเด็กเข้าโรงเรียน เพราะไม่คิดว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษสามารถเรียนหนังสือได้ นอกจากนั้นสังคมยังมีทัศนคติในทางลบต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ทำให้เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการขยายบริการทางการศึกษาพิเศษ

3) ผู้บริหารเข้าใจว่าการให้บริการทางการศึกษาพิเศษลงทุนสูง หากพิจารณาให้ถ่องแท้แล้วจะเห็นว่า การที่รัฐลงทุนให้การศึกษาแก่บุคคลเหล่านี้ให้เขาช่วยตัวเองได้ และดำรงตนอยู่ในสังคมได้ เป็นการลงทุนที่ต่ำกว่าการที่รัฐต้องจ่ายค่าเลี้ยงดูบุคคลเหล่านี้ไปตลอดชีวิต ดังนั้นรัฐจึงควรเน้นการให้บริการทางการศึกษามากกว่าการให้การสงเคราะห์เด็กแต่เพียงอย่างเดียว

4.9 กฎหมาย นโยบาย เกี่ยวกับการจัดการศึกษาพิเศษ

4.9.1 พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้พิการ พ.ศ.2534

4.9.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

4.9.3 กฎกระทรวง

4.9.4 วิสัยทัศน์และแนวคิด ของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ด้านการพัฒนา

คุณภาพชีวิตคนพิการ

พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.2534

พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ได้กล่าวถึงคนพิการ และการฟื้นฟูคนพิการให้ได้รับสิทธิด้านการแพทย์ การศึกษา การประกอบอาชีพ และด้านการบริการทางสังคม โดยแบ่งประเภทของความพิการออกเป็น 5 ประเภท

1. คนพิการทางการมองเห็น
2. คนพิการทางการได้ยิน หรือการสื่อความหมาย
3. คนพิการทางการกาย หรือการเคลื่อนไหว
4. คนพิการทางจิตใจ หรือพฤติกรรม
5. คนพิการสติปัญญา หรือการเรียนรู้

คนพิการซึ่งประสงค์จะได้รับสิทธิในการสงเคราะห์ การพัฒนาและการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการให้ยื่นจดทะเบียนต่อนายทะเบียนจังหวัด ณ ที่ทำการพัฒนาสังคมและทรัพยากรมนุษย์ (ประชาสงเคราะห์เดิม) จังหวัดที่ตนมีภูมิลำเนาอยู่ พร้อมด้วยเอกสารรับรองความพิการ และเอกสารหลักฐานส่วนตัว ได้แก่ บัตรประชาชน หรือสูติบัตร (สำหรับเด็ก) สำเนาทะเบียนบ้าน และรูปถ่าย 2 รูป (รายละเอียดดังภาคผนวก ซ)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มีบทบัญญัติหลายหมวด หลายมาตราที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ดังนี้

หมวดสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา

มาตรา 10 การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับ

การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษการศึกษาสำหรับคนพิการในวรรคสอง ให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น

หมวดแนวทางการจัดการศึกษา

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้ง ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ
6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 28 หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาสำหรับบุคคล ตาม

มาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ ต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ

หมวดทรัพยากรทางการศึกษา

มาตรา 60 ให้รัฐจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้กับการศึกษาในฐานะที่มีความสำคัญสูงสุดต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ โดยจัดสรรเป็นเงินงบประมาณเพื่อการศึกษา ดังนี้

จัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไปเป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคลที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดโดยรัฐและเอกชนให้เท่าเทียมกัน

จัดสรรทุนการศึกษาในรูปของกองทุนกู้ยืมให้แก่ผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย ตามความเหมาะสมและความจำเป็น

จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาอื่นเป็นพิเศษให้เหมาะสมและสอดคล้อง กับความจำเป็นในการจัดการศึกษา สำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษแต่ละกลุ่มตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ โดยคำนึงถึงความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและความเป็นธรรม ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

จัดสรรงบประมาณ เป็นค่าใช้จ่ายดำเนินการและงบลงทุนให้สถานศึกษาของรัฐตาม นโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ และภารกิจของสถานศึกษา โดยให้มีอิสระในการบริหาร งบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษา ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงคุณภาพและความเสมอภาคในโอกาสทาง การศึกษา

กฎกระทรวง

กฎกระทรวงเล่มที่ 119 ตอนที่ 85 ก ราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 2 กันยายน 2545 ได้ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการให้คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความ ช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา และกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการจัดสรรงบประมาณทางการศึกษา สำหรับคนพิการไว้ โดยมีสาระสำคัญ คือ ให้คนพิการที่มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย ผู้มีความต้องการ จำเป็นพิเศษทางการศึกษา ตามที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล และลงทะเบียน และเข้าศึกษาในสถานศึกษา มีสิทธิขอรับเงินอุดหนุน ขอขยืมเงินเพื่อจัดซื้อ ขอขยืมและขอรับสิ่ง อำนาจความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาตามรายการในบัญชีที่ กำหนดท้ายกฎกระทรวงดังต่อไปนี้ (รายละเอียดในภาคผนวก ข.)

ตารางที่ 1 บัญชี ก. สิ่งอำนวยความสะดวก

ตารางที่ 2 บัญชี ข. สิ่งอำนวยความสะดวก

ตารางที่ 3 บัญชี ค. บริการ

ในกรณีที่คนพิการ หรือผู้ปกครองจัดซื้อเป็นรายการที่สุุดแล้ว ยังคงมีเงินขยืมเหลืออยู่แต่ ไม่เพียงพอที่จะจัดซื้อรายการอื่นได้ ให้คนพิการหรือผู้ปกครองออกเงินสมทบจนครบที่จะจัดซื้อได้ หากไม่ออกเงินสมทบให้คืนเงินตามจำนวนที่เหลืออยู่นั้นแก่หัวหน้าสถานศึกษา ภายในเจ็ดวัน นับแต่วันที่จัดซื้อเป็นรายการที่สุุด

วิสัยทัศน์และแนวคิดของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ด้านการ

พัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

จากการประชุมเชิงบูรณาการ เรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2545 ณ หอประชุมสถาบันราชภัฏสวนดุสิต ฯพณฯ

นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้กล่าววิสัยทัศน์การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พิการ ให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมกันทำงาน สรุปได้ดังนี้

1. อยากรู้ให้คนพิการมีชีวิตที่ปกติ ดังนั้นจึงมีวิสัยทัศน์ว่า “ช่วยเขาให้ตัวเองได้” และมองเห็นว่าการช่วยเหลือที่ดีคือต้องมีความยั่งยืนหยัดต่อเนื่อง “ความยั่งยืนหยัดต่อเนื่อง เป็นเรื่องสำคัญจะต้องมั่นคงที่วิสัยทัศน์และต้องผลักดันให้เป็นจริงให้ได้” ถึงแม้ว่าจะผ่านอุปสรรคใดๆก็ตาม ต้องอดทนและสู้ให้บรรลุในจุดที่อยากจะทำให้ได้ ต้อง “รวมพลัง” กันจริงๆ
2. ต้องมีความเชื่อความเข้าใจ “คนทุกคนมีศักยภาพ” ไม่ว่าคนนั้นจะเป็นอะไร เขาสามารถที่จะถูกพัฒนาศักยภาพของเขามาเป็นจุดที่ทำให้เขาช่วยตัวเองได้ในหลายเรื่อง
3. การช่วยเหลือคนพิการคงต้องมองหลายด้าน มิติด้านกฎหมายอย่างเดียวคงไม่ใช่คงต้องมองด้านสังคมประกอบด้วย
4. ล่ามภาษามือมีความสำคัญมาก คนทำงานเป็นล่ามภาษามือนั้นมีความเหนื่อยยาก หากคนเรียนก็ยาก ฝากให้กระทรวงการคลังได้พิจารณาค่าวิชาชีพพิเศษสำหรับล่ามและบุคคลซึ่งทำงานสนับสนุนคนพิการ โดยเห็นว่า “ถ้าจะสนับสนุนคนพิการก็สนับสนุนคนพิการด้วยเช่นกัน
5. ความก้าวหน้าทางวิชาการเช่น IT , ICT. เป็นประโยชน์มากสำหรับการช่วยเหลือให้คนพิการเข้าถึงด้านข้อมูลข่าวสาร กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจะต้องทำวิจัยและส่งเสริมพัฒนาการใช้ IT , ICT.
6. การจัดสรรงบประมาณเป็นเรื่องความรับผิดชอบของฝ่ายบริหาร การจะแก้ปัญหาให้คนพิการอย่างต่อเนื่องก็ต้องสนับสนุนงบประมาณที่เหมาะสมถูกต้อง
7. คนพิการที่มีศักยภาพในการเรียนรู้ที่ดีต้องมีโอกาสได้รับทุนการศึกษา เพื่อให้คนพิการเหล่านั้นได้กลับมาช่วยเหลือเพื่อนที่พิการของเขาหากเขาได้เรียนรู้สูงขึ้น
8. เรื่องระบบการจัดซื้อเครื่องช่วยคนพิการและสิ่งอำนวยความสะดวก ต้องมีความยืดหยุ่นสูง เพราะระเบียบเดิมอาจไม่ได้ผล และการจัดสิ่งเหล่านี้ควรให้คนพิการมีส่วนร่วมให้ร่วมออกความคิด ช่วยเสนอแนะว่าสิ่งใดที่แก้ปัญหาให้เขาได้ เพื่อให้ตรงกับความต้องการของเขาอย่างแท้จริง
9. การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารราชการ ควรได้มีการจัดทำไม่ว่าจะต้องใช้งบประมาณเท่าใด แต่ก็ต้องพิจารณาถึงการออกแบบและการใช้ด้วย

10. เรื่องการบริการคนพิการ ถ้าเป็นหน่วยราชการจะต้องช่วยการจัดบริการแบบเบ็ดเสร็จที่จุดเดียว(One Stop Service) และขอให้คนที่ทำหน้าที่เพื่อคนพิการมีจิตสำนึกของการให้บริการ(Service Mind) ดังนั้นขอให้ตรวจสอบเจตคติของคนเหล่านี้ด้วย

11. เรื่องจำนวนคนพิการขอให้ทำข้อมูลให้แน่นอนชัดเจนตรงกัน โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จะต้องมีการสำรวจคัดแยกคนพิการประเภทต่างๆและมีประวัติย่อๆ เก็บไว้

12. เรื่องของกฎหมายมีความจำเป็นก็จริง แต่อาจมีความสำคัญน้อยกว่า ในการทำงานถ้าอาศัยแต่กฎหมายจะเป็นการบริหารที่ด้อยประสิทธิภาพที่สุด โดยกล่าวว่า “กฎหมายไม่ได้ช่วยอะไรมาก การบริหารที่มีประสิทธิภาพ ระบบการประเมิน ติดตามประเมินผล การบริการสำเร็จของการทำงานจะมีความสำคัญกว่า”

จากเอกสารเกี่ยวกับการจัดการศึกษาพิเศษ สรุปได้ว่าปัจจุบันการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการเป็นเรื่องที่สถานศึกษา ผู้บริหาร และนักการศึกษาทุกคนต้องรับรู้และให้ความสนใจ เพราะเป็นนโยบายระดับชาติ มีกฎหมายรองรับ และสนับสนุนส่งเสริมมากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา การบริหารจัดการต้องอาศัยความรู้เรื่องวิธีการ กระบวนการจัดการที่เหมาะสม และความเข้าใจสภาพของผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน

5. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับวิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับวิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ดำเนินการวิจัย 4 เรื่อง คือ การวิเคราะห์สาระ (Content Analysis) การเขียนภาพเดนโดแกรม (Dendrogram) การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) และการตรวจสอบโดยวิธีอิงผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship Model)

5.1 การวิเคราะห์สาระ (Content analysis)

การวิเคราะห์สาระ เป็นเทคนิคหนึ่งทางการวิจัยที่จะทำการอ้างอิงโดยดึงเนื้อหาในหลักฐานทั้งหลายออกมา โดยอาศัยกระบวนการจัดกระทำข้อมูลความเชื่อถือได้ สื่อความหมายบางอย่างได้อย่างมีระบบ ตีค่าเป็นตัวเลขได้และมีความเป็นปรนัย (เพื่อให้ได้มาซึ่งอุทุมพร จามรมาน, 2539)

ลักษณะทั่วไปในการวิเคราะห์สาระ (Krippendorff, 1986) มีดังนี้

1. ใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์และสรุปเกี่ยวกับข้อมูลไว้ว่า ข้อมูลที่หามาได้ ไม่ได้มีความหมายเดียว และความหมายที่วิเคราะห์ได้นั้นไม่จำเป็นต้องนำไปใช้กับเรื่องอื่น ๆ นอกเหนือจากเรื่องที่กำลังศึกษาอยู่

2. การตรวจสอบข้อมูลทำเป็นระบบ มีมาตรฐาน มีตัวบ่งชี้ชัดเจน มีตัวแทนความหมายของเรื่องแต่ละประเด็น มีการติดต่อสื่อสารข้อมูลโดยใช้กระบวนการเชิงตรรกที่มีเหตุผลประกอบ

3. การวิเคราะห์ข้อมูลต้องอาศัยความละเอียดและมองหลายๆ ด้าน

4. มาตรฐานของการวิเคราะห์จะวัดได้จากการประเมิน ซึ่งสามารถแยกแยะออกเป็นประเด็นๆ และตรวจสอบได้

5. การตรวจสอบความเที่ยงตรง ดูจากข้อมูลที่ปรากฏขึ้นเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ และแนวโน้มที่เกิดขึ้นหรือได้รับการกล่าวถึงในช่วงเวลาดังกล่าว

6. การตีความหรืออ้างอิงต้องอาศัยสติปัญญาและประสบการณ์

7. ความตรง (Validity) เป็นคุณสมบัติที่สำคัญยิ่งที่จะบอกความน่าเชื่อถือของข้อมูล พรชูลี อาชวอรุง (2544) กล่าวว่า การวิเคราะห์สาระ เป็นการนำข้อมูลข้อสนเทศหรือสิ่งใดๆ ก็ตามที่ไม่มีโครงสร้างมาจัดให้เป็นโครงสร้าง ทำการจัดระบบระเบียบกับสาระ โดยสกัด จำแนกประเด็น การจัดกลุ่ม ลดทอนข้อมูล เรียงลำดับ ให้นำนัก ซึ่งความสัมพันธ์เพื่อนำไปสู่ความชัดเจนยิ่งขึ้นของข้อมูลนั้นและก่อให้เกิดข้อสรุปใหม่ ถือว่าเป็นการวิเคราะห์อภิमानเชิงคุณภาพ ซึ่งจะใช้เทคนิคการพัฒนารายการ (Developing and Working with List) ดังนี้

1. การจัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง (Priority Development) จัดความสำคัญก่อนหลังของทุกๆ ประเด็น ในรายการนั้น โดยอาศัยเกณฑ์ ค่านิยมเชิงสร้างสรรค์ ความวิฤทธิหรือความจำเป็นเร่งด่วน

2. การให้นำหนักและจัดอันดับ (Weight & Rank) นำประเด็นมาให้ให้นำหนักและจัดอันดับ

3. เพิ่มรายการให้บริบูรณ์ (Enriching the List) จัดทำรายการเริ่มต้น (Starter List) โดยบรรจุเพียง 2-3 ประเด็นและขยายรายการให้ครอบคลุมเนื้อหาอย่างสมบูรณ์

4. การจับคู่ที่เสริมกัน (Complimentary Pairs) การพัฒนาข้อมูลในรูปแบบของรายการซึ่งจับเป็นคู่ๆ ที่เสริมกัน เช่น ชาย - หญิง, อาจารย์ - นิสิต เป็นต้น

5. การจับคู่ที่ตรงกันข้าม (Opposing Pairs) โดยวิเคราะห์องค์ประกอบที่ตรงกันข้ามกันของข้อมูลที่ศึกษา เช่น เหตุ - ผล, มาก - น้อย เป็นต้น

6. สิ่งจำเป็นที่ต้องรู้ (We Need to Know) ประมวลข้อมูลที่จำเป็นต่อการทำวิจัย
7. รายการคำถาม (Question List) พัฒนารายการคำถามซึ่งไม่ใช่ข้อความ เช่น มีรายการคำถามอะไรที่จะใช้ในการสัมภาษณ์
8. การตัดสินใจ (Making Decision) หาข้อเลือกหรือหนทางปฏิบัติที่อาจเป็นไปได้เกี่ยวกับเรื่องที่กำลังศึกษา แล้ววิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของแต่ละข้อเลือกหรือหนทางปฏิบัตินั้นๆ เพื่อให้ได้การตัดสินใจที่พิจารณาด้วยความรอบคอบแล้ว
9. เหตุผล (Causes / Reasons) พัฒนาเหตุผลหรือสาเหตุของปัญหาในเรื่องที่ศึกษาและสังเคราะห์ข้อเสนอทั้งหมดเพื่อหาข้อยุติในการแก้ไขหรือตัดสินใจปัญหานั้นๆ
10. การพัฒนาเกณฑ์ (Criteria Development) พัฒนารายการเกณฑ์เพื่อพิจารณาแต่ละเรื่อง แล้วจัดลำดับความสำคัญก่อน-หลังวิเคราะห์
11. รายการที่ก่อปัญหา (Bug List) พัฒนารายการของสิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาในขอบเขตที่ศึกษาอยู่
12. รายการที่พึงประสงค์ (Wish List) จินตนาการ ให้ได้สิ่งที่พึงประสงค์เกี่ยวกับเรื่องที่กำลังศึกษาอยู่ให้มากที่สุด ทั้งนี้ให้พิจารณาความเป็นไปได้และบริบทด้วย
13. การขยายรายการ (Expand the List) พัฒนารายการที่อาจจะขยายได้อีกหรือเพิ่มเติมได้เรื่อยๆ หลังจากที่ศึกษาไปแล้ว
14. การให้คำแนะนำ (Advice Giving) นำเรื่องที่ศึกษาในเรื่องเดียวกันในอนาคตนำมาวิเคราะห์ อภิปรายและสังเคราะห์เป็นรายการทั้งหมด

5.2 การเขียนภาพเดนไดรแกรม (Dendrogram)

การเขียนภาพเดนไดรแกรม เป็นการเสนอข้อมูลวิเคราะห์สาระประเภทหนึ่งตามทฤษฎีของ Krippendorff (1986) ซึ่งข้อมูลที่เสนออยู่ในรูปสาระต่างๆ ที่ได้จากการวิเคราะห์สาระ(Content analysis) ของแต่ละเรื่อง ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ในประเด็นนั้นประกอบด้วยประเด็นย่อยๆ อะไรบ้าง ทำการลดทอนข้อมูลเรื่อยๆ เพื่อให้ได้ประเด็นหลักของแต่ละเรื่อง ซึ่งอาจจะเป็นอะไรก็ได้เช่น อาจเป็นสาระวิธีการ ผลกระทบ การปฏิสัมพันธ์ ฯลฯ ดังนั้นการเขียนภาพเดนไดรแกรม จึงสามารถแสดงให้เห็นประเด็นหลักและประเด็นรองย่อยๆ ของเรื่องที่อยู่ในกลุ่มเรื่องเดียวกันได้อย่างชัดเจน

ขั้นตอนในการเขียนภาพเดนไดรแกรม มีดังต่อไปนี้

1. อ่านวิเคราะห์ (Scanning) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาและสรุปสาระสำคัญด้วยเทคนิควิธีการวิเคราะห์สาระ เพื่อประมวลสรุปสาระสำคัญของเรื่อง แล้วเขียนสรุปสาระสำคัญให้ได้ประเด็นรองย่อยๆ ลงในแผ่นแบบสรุปการวิเคราะห์สาระ โดยใช้แผ่นแบบสรุปการวิเคราะห์

สาระ 1 แผ่นต่อ 1 รายการอ้างอิง ทำเช่นนี้จนครบเอกสารที่ค้นพบ จะได้แบบสรุปจำนวนมากที่มีเนื้อหาสาระของเรื่องต่างๆ ที่บ่งบอกถึงประเด็นหลักและประเด็นรองย่อยๆ ในลักษณะที่อาจเป็นอะไรก็ได้ เช่น สาระ วิธีการ หรือการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เป็นต้น

2. นำแผ่นแบบสรุปการวิเคราะห์สาระมาแยกแยะและจัดกลุ่มเรื่องเดียวกันเข้าด้วยกัน ทำการอ่านวิเคราะห์อีกครั้งเพื่อให้ได้ประเด็นหลักและประเด็นรองย่อยๆ ออกมา โดยขีดเส้นใต้คำเหล่านั้นไว้ แล้วนำมาเขียนภาพเคนโคแกรมแต่ละเรื่องแต่ละแผ่น

3. นำภาพเคนโคแกรมแต่ละเรื่อง แต่ละแผ่นนั้นมาเปรียบเทียบเพื่อค้นหาความถี่ที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงเรื่องนั้นๆ เรื่องใดที่มีความถี่ในการกล่าวถึงมาก แสดงว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ให้คงความเป็นประเด็นหลักไว้ ผลที่ได้คือ ทราบว่า แต่ละเรื่องนั้น อะไรเป็นเนื้อหา อะไรเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้น อะไรเป็นเรื่องสำคัญรองลงมา

4. รวบรวมเรื่องที่เป็นเรื่องเดียวกัน ทำการลดทอนข้อมูลและสรุปให้ได้ประเด็นหลักที่เป็นแก่นแท้ของแต่ละเรื่องที่ศึกษา (ฟ้ามุ่ย เรื่องเลิศจนุญ, 2538)

5.3 การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis)

การวิเคราะห์องค์ประกอบเป็นเทคนิคที่จะจับกลุ่มหรือรวมตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันไว้ในกลุ่มหรือองค์ประกอบเดียวกัน ตัวแปรที่อยู่ในองค์ประกอบเดียวกันจะมีความสัมพันธ์กันมาก โดยความสัมพันธ์นั้นอาจจะเป็นในทิศทางบวก (ไปในทางเดียวกัน) หรือทิศทางลบ (ไปในทิศทางตรงกันข้าม) ก็ได้ ส่วนตัวแปรที่อยู่คนละองค์ประกอบ จะไม่มีความสัมพันธ์กัน หรือมีความสัมพันธ์กันน้อยมาก (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2546)

วัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์องค์ประกอบ

1. เพื่อลดจำนวนตัวแปรโดยรวมตัวแปรหลายๆ ตัวให้อยู่ในกลุ่ม หรือปัจจัย (Factor) เดียวกันโดยที่จำนวนปัจจัยจะน้อยกว่าจำนวนตัวแปร โดยการนำตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันไว้ในปัจจัยเดียวกัน เมื่อลดตัวแปรแล้ว จะต้องมีการตั้งชื่อหรือกำหนดชื่อปัจจัยที่แสดงถึงความหมายของตัวแปรต่างๆ ที่อยู่ในปัจจัยนั้น

2. เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง (Confirmatory)

ขั้นตอนการวิเคราะห์องค์ประกอบ แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2546) คือ

1. การตรวจสอบว่าตัวแปรต่างๆ มีความสัมพันธ์กันหรือไม่

ถ้าตัวแปรมีความสัมพันธ์กันมาก จะสามารถใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบได้ ถ้าตัวแปร ไม่มีความสัมพันธ์กัน หรือมีความสัมพันธ์กันน้อย ไม่ควรใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบ การตรวจสอบทำได้ 2 วิธี ดังนี้

1.1 การตรวจสอบโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ โดยการสร้างเมทริกซ์แสดงสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ของตัวแปรทุกคู่

1.2 ตรวจสอบโดยใช้สถิติ KMO

2. การสกัดปัจจัย (Factor Extraction) วัตถุประสงค์ของการสกัดปัจจัย คือ การหาจำนวน องค์ประกอบที่สามารถใช้แทนตัวแปรทั้งหมดทุกตัวได้ หรือเป็นการดึงรายละเอียดจากตัวแปรมาไว้ในองค์ประกอบ วิธีการสกัดปัจจัยมีหลายวิธี เช่น วิธีองค์ประกอบสำคัญ วิธีแกนหลัก วิธีความเป็นไปได้ที่น้อยที่สุด ฯลฯ วิธีองค์ประกอบสำคัญ (Principal Component Analysis) เป็นวิธีที่นิยมมากที่สุด

3. การหมุนแกนปัจจัย (Factor Rotation) เพื่อให้ค่า Factor Loading ของตัวแปรมีค่ามากขึ้นหรือลดลงจนกระทั่งทำให้ทราบว่าตัวแปรนั้นควรอยู่ในปัจจัยใดหรือไม่ควรอยู่ในปัจจัยใด

วิธีการหมุนแกน ที่ใช้กันทั่วไปมี 2 วิธีใหญ่ๆ คือ

3.1 การหมุนแกนแบบออร์โธกอนอล (Orthogonal Rotation) เป็นการหมุนแกนปัจจัยไปแล้วยังคงทำให้ปัจจัยตั้งฉากกัน หรือเป็นอิสระกันแต่ทำให้ค่า Factor Loading มากขึ้นหรือลดลง

3.2 การหมุนแกนแบบออบลิค (Oblique Rotation) เป็นการหมุนแกนปัจจัยไปในลักษณะที่ปัจจัยไม่ตั้งฉากกัน หรือ ปัจจัยไม่เป็นอิสระกันนั่นเอง แต่ทำให้ค่า Factor Loading มากขึ้นหรือลดลง

4. การคำนวณค่า Factor Score เมื่อสามารถจัดตัวแปรที่มีอยู่จำนวนมากเหลือเป็นกลุ่มตัวแปรไม่กี่กลุ่ม สามารถคำนวณหาค่า Factor Score ของแต่ละ case ได้

5.4 การตรวจสอบโดยวิธีของผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship Model)

การตรวจสอบโดยวิธีของผู้ทรงคุณวุฒิตามแนวคิดของ Eisner ซึ่งเป็นผู้พัฒนาแนวคิดนี้ขึ้น จะมีลักษณะที่แตกต่างไปจากรูปแบบการตรวจสอบอื่นๆ (พรชูติ อาชวอำรุง, 2528) Eisner ได้ชี้ให้เห็นปัญหาของการวิจัยซึ่งมักจะถูกครอบงำด้วยกระบวนการหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์หรือวิธีการเชิงปริมาณมากเกินไป ทั้งๆ ที่เรื่องราวของการศึกษาหลายเรื่องเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อนและซับซ้อน ทั้งนี้ Eisner เชื่อว่า การรับรู้สิ่งใดๆ ก็ตามด้วยความเท่าทันเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของความเป็นผู้รู้ (Connoisseurship) ด้วยเหตุนี้ แนวทางการประเมินผลทางการศึกษาตามแนวคิดของ Eisner จะมีลักษณะต่างจากแนวทางอื่นๆ ดังนี้

1. เป็นรูปแบบที่มีได้เน้นสัมฤทธิ์ผลของวัตถุประสงค์ตามรูปแบบการตรวจสอบแบบอิงเป้าหมาย (Goal – based Model) การตอบสนองปัญหาและความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องตามรูปแบบการตรวจสอบแบบสนองตอบ (Responsive Model) หรือการรับรองกระบวนการตัดสินใจตามรูปแบบการตรวจสอบแบบอิงการตัดสินใจ (Decision Making) อย่างไรก็ตามอย่างหนึ่ง แต่การตรวจสอบโดยผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิ จะเน้นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่ถุกนำขึ้นมาพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือกับกระบวนการตัดสินใจเสมอไป แต่อาจผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่างๆ เข้าด้วยกันตามวิจรรณญาณของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพ หรือความเหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

2. เป็นรูปแบบการตรวจสอบที่เน้นความเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่ประเมิน โดยพัฒนามาจากการวิเคราะห์งานศิลปะ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนและต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย ต่อมาได้มีการนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาในสาขาเฉพาะที่ต้องอาศัยผู้รู้ในเรื่องนั้นจริงๆ มาเป็นผู้ประเมินผล รูปแบบนี้จึงเป็นที่นิยมในการนำมาใช้ตรวจสอบประเมินผลในวงการอุดมศึกษาที่ต้องการความเชี่ยวชาญเฉพาะทางสูง

3. เป็นรูปแบบการตรวจสอบที่ใช้ตัวผู้ทรงคุณวุฒินั้นเอง เป็นเครื่องมือการประเมินผล โดยเน้นความเชื่อถือว่า ผู้ทรงคุณวุฒินั้นจะเที่ยงธรรมและมีวิจรรณญาณที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่างๆ นั้นจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญการของผู้ทรงคุณวุฒิ

4. เป็นรูปแบบที่ยอมให้มีความยืดหยุ่น ในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิ ตามอรรถาศัยและความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่จะพิจารณา การบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม ประมวล และวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ

ทั้งนี้ การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นที่สภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์ และการเป็นที่เชื่อถือ (High Credibility) ของวิชาชีพนั้นเป็นสำคัญ

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้แบ่งงานวิจัยออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล ลักษณะทั่วไป ของคนพิการ กลุ่มที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับสื่อเทคโนโลยี และสิ่งอำนวยความสะดวก และกลุ่มที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษา

งานวิจัยพื้นฐานทั่วไป มีทั้งหมด 5 เรื่อง คือ

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา(2546) ได้ทำการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาาระบบบริการให้แก่นิสิตนักศึกษาพิการระดับอุดมศึกษา ในสถาบันอุดมศึกษา โดยมีสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน ได้แจ้งตอบข้อมูลดังกล่าว จำนวน 52 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 57.35 ของสถาบันอุดมศึกษาทั้งหมด ผลการสำรวจสรุปดังนี้

1. นิสิตนักศึกษาพิการที่กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันอุดมศึกษา ปีการศึกษา 2546 มีจำนวนทั้งหมด 1,044 คน จากสถาบันอุดมศึกษาที่มีนักศึกษาพิการ จำนวน 50 แห่ง โดยจำแนกเป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ 8 แห่ง จำนวน 390 คน มหาวิทยาลัยราชภัฏ 15 แห่ง จำนวน 560 คน สถาบันอุดมศึกษาเอกชน 12 แห่ง จำนวน 52 คน และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล 15 แห่ง จำนวน 42 คน จำแนกตามระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 1,042 คน ระดับปริญญาโท จำนวน 2 คน จำแนกตามประเภทของความพิการ ได้แก่ พิการทางการมองเห็น จำนวน 99 คน พิการทางการได้ยิน จำนวน 580 คน พิการทางกายหรือการเคลื่อนไหว จำนวน 351 คน พิการทางจิตใจ จำนวน 1 คน พิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ จำนวน 10 คน และพิการซ้อน จำนวน 3 คน และจำแนกตามเพศ โดยเป็นเพศชาย จำนวน 583 คน และเพศหญิง จำนวน 461 คน

2. นโยบาย แนวทางและมาตรการในการรับนักศึกษาพิการเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา โดยสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ ร้อยละ 55.4 มีนโยบายที่จะให้ความเสมอภาคและเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่ผู้พิการ ทุกคนสามารถสมัครเข้าเป็นนักศึกษาได้ โดยมีเงื่อนไขว่า การพิการนั้นจะต้องไม่เป็นอุปสรรคต่อการศึกษา และได้กำหนดแนวทางในการรับนักศึกษาพิการเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาโดยตรง แต่เป็นการสอบร่วมกับนักศึกษาปกติ คิดเป็นร้อยละ 30.4 ทั้งนี้ สถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ ร้อยละ 41.3 ยังไม่ได้กำหนดมาตรการในการรับนักศึกษาพิการเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาที่ชัดเจน

3. การจัดบริการรองรับนิสิตนักศึกษาพิการระดับอุดมศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา โดยสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ ยังไม่ได้จัดบริการการเพื่อรองรับนิสิตนักศึกษาพิการ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ การบริหาร และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาให้กับนักศึกษาพิการของสถาบัน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากนักศึกษาพิการในสถาบันอุดมศึกษาแห่งนั้นยังมีจำนวนไม่มาก และนักศึกษาพิการที่กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันก็เป็นนักศึกษาที่จะสามารถช่วยเหลือตนเองได้ จึงยังไม่มีการจัดบริการดังกล่าว

อารีลักษณ์ คิมทอง (2546.) ทำการวิจัยเรื่อง กรณีศึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรของครอบครัวที่มีลูกหูหนวก มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการที่ครอบครัวค้นพบปัญหาเกี่ยวกับการมีลูกหูหนวก ศึกษาลักษณะวิธีการเลี้ยงดูลูกหูหนวกในครอบครัวที่มีลูกหูหนวก และวิเคราะห์การเรียนรู้

ของลูกที่หูหนวกทั้งในด้านพัฒนาการทางกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม คุณธรรม จริยธรรมและทักษะปฏิบัติ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษา คือนักศึกษาหูหนวกซึ่งกำลังศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนภาษามือไทย รุ่นที่ 2 ของวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 11 คน และครอบครัวของนักศึกษา จำนวน 11 ครอบครัว เก็บข้อมูลโดยการรวบรวมรายชื่อนักศึกษา ประสานงานล่ามเพื่อการสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลจากแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ สัมภาษณ์นักศึกษาหูหนวกและครอบครัว วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่าทั้ง 11 ครอบครัว มีผู้เลี้ยงดูที่มีการได้ยิน ไม่มีผู้เลี้ยงดูเป็นคนหูหนวก พ่อเป็นผู้ที่พบว่าลูกมีความผิดปกติมากที่สุด ช่วงอายุที่พบคือแรกเกิดถึง 2 ปี ทุกครอบครัวจะพาลูกไปพบแพทย์เมื่อพบว่าลูกหูหนวกแล้วจะมีความวิตกกังวล จากการศึกษาทำให้ทราบถึงลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเด็กหูหนวก 5 ลักษณะดังนี้ ทุกครอบครัวมีปัญหาอุปสรรคคือ การสื่อสารเด็กหูหนวกทุกคนมีปัญหาเรื่องพัฒนาการทางภาษา แต่มีพัฒนาการการเจริญเติบโตทางร่างกาย วุฒิภาวะทางอารมณ์และสังคม ความสามารถทางสติปัญญาและวัฒนธรรมหลักและคุณธรรมปกติ รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทยของครอบครัวคนหูหนวก เป็นแบบการให้อิสระเชิงควบคุมแบบการเป็นแบบอย่าง แบบการให้เด็กสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และร่วมสถานการณ์แล้วเกิดการเรียนรู้ตามธรรมชาติ แบบการมีผู้เลี้ยงดูหลายคนและแบบการตอบสนองของพ่อแม่เปลี่ยนแปลงตามวัย วุฒิภาวะและเพศของเด็ก

วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กหูหนวกที่ได้จากการศึกษา นำไปประยุกต์ใช้ในการให้บริการปรึกษาแนะแนว โดยแนะนำผู้ปกครองให้นำลูกไปตรวจการได้ยินตั้งแต่แรกเกิด ให้ความรู้เรื่องพัฒนาการทางภาษาของเด็กหูหนวกว่าเป็นสิ่งสำคัญ เรียนรู้ภาษามือใช้สื่อสารกับลูกและใช้ภาษาให้ตรงกับเด็ก แนะนำให้เด็กหูหนวกยอมรับและเข้าใจปัญหาของผู้ปกครองและพบคนหูหนวกผู้ใหญ่ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเรียนรู้ภาษามือและวิถีชีวิตของคนหูหนวก

อรอนงค์ สุวรรณกุล (2525) ได้ศึกษาทัศนคติของผู้ปกครองต่อบุตรหลาน ที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน กลุ่มตัวอย่างสุ่มมาจากผู้ปกครองของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนโสตศึกษาทั่วประเทศผลการศึกษาพบว่า

1) ทัศนคติต่อเด็ก ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเป็นเด็กที่น่าสงสาร เนื่องจากเกิดมาร่างกายบกพร่องไม่สมบูรณ์ ผู้ปกครองรู้สึกเสียใจที่มีบุตรหลานที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน และพยายามหาทางรักษา แต่ส่วนใหญ่ให้การยอมรับเด็กประเภทนี้

2) ทักษะติดต่อการเลี้ยงดู ผู้ปกครองส่วนใหญ่แสดงความจำนงจะเลี้ยงดูบุตรให้ดีที่สุด แม้เขาจะมีความบกพร่องทางการได้ยินก็ตาม และเอาใจใส่เลี้ยงดูให้เท่าเทียมหรือมากกว่าเด็กปกติ ผู้ปกครองส่วนหนึ่งแสดงความไม่แน่ใจว่าจะสามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรของตนให้เหมือนเด็กปกติ แต่ก็ไม่รู้สึกท้อถอย ในทางตรงข้าม ผู้ปกครองแสดงความประสงค์จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินให้มากขึ้น และมีความเชื่อว่า การเอาใจใส่อบรมเลี้ยงดูเด็กมีความบกพร่องทางการได้ยินให้มากขึ้น และมีความเชื่อว่า การเอาใจใส่อบรมเลี้ยงดูเด็กมีความบกพร่องทางการได้ยินเป็นอย่างดี จะทำให้ผู้ปกครองได้รับผลเป็นที่พอใจในวันหนึ่ง

3) ทักษะติดต่อการศึกษา ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความเชื่อว่า เด็กมีความบกพร่องทางการได้ยิน สามารถเรียนรู้ได้ และประสงค์จะให้เด็กได้รับการศึกษาสูงสุดเท่าที่จะทำได้ ผู้ปกครองนิยมส่งเด็กเข้าเรียนในโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นสำหรับเด็กประเภทนี้โดยเฉพาะ และเป็นโรงเรียนประจำ ทั้งนี้เพราะว่าผู้ปกครองมีบ้านที่ห่างไกลต่อการเรียนรู้อุปกรณ์การศึกษาแก่เด็กจึงมิได้เป็นหน้าที่ของโรงเรียนแต่ฝ่ายเดียว ผู้ปกครองยินดีจะช่วยเหลือโรงเรียนเพื่อให้บุตรของตนได้ศึกษาเล่าเรียนให้มากที่สุด

ผู้ปกครองส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาพิเศษสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน และต้องการให้บุตรหลานเรียนวิชาชีพ และต้องการให้ทางโรงเรียนปรับปรุงการเรียนการสอนด้านอาชีพให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

สามารถ รัตนสาคร (2545) ศึกษาทักษะการมีวิถีชีวิตอิสระในกลุ่มผู้ใหญ่ที่พิการทางการมองเห็น ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสามารถในการใช้ทักษะการมีวิถีชีวิตอิสระของผู้พิการทางการมองเห็น พร้อมทั้งศึกษาปัจจัยที่ช่วย และเป็นอุปสรรคต่อการมีวิถีชีวิตอิสระ โดยสอบถามจากผู้พิการทางการมองเห็น ที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล จำนวน 193 คน เก็บข้อมูลระหว่างเดือน เม.ย ถึง ต.ค 2544 ผลการศึกษาวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 72.0% มีทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวได้มากที่สุด รองลงมาคือทักษะทางสังคม 66.0% ทักษะการดำรงชีวิตประจำวัน 59.6% และทักษะการสื่อสาร 49.7% ตามลำดับ ในด้านปัจจัยพบว่าปัจจัยที่ช่วยให้มีวิถีชีวิตอิสระมากที่สุดคือไม่ต้องการเป็นภาระของครอบครัวหรือพึ่งพาผู้อื่น จากความจำเป็นในชีวิตและเพื่อความอยู่รอด จากความต้องการออกมาเผชิญสิ่งต่าง ๆ และต่อผู้ด้วยตนเอง ทักษะที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าสำคัญที่สุดคือทักษะการใช้ภาษาอังกฤษได้อย่างถูกต้อง ทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ได้อย่างถูกต้องและเต็มศักยภาพของเครื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการดำรงชีวิตของคนพิการทางการมองเห็น คือการประกอบอาชีพปัญหาการใช้ระบบขนส่งมวลชนสาธารณะไม่สะดวก ทักษะติดของบุคคลอื่นที่มีต่อคนพิการทางการมองเห็น

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัยคือ (1)ควรจัดโปรแกรมการฝึกทักษะการมีวิถีชีวิตอิสระเพื่อให้บริการแก่ผู้ที่พิการทางการมองเห็น ในทุกระดับอายุ (2)เตรียมผู้พิการให้มีทักษะการทำงานทำหรือทักษะการสร้างงาน ส่งเสริมให้คนตาบอดมีส่วนร่วมในชุมชน เพื่อช่วยลดทัศนคติที่เป็นอุปสรรค (3) สมาคมคนตาบอดฯ ร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาอุปกรณ์ และจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวก ในสภาพแวดล้อมที่ช่วยให้ผู้ที่พิการทางการมองเห็นสามารถเข้าถึงบริหารได้

วิรงรอง ฟางสะอาด (2545) ได้ทำการศึกษาการมองเห็นคุณค่าแห่งตนของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นในโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมองเห็นคุณค่าแห่งตนของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็น ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความตระหนักในคุณค่า โดยการใช้แบบสอบถามวัดความตระหนักในคุณค่าของตนเอง ฉบับนักเรียน ทั้งชุด 58 ข้อ ของคูเปอร์สมิธ ฉบับแปลเป็นภาษาไทย โดยอนุรักษ์ บัณฑิตยชาติ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ประชากรที่ศึกษาคือนักเรียนที่บกพร่องทางการเห็น อายุ 9-18 ปี ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพจำนวน 53 คน เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็น มีค่าเฉลี่ยการมองเห็นคุณค่าแห่งตนโดยภาพรวมคือ 57.21 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 12.80 และเมื่อแยกพิจารณาตามรายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยการมองเห็นคุณค่าแห่งตนในด้านตนโดยทั่วไปมีค่าเฉลี่ย 28.26 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 8.49 ด้านตนทางสังคมและกลุ่มเสี่ยง 9.62 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.78 ด้านพ่อแม่และทางบ้าน 10.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 4.82 ด้านโรงเรียนและการศึกษา 9.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3.08 และด้านการตอบไม่ตรงความเป็นจริง 2.30 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.33

ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมองเห็นคุณค่าแห่งตนของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นพบว่า เพศชายมีความตระหนักในคุณค่าสูงกว่าเพศหญิง นักเรียนที่อยู่ในระดับชั้นที่สูงขึ้นมีความตระหนักในคุณค่าของตนเองสูงขึ้นตาม นักเรียนที่อยู่ในครอบครัวที่บิดามารดาอยู่ด้วยกันมีความตระหนักในคุณค่าสูงกว่านักเรียนที่บิดามารดาอยู่กันคนละที่ และอายุของบิดามารดา มีผลต่อความตระหนักในคุณค่าของตนเอง พบว่าบิดามารดาอายุน้อยนักเรียนจะมีความตระหนักในคุณค่าของตนเองสูง การศึกษาของบิดามารดา มีผลต่อการตระหนักในคุณค่าของตนเองของนักเรียน พบว่าบิดามารดาที่มีการศึกษาสูง นักเรียนมีความตระหนักในคุณค่าของตนเองสูงเช่นกัน และสภาพความพิการตาบอดสนิทหรือตาพอมองเห็นเลือนราง ไม่พบความแตกต่างในการมองเห็นคุณค่าแห่งตน

ข้อเสนอแนะ ครอบครัว โรงเรียน และนักเรียนมีส่วนสำคัญในการพัฒนา การมองเห็นคุณค่าแห่งตน โดยเฉพาะบทบาทของครอบครัวเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาการมองเห็นคุณค่า

แห่งตนให้กับเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น ความรัก ความอบอุ่น การยอมรับ และกำลังใจจะสร้างความมั่นคงในการมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่าในสถาบันอุดมศึกษาปัจจุบัน มีนักศึกษาพิการเรียนอยู่ในมหาวิทยาลัยราชภัฏมากที่สุด และเป็นนักศึกษาประเภทที่มีความบกพร่องทางการได้ยินมากกว่าทุกประเภท สถาบันอุดมศึกษาเกือบครึ่งที่จัดการศึกษาพิเศษ แต่ยังไม่ได้กำหนดมาตรการการรับนักศึกษาพิการที่ชัดเจน และยังไม่ได้จัดบริการเพื่อรองรับนักศึกษาพิการ ปัญหาของนักศึกษาหูหนวกคือเรื่องของภาษาและการสื่อสาร

ครอบครัวเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาลูก ครอบครัวที่อบอุ่นมีผลต่อการเห็นคุณค่าแห่งตนของคนพิการ ดังนั้นการให้การศึกษแก่พ่อแม่ผู้ปกครองจึงเป็นสิ่งสำคัญ พ่อแม่ที่พบในงานวิจัยมีความตั้งใจเลี้ยงลูกเป็นอย่างดี แต่ยังมีความเข้าใจเรื่องความพิการของลูกไม่ถูกต้องนัก

การจัดโปรแกรมการฝึกเรื่องการมีวิถีชีวิตที่อิสระเป็นสิ่งสำคัญสำหรับคนตาบอด ในทัศนะของคนตาบอดเอง ส่วนใหญ่จะไม่ต้องการให้เป็นภาระแก่ผู้อื่น ในขณะที่เขายังรู้สึกว่าเป็นคนปกติทั่วไปมีทัศนคติที่ไม่ด้อยกว่าคนตาบอด

งานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอน / การพัฒนา คนพิการ มีจำนวน 3 เรื่อง คือ

นางลักษณ์ วิรัชชัย (2544) ได้ทำการศึกษาวิจัยรูปแบบการจัดการเรียนร่วมแบบรวมพลัง การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการโดยครอบครัว และชุมชนมีส่วนร่วม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ โดยครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วม ให้ได้รูปแบบที่สอดคล้องกับสาระสำคัญในพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

แนวคิดในการพัฒนารูปแบบได้ จากการศึกษาสภาพและแนวโน้มการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการของประเทศไทย และต่างประเทศจากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ และจากการวิจัยรายกรณีโครงการฟื้นฟูเด็กพิการ โดยชุมชนมูลนิธิเพื่อเด็กพิการ จังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้อง กับโครงการฟื้นฟูเด็กพิการ โดยชุมชนทั้งหมด รวม 295 คน การรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถามแบบบันทึกเหตุการณ์ประจำวัน การจัดกลุ่มสนทนา การสัมภาษณ์ และการสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหา และสถิติวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์ที่สำคัญสรุปได้ 4 ประการ ประการแรก การจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการในต่างประเทศมีแนวโน้มเป็นรูปแบบการเรียนร่วมชั้น และรูปแบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการฝึกอาชีพ ประการที่สอง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการของไทยกำหนดให้รัฐ สนับสนุนทุกคนให้ได้รับสิทธิทางการศึกษาทุก

รูปแบบ ปริมาณคนพิการที่ต้องจัดบริการการศึกษามีจำนวนเพิ่มขึ้นมาก และรัฐจำเป็นต้องจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม ประการที่สาม การวิจัยรายกรณีโครงการฟื้นฟูเด็กพิการโดยชุมชน พบว่าโครงการฯ มีวัตถุประสงค์ให้ความรู้ด้านป้องกัน การบำบัดรักษา และการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ โดยร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การดำเนินงานประกอบด้วยโครงการย่อยรวม 12 โครงการ แต่ละโครงการประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ บุคลิกภาพและความสามารถของหัวหน้าฝ่ายฟื้นฟูเด็กพิการ เป็นปัจจัยสำคัญทำให้โครงการประสบความสำเร็จทำงานได้ตามเป้าหมาย ใช้งบประมาณไม่มากนัก และได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี ประการที่สี่ ตามหลักการศึกษา รูปแบบการสอนที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนร่วม ได้แก่ รูปแบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแบบอิงครอบครัวและชุมชน รูปแบบการสอนแบบบทบาทหน้าที่ รูปแบบการสอนเป็นรายบุคคล รูปแบบการทำงานเป็นทีม การร่วมมือร่วมใจ และการให้คำปรึกษาจากองค์ความรู้ที่ได้ทั้งสี่ประการนำมาเป็นกรอบพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ เรียกว่า รูปแบบการเรียนร่วมแบบรวมพลัง รูปแบบที่พัฒนาขึ้นได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ และให้ข้อเสนอในการนำไปใช้

จันทิรา เลิศจรสอร่วมดี (2545) การศึกษาการจัดโปรแกรมการเรียนร่วมสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็น ในโรงเรียนประถมสาธิต สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา โดยการวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการ ปัญหา อุปสรรค และสาเหตุ ตลอดจนการเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาในการจัดการเรียนร่วม ผลการวิจัย พบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่จะมีกระบวนการเรียนการสอน ดังนี้คือ ครูจะใช้แผนการสอนปกติที่จัดเตรียมสำหรับนักเรียนทั่วไปแต่จะเพิ่มวิธีการช่วยเหลือหรือการสนับสนุนต่าง ๆ เข้าไปในกระบวนการศึกษาปกติ เพื่อให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมและเป็นส่วนหนึ่งในชั้นเรียน นอกจากนี้แล้วยังมีบริการสนับสนุนช่วยเหลือจากครูสอนเสริมทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เข้ามาช่วยเหลือระบบในชั้นเรียนปกติ อย่างไรก็ตามการให้บริการสนับสนุนของครูสอนเสริมในแต่ละระดับชั้นไม่ได้มีแบบแผนหรือมาตรฐานเดียวกัน ทำให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นประสบความสำเร็จ ได้แก่ ครูผู้สอน ครูสอนเสริม นักเรียนทั่วไป นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็น จากการศึกษาได้พบปัญหาซึ่งเกิดขึ้นหลาย ๆ ประการ คือ มีครูผู้สอนบางส่วนขาดความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการเรียนร่วม ผู้ปกครองขาดการมีส่วนร่วม การขาดความร่วมมือในเรื่องสื่ออักษรเบรลล์ให้แก่เด็กเรียนในบางชั้นเรียน นักเรียนทั่วไปและนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นขาดความเข้าใจในเรื่องการปรับตัวอยู่ร่วมกันและวิธีการและระดับการช่วยเหลือนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นของนักเรียนทั่วไป จำนวนครูสอนเสริมมีไม่พอกับภาระงานที่มาก ครูสอนเสริมขาดความเข้าใจใน

เรื่องการดำเนินการจัดการเรียนร่วม จำนวนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นในบางชั้นเรียนที่มีมากเกินไปทำให้ครูผู้สอนในวิชาซึ่งมีการปฏิบัติไม่สามารถดูแลนักเรียนได้ทั่วถึง

ปัจจัยประการหนึ่ง ซึ่งสนับสนุนส่งเสริมการเรียนร่วมให้ประสบความสำเร็จที่สำคัญอย่างยิ่ง ก็คือโครงการเรียนร่วมของโรงเรียนแห่งนี้มีการก่อตั้งอย่างเป็นทางการและมีการส่งต่ออย่างมีระบบ มีผู้บริหารซึ่งให้การสนับสนุนโครงการอย่างเต็มที่ มีการส่งครูผู้สอนบางส่วนให้เข้ารับการอบรมเรื่องการจัดการเรียนร่วม ประกอบกับครูมีเจตคติเชิงบวกต่อนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นของครู ตลอดจนมีระบบบริการสนับสนุนจากครูสอนเสริม ทำให้การเรียนร่วมสามารถดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน

พิณทิพย์ วิจิตรจามรี(2545) ทำการศึกษาสภาพของการจัดกิจกรรมสำหรับนักเรียนหูหนวก : กรณีศึกษา วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ เพื่อศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมนักศึกษาทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อกิจกรรมนักศึกษาและปัญหาต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมนักศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาหูหนวกศึกษา วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 78 คน เป็นนักศึกษาหูหนวก – หูตึง 60 คน และนักศึกษาที่มีการได้ยิน 18 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามในการสัมภาษณ์

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า

1. สภาพการจัดกิจกรรมนักศึกษาจัดโดยนักศึกษาและมีอาจารย์เป็นที่ปรึกษา ซึ่งอาจารย์อาจจะเป็นผู้คิดริเริ่มจุดประกายให้กับนักศึกษาให้เข้าร่วมทำกิจกรรม มีการได้งบประมาณจากผู้สนับสนุนและ ค่าบำรุงกิจกรรมนักเรียน ซึ่งนักศึกษาเป็นผู้หางบประมาณ การรับข่าวสารร้านกิจกรรมนักศึกษาทางจดหมายของมหาวิทยาลัย และทางหนังสือพิมพ์ของมหาวิทยาลัย
2. ทัศนคติของนักศึกษาเห็นด้วยเกี่ยวกับกิจกรรมนักศึกษาโดยรวม ทางด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมด้านการเมือง กีฬา ศิลปวัฒนธรรม และบำเพ็ญประโยชน์ ว่าเป็นสิ่งที่ควรทำและมีประโยชน์ต่อนักศึกษา และควรมีอาจารย์เป็นที่ปรึกษาในการทำกิจกรรมนักศึกษาและนักศึกษาเห็นด้วยถึงประโยชน์ของการเข้าร่วมกิจกรรมที่ทำให้มีการพัฒนาตนเองให้เข้ากับสังคมภายนอก และช่วยให้นักศึกษาได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ตรงในความเป็นจริงของสังคม
3. ปัญหาที่พบในการดำเนินกิจกรรม คือขาดเงินทุนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไม่มีสถานที่และอุปกรณ์ที่เพียงพอในการจัดกิจกรรม ขาดความรู้ความชำนาญในการทำกิจกรรม เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม นักศึกษาบางคนเห็นว่า กิจกรรมนักศึกษามีผลกระทบทำให้นักศึกษามีเวลาว่างน้อยลง และขาดเรียนในบางเวลา
4. ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมนักศึกษาสำหรับนักศึกษาหูหนวก ควรจะมีล่ามแปลภาษามือ และนักศึกษาหูหนวกที่ตั้งใจมาช่วยทำงานซึ่งควรจะได้เงินค่าตอบแทน และมีการ

เชื่อมโยงการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างคณะต่าง ๆ เป็นการทำให้ นักศึกษา หนูหนวก ได้ปฏิสัมพันธ์กับคนทั่วไป เพื่อช่วยพัฒนาตนเอง มีการเรียนรู้กติกาทางสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การดำรงชีวิตในสภาพปกติ และเป็นการสร้างทัศนคติที่ดีต่อนักศึกษาที่เป็นคนหูหนวก ทำให้คนทั่วไปเข้าใจถึงธรรมชาติ และวัฒนธรรมคนหูหนวกมากขึ้น

สรุปว่าการจัดการเรียนการสอนนักเรียนนักศึกษาพิการ ควรเน้นในเรื่องการมีส่วนร่วมของอาจารย์ ผู้ปกครอง และสถานศึกษาควรจัดตั้งหน่วยบริการอย่างเป็นทางการและมีระบบ จัดบุคลากรให้พอเพียง จัดอาจารย์ที่ปรึกษาให้ รวมถึงให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากร และในขณะที่ผู้เรียนอยู่ในสถานศึกษา สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนนักศึกษาพิการได้มีความสัมพันธ์กัน ทำกิจกรรมร่วมกัน กับเพื่อนๆ เพื่อให้เรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ซึ่งในขณะนี้ครูผู้สอนยังคงใช้วิธีสอนเป็นไปตามปกติ ครูขาดความพร้อมเรื่องสื่อ และผู้ปกครองยังไม่มีส่วนร่วม

งานวิจัยเกี่ยวกับเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก มีจำนวน 4 เรื่อง คือ

คุณฉวี ดิहनอ (2545) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการใช้เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการทางการได้ยินในโรงเรียนโสตศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจชนิดของเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการทางการได้ยินในโรงเรียนโสตศึกษา ศึกษาสภาพการใช้งานและปัญหาจากการใช้เทคโนโลยี รวมถึงศึกษาความต้องการ ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะในการใช้เทคโนโลยีการศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูประจำชั้น ครูพิเศษ และครูฟื้นฟูสมรรถภาพทางการได้ยิน จำนวน 73 คน และนักเรียนพิการทางการได้ยิน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 90 คน จากโรงเรียนโสตศึกษากลุ่มตัวอย่าง จำนวน 5 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนเศรษฐเสถียร โรงเรียนโสตศึกษาอนุสารสุนทร โรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดขอนแก่น โรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดชลบุรี และโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดสงขลา โดยใช้แบบสำรวจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า อุปกรณ์เครื่องช่วยและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการทางการได้ยินที่มีการจัดบริการในทุกโรงเรียน ได้แก่ เครื่องช่วยฟังแบบกล่อง เครื่องช่วยฟังแบบทัดหลังหู เครื่องขยายเสียงระบบเอฟเอ็ม ห้องเรียนระบบสนามแม่เหล็ก กระจกเงา คอมพิวเตอร์สอนพูด โทรทัศน์ เครื่องเล่นวีดีโอเทป และวิทยุเทป โดยอุปกรณ์ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพดี และได้รับการจัดสรรด้วยเงินงบประมาณ ผู้รับผิดชอบดูแลส่วนใหญ่ คือ ครูประจำชั้น ผลการใช้เทคโนโลยีของครู พบว่า มีการนำโทรทัศน์ กระจกเงา เครื่องช่วยฟังชนิดทัดหลังหู และเครื่องเล่นวีดีโอเทปมาใช้ในระดับมาก และมีความต้องการ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอนมากที่สุด เทคโนโลยีที่ทั้งนักเรียนหูตึง และนักเรียนหูหนวกใช้ในระดับมาก ได้แก่ ไฟล์สัญญาณ และโทรทัศน์ เทคโนโลยีที่

นักเรียนหญิงมีความต้องการมากที่สุด คือ อินเทอร์เน็ต รองลงมาได้แก่ เครื่องช่วยฟังชนิดทัดหลังหู และคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล เทคโนโลยีที่นักเรียนหูหนวกมีความต้องการมากที่สุดคือ ไฟล์สัญญาณ รองลงมาได้แก่คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล วิกิตำสน์ที่มีล่ามภาษามือ อินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์สำหรับคนหูหนวก

จากการศึกษาทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่ทั้งครูและนักเรียนส่วนใหญ่ประสบ คือขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยี ขาดแคลนงบประมาณในการจัดซื้อและบำรุงรักษาเทคโนโลยี และจำนวนเทคโนโลยีไม่เพียงพอกับจำนวนและความต้องการของนักเรียน

เนตรนภา ออนุประเสริฐ (2544) ศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการใช้เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวกของนักศึกษาพิการทางการเห็น ในสถาบันระดับอุดมศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการใช้เทคโนโลยีปัญหาการใช้เทคโนโลยีและความต้องการใช้เทคโนโลยี ของนักศึกษาพิการทางการเห็น

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพิการทางการเห็นที่ศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2543 จำนวน 45 คน ได้แก่ นักศึกษาตาบอด 29 คน นักศึกษาสายตาดูเลือนราง 16 คน และผู้ให้บริการจำนวน 10 คน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์นักศึกษาพิการทางการเห็น และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้บริการ ผลการวิจัยมีดังนี้

1. สภาพการใช้เทคโนโลยี พบว่า สื่อวัสดุอุปกรณ์ขั้นพื้นฐานที่นักศึกษาตาบอดทุกคนใช้และใช้ในระดั้มาก คือ สเตทและสไตลัส และเทปบันทึกเสียง ส่วนนักศึกษาสายตาดูเลือนรางทุกคนใช้และใช้ในระดั้มาก คือ เทปบันทึกเสียง และหนังสือแถบเสียง สื่อวัสดุอุปกรณ์ขั้นสูงและระบบโปรแกรมที่นักศึกษาพิการทางการเห็นส่วนใหญ่ใช้และใช้ในระดั้มาก ได้แก่ คอมพิวเตอร์และโปรแกรมอ่านจดภาพคนอำนวยความสะดวกที่นักศึกษาตาบอดทุกคนใช้และใช้ในระดั้มาก คือ คนอ่านหนังสือ ส่วนนักศึกษาสายตาดูเลือนรางส่วนใหญ่ใช้คนอำนวยความสะดวกในการสอบและใช้ในระดั้มาก

2. ปัญหาการใช้เทคโนโลยี พบว่า นักศึกษามีปัญหาด้านผู้ใช้ในระดั้มากคือ ขาดความคล่องตัวในการยืมเทคโนโลยีมาใช้ ด้านผู้ให้บริการมีปัญหาในระดั้มากทุกข้อ ส่วนด้านเทคโนโลยีปัญหาในระดั้มากทุกข้อ ยกเว้น ปัญหาเทคโนโลยีที่มีอยู่ในสภาพชำรุดเสียหาย มีปัญหาในระดั้มานกลาง

3. ความต้องการใช้เทคโนโลยี พบว่า นักศึกษามีความต้องการด้านผู้ใช้ ในระดั้มากทุกข้อ ด้านผู้ให้บริการ ต้องการในระดั้มากที่สุดคือ ต้องการให้มีการส่งเสริมการวิจัย/ประดิษฐ์คิดค้น/ประยุกต์ ใช้เพื่อพัฒนาเทคโนโลยี ส่วนด้านเทคโนโลยี พบว่า สื่อวัสดุอุปกรณ์ขั้นพื้นฐานที่

นักศึกษาตาบอดทุกคนต้องการใช้ในระดับมากที่สุดคือ สเลทและสไตลัส ไม้เท้าขาว เทป บันทึกลเสียง หนังสือแถบเสียง ส่วนนักศึกษาสายตาเลือนรางทุกคนต้องการใช้ในระดับมากที่สุดคือ หนังสือแถบเสียงและเทป บันทึกลเสียง สื่อวัสดุอุปกรณ์ขั้นสูงที่นักศึกษาตาบอดทุกคนต้องการใช้ในระดับมากที่สุดคือ คอมพิวเตอร์ ส่วนนักศึกษาสายตาเลือนรางต้องการใช้คอมพิวเตอร์ในระดับมากที่สุด ระบบโปรแกรมที่นักศึกษาพิการทางการเห็นต้องการใช้ในระดับมากที่สุดคือ โปรแกรมอ่านจอภาพ คนอำนวยความสะดวกที่นักศึกษาพิการทางการเห็น ทุกคนต้องการใช้และใช้ในระดับมากที่สุดคือ คนอ่านหนังสือ

ธีรธร เลอศิลป์ (2544) ศึกษาพฤติกรรมและความพึงพอใจของคนพิการทางการได้ยิน ในการใช้เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสาร เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมในการใช้เทคโนโลยีด้านการติดต่อสื่อสารของคนพิการทางการได้ยินและระดับความพึงพอใจในการใช้เทคโนโลยีด้านการติดต่อสื่อสารของคนพิการทางการได้ยิน แยกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ เครื่องโทรสาร (FAX) วิทยุติดตามตัว (Pager) จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-Mail) และการสนทนาสดผ่านระบบเครือข่าย (Chat/IRC) ซึ่งได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากคนพิการทางการได้ยิน จำนวน 167 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้คำถามภาษามือช่วยในการสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่สามารถอ่านและเข้าใจข้อความด้วยตัวเองได้ แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติต่าง ๆ

ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้วิทยุติดตามตัวมากที่สุด (ร้อยละ 50.3) รองลงมาคือ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (ร้อยละ 35.3) การสนทนาสดผ่านเครือข่าย (ร้อยละ 21.6) และเครื่องโทรสาร (ร้อยละ 4.8) ตามลำดับ โดยให้เหตุผลที่ทำให้ตัดสินใจใช้คือ เพื่อนแนะนำ และวัตถุประสงค์หลักของการใช้เทคโนโลยีเหล่านี้คือ เพื่อนัดหมายธุระ/นัดพบ และเพื่อติดตามพูดคุยเรื่องส่วนตัว/ความลับตามลำดับ เหตุผลสำคัญ ในการเลือกพิจารณาใช้เทคโนโลยีด้านการติดต่อสื่อสารของคนพิการทางการได้ยินคือ เทคโนโลยีนั้นจะต้องสามารถทำได้ด้วยตนเองอย่างอิสระโดยไม่ต้องพึ่งผู้อื่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในการพัฒนาเทคโนโลยีใด ๆ ขึ้นก็ตาม สิ่งที่ต้องตระหนักเป็นสิ่งสำคัญคือ การนำไปสู่เป้าหมายของการพึ่งพตนเองอย่างอิสระ และสามารถทำประโยชน์ให้สังคมได้ นั่นเองซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายที่ทำให้คนพิการรู้สึกถึงความเท่าเทียมกันอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีร่วมกับคนทั่วไปในสังคมได้

สำหรับความพึงพอใจในการใช้เทคโนโลยีด้านการติดต่อสื่อสารพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในการใช้การสนทนาสดผ่านเครือข่ายในระดับมากที่สุด จดหมายอิเล็กทรอนิกส์มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดทุกด้าน ยกเว้นด้านการส่งข้อความไปแล้วได้รับการตอบกลับอย่างรวดเร็วมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง วิทยุติดตามตัวความพึงพอใจในระดับปานกลางถึงมาก ยกเว้น

ด้านการกรรหัตถ์ตัวเลข(Pager Code) มีความพึงพอใจในระดับน้อย ส่วนเครื่องโทรสารมีความพึงพอใจในระดับน้อยถึงปานกลาง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้คือ ควรพัฒนาความเข้าใจกับคนพิการทางการได้ยินในเรื่องสิทธิ/ หน้าที่ เทคโนโลยีที่ทันสมัยซึ่งมีลักษณะเป็น Universal Design ที่ตอบสนองกับวัฒนธรรมคนหูหนวกไทย รวมทั้ง ควรมีการจัดอบรมบุคลากรในสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ให้มีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีด้านการติดต่อสื่อสาร

หนึ่งฤทัย ต่อสุวรรณ (2546.) ศึกษาสภาพปัจจุบันของล่ามภาษามือ ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ระหว่างเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม 2545 ผลการศึกษาพบว่า มีหน่วยงานที่ให้บริการล่ามภาษามือทั้งหมด 11 หน่วยงาน ส่วนใหญ่เป็นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับคนหูหนวก อัตราส่วนของล่ามต่อคนหูหนวกปัจจุบันคือ 1:464.6 คน แหล่งเงินค่าจ้างที่จ่ายแก่ล่ามภาษามือ มาจากงบประมาณมากที่สุด ปัญหาของคนหูหนวกในการใช้บริการล่ามคือการที่ล่ามใช้ภาษามือไทยสลับกับท่าภาษามือตามภาษาไทย สิ่งที่คนหูหนวกต้องการคือ ให้มีการจัดตั้งศูนย์กลางการบริการล่าม โดยกระจายทั่วทุกภูมิภาค มีล่ามและอักษรวิ้งได้จอในทุกรายการโทรทัศน์ และในสถานที่สำคัญ

สรุปว่าผู้พิการมีความจำเป็น และต้องการ เกี่ยวกับสื่อ เทคโนโลยี รวมถึงบริการเฉพาะได้แก่ล่ามภาษามือ ซึ่งในปัจจุบันยังมีไม่เพียงพอ สถาบันการศึกษาต้องจัดงบประมาณสนับสนุน และจัดหา เพื่อให้บริการผู้เรียนให้มากขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาพิเศษ

Mata (1989) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจของบุคลากรทางการศึกษาต่อทัศนคติต่อการเรียนร่วมในเกาะกวม (Guam) ผลการศึกษาพบว่า บุคลากรทางการศึกษาที่มีความรู้ความเข้าใจเด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีทัศนคติในทางบวกต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษและการเรียนร่วม บุคลากรทางการศึกษาในงานวิจัยนี้ได้แก่ ครูการศึกษาพิเศษ ครูให้คำปรึกษา ครูแนะแนว นักจิตวิทยา ผู้บริหารโรงเรียน และครูสอนเด็กปกติ การค้นคว้ายังพบอีกว่า ครูการศึกษาพิเศษและครูแนะแนวมีทัศนคติในทางบวกมากกว่าครูปกติและมากกว่าผู้บริหารโรงเรียนผู้วิจัยยังพบอีกว่า ตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพล ต่อทัศนคติในการเรียนร่วมของบุคลากรทางการศึกษา ได้แก่ ประสบการณ์ในการสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ การได้รับการฝึกอบรมทางการศึกษาพิเศษมาก่อน อายุ และการมีประสบการณ์ตรงกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ครูและผู้บริหารที่เคยสอนหรือมีความรู้ความเข้าใจต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษมาก่อน มีทัศนคติในทางบวกต่อเด็กที่มีความ

ต้องการพิเศษมากกว่าครูที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่าควรมีการอบรมครูผู้บริหาร ตลอดจนบุคลากรอื่นของโรงเรียนก่อนเปิดโครงการเรียนร่วมในโรงเรียนนั้น ๆ

Mulinix (1994) ได้ศึกษาทัศนคติของครูใหญ่ที่มีต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษและการเรียนร่วม และพบว่า ครูใหญ่ที่มีลักษณะความเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participatory Style) มีทัศนคติในทางบวกต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และต่อการเรียนร่วมระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับเด็กปกติ แต่ครูใหญ่ที่มีความเป็นผู้นำแบบผูกขาดรวมอำนาจ (Authoritarian Style) มีทัศนคติในทางลบต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษและการเรียนร่วมระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับเด็กปกติ

สรุปว่า การได้รับการฝึกอบรมทางการศึกษาพิเศษ อายุ การมีประสบการณ์ตรงกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ การมีความรู้ความเข้าใจต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษมาก่อน ของบุคลากรทางการศึกษา มีผลต่อทัศนคติในทางบวกต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ดังนั้นในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาพิเศษ จึงควรสนับสนุนให้บุคลากรได้รับความรู้ความเข้าใจและมีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ จะช่วยให้การพัฒนาการจัดการศึกษาพิเศษมีประสิทธิภาพผลดีขึ้น